

**İLKÖĞRETİM 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER
DERSİNE İLİŞKİN ALGILARININ İNCELENMESİ**

Şefika ÇETİN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Erkan DİNÇ

Uşak

Aralık, 2016

**İLKÖĞRETİM 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER
DERSİNE İLİŞKİN ALGILARININ İNCELENMESİ**

ŞEFİKA ÇETİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Erkan DİNÇ

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık, 2016

ÖZET

İLKÖĞRETİM 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNE İLİŞKİN ALGILARININ İNCELENMESİ

Şefika ÇETİN

İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık, 2016

Danışman: Doç. Dr. Erkan DİNÇ

Bu araştırmanın amacı 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarını ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda bir kavram ve ders olarak sosyal bilgilerin öğrenciler için ne ifade ettiği, hangi anlamlara geldiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin içerdiği konuları günlük yaşamla ve kendi yaşantılarıyla nasıl ilişkilendikleri; öğretmenlerinin tutumları ile derste kullandıkları öğretim araç, yöntem ve tekniklerin onların sosyal bilgilerle ilgili bakış ve anlayışlarını nasıl etkilediği de belirlenmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseninin kullanıldığı bu araştırma, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Uşak il merkezi ve Eşme ilçe merkezindeki dört ortaokulda öğrenim gören toplam 15, 7. sınıf öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgular ise içerik analizi ve betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda bir kavram olarak sosyal bilgilerin öğrencilerin zihninde özellikle derste gördükleri konu alanlarını çağrıştırdığı belirlenmiştir. Öğrencilerin sosyal bilgiler kavramına yönelik algılarının oluşmasında derste karşılaştıkları konuların etkili olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra öğrencilerin sosyal bilgileri algılayıp anlamlandırmalarında dersin içerdiği konuları gerçek yaşamla ve kendi günlük yaşantılarıyla ilişkilendirmelerinin ve dersin işleniş süreci ile ilgili deneyim ve görüşleri doğrultusunda oluşan derse yönelik ilgilerinin önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sosyal bilgilere duydukları

ilginin anlamlandırılmasında özellikle öğretmenin kişiliği ile öğretim tarzının ve ders içeriğinin yoğun olmasının etkili olduğu görölmüştür. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler ile ilgili yaşantılarının program içeriğinde bulunması gereken konulara dair görüşlerinin oluşmasında belirleyici olduğu da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal bilgiler dersi, Sosyal bilgiler algısı, Ortaokul öğrencileri, Fenomenoloji*

ABSTRACT

An Investigation of 7th Grade Students' Perceptions of Social Studies

The aim of this research is to reveal grade seven students' perceptions of social studies. In consideration with this aim, it has been contended to find out what social studies, as a basic concept and a course, means for students. Another goal of the current study is to uncover how students associate the content of social studies courses with the real life situations as well as their own daily lives. A further aim is to see the extent to which teachers' attitudes and uses of teaching materials, techniques and methods influence the shaping of students' perceptions of social studies.

Designed as a qualitative phenomenological research, this study employs 15 grade seven students attending to four different schools located in the center of Uşak province and Eşme sub-province in 2015-2016 academic year. A semi-structured interview schedule prepared and piloted by the researcher was used as a data collection tool. The collected data was then descriptively analysed, interpreted and visualised.

The findings reveal that students perceive and comprehend the concept of social studies mainly as a school subject. Their conception of social studies generally influenced by the content of the course they attend. Besides, it was found out that while the personality, attitudes and teaching styles of teachers' have impact on the shaping of students' interests of social studies, students' interests on the topics and themes of social studies lead them to relate what they had learnt in their lessons to the real life situations as well as their own daily lives. Moreover, it was seen that students' experiences in social studies lessons have also influenced on the formation of their viewpoints in relation with the content of social studies curriculum.

Keywords: *Social studies lesson, Social studies perception, Middle school students, Phenomenology*

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Ana Bilim / Ana Sanat Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı 14002034 No'lu öğrencisi Şefika ÇETİN'in "İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Algılarının İncelenmesi " adlı tezi 05 / 11 / 2016 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	: Doç. Dr. Erkan DİNÇ	
Üye	: Doç. Dr. Adem SEZER	
Üye	: Doç. Dr. Erol DURAN	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Banu ÇULHA ÖZBAŞ	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Yusuf İNEL	

Prof. Dr. Sedat BAYRAKAL
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Sosyal bilgiler tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, hukuk gibi sosyal bilim disiplinlerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş bütüncül bir yapıya sahiptir. Oluşturduğu bu yapı sayesinde bireylerin çok yönlü gelişimlerini sağlaması konusunda apayrı ve önemli bir işleve sahiptir. Sosyal bilgiler aracılığıyla bireylerin öncelikle kendisini, yakın çevresi başta olmak üzere ülkesini ve dünyayı tanıması sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bireysel ve toplumsal hak ve sorumluklarını bilen, ülke yönetimi ve geleceği ile ilgili kararların alınmasında etkin bir şekilde rol oynayan vatandaşların yetiştirilmesi de sosyal bilgilerin öncelikli amaçları arasında yer almaktadır.

Sahip olduğu bu özellikler sosyal bilgilerin öğrenciler tarafından amacına ve içeriğine uygun bir şekilde algılanıp anlamlandırılmasını gerektirmektedir. Öğrencilerin sosyal bilgilerle ilk karşılaştıkları sınıf düzeyini göz önünde bulundurursak, onların sosyal bilgilere yükledikleri anlamların eğitim hayatları boyunca derse olan ilgi ve yaklaşımları üzerinde etkili olacağını söyleyebiliriz.

Ülkemizde sosyal bilgiler konusunda pek çok araştırma yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir. Ancak bu zamana kadar yapılan çalışmalara bakıldığında, öğrencilerin sosyal bilgiler algısını doğrudan ortaya çıkarmaya çalışan araştırma sayısının kısıtlı olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının, ona yükledikleri anlamların, düşünce ve görüşlerinin ortaya çıkarılması, onların nazarında sosyal bilgilerin nerede bulunduğu tespit edilmesi, dersin öğrenme-öğretme süreci boyunca öğretmenlere yol göstermesi, ayrıca öğrenciler tarafından daha çekici ve sevilebilir bir ders haline getirilmesi anlamında önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın ortaya çıkmasında, tez çalışmamın en başından itibaren bıkmadan zaman ayırıp emeğini ve bilgilerini esirgemeyen, araştırmam boyunca yolumu aydınlatan ve bu konuda tecrübe kazanmamı sağlayan tez danışmanım değerli hocam Doç Dr. Erkan DİNÇ'e sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Araştırmanın uygulama sürecince yer alan sevgili öğrencilere, onlarla görüşmemde gereken izinleri veren kurumlara, okul yöneticileri ve öğretmenlere ayrıca teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, gösterdikleri sabır karşısında minnet duyduğum sevgili anne ve babama, bana kendimi her zaman şanslı hissettiren kardeşlerim Gamze ve Mesut'a; eşsiz desteği ve güveni için kuzenim Himmet'e; paha biçilemez dostlukları için kıymetli arkadaşlarım Funda, Nuran, Cansu, Tuğba, Gülhan ve Mihal'e de teşekkürü bir borç bilirim.

Eğitim hayatımda geldiğim noktayı görüp de benimle gurur duyacağına en çok inandığım, okuyan insanı her daim seven ve destekleyen, aramızdan ayrıldığı günden beri eksikliğini her zaman hissettiğim canım dedem, rahmetli Ali ÇETİN'in anısına...

Şefika ÇETİN

Uşak, Aralık - 2016

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Şefika ÇETİN
Doğum Yeri ve Tarihi : Uşak / 05.05.1990
Lisans Öğretimi : Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Denevimi

Çalıştığı Kurumlar :
Projeler :

İletişim

e-posta adresi : sefikactnn@gmail.com

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Vd	Ve diğerleri
NCSS	Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Programı, 7. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri ve İlgili Sosyal Bilimler Disiplinleri

ŞEMALAR LİSTESİ

Şema 1.1 Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Bir Kavram Olarak Sosyal Bilgiler Algısı	46
Şema 1.2 Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Bir Ders Olarak Sosyal Bilgiler Algısı	49
Şema 1.3 Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ve Günlük Yaşam Algısı	52
Şema 1.4 Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgilere Yönelik İlgileri	54
Şema 1.5 Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Genel Sosyal Bilgiler Algısı	56
Şema 1.6 Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Program İçeriği İle İlgili Görüşleri.....	58
Şema 1.7 Yedinci Sınıf Öğrencilerinin İdeal Sosyal Bilgiler Dersliği İle İlgili Görüşleri.....	62
Şema 1.8 Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Etkili Ve Kalıcı Bir Sosyal Bilgiler Öğretimi İle İlgili Görüşleri.....	65

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vii
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEMALAR LİSTESİ	x
İÇİNDEKİLER	xi
1. BÖLÜM:	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
2. BÖLÜM:	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1.1. Sosyal Bilgiler	6
2.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Ortaya Çıkışı ve Türkiye' deki Gelişimi	8
2.1.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Amacı	10
<i>Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler</i>	10
<i>Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler</i>	11
<i>Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler</i>	11
2.1.4. Sosyal Bilgiler Dersinin İçeriği	13
<i>Tarih</i>	13
<i>Coğrafya</i>	14
<i>Hukuk</i>	15
<i>Siyaset Bilimi</i>	15

<i>Ekonomi</i>	16
<i>Psikoloji</i>	16
<i>Sosyoloji</i>	16
<i>Arkeoloji</i>	17
<i>Antropoloji</i>	17
<i>Felsefe</i>	18
2.1.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenme-Öğretme Süreci.....	20
2.2. Sosyal Bilgiler Algısı	26
2.2.1. Algı	26
<i>Algıyı Etkileyen Faktörler</i>	28
2.2.2. Algılama Kavramı	29
2.3. İlgili Araştırmalar	32
3. BÖLÜM:	38
YÖNTEM	38
3.1. Araştırma Deseni.....	38
3.2. Çalışma Grubu	39
3.3. Veri Toplama Aracı	40
3.4. Veri Toplama Süreci	41
3.5. Verilerin Analizi ve Çözümlemesi	41
3.6. Geçerlik, Güvenirlik ve Etik	42
4. BÖLÜM:	45
BULGULAR VE YORUM	45
4.1. 7. Sınıf Öğrencilerinin Bir Kavram Olarak "Sosyal Bilgiler" Algısı	45
4.2. 7. Sınıf Öğrencilerinin Bir "Ders Olarak Sosyal Bilgiler" Algısı	47
4.3. 7. Sınıf Öğrencilerinin "Sosyal Bilgiler ve Günlük Yaşam" Algısı.....	50
4.4. 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgilere Yönelik İlgileri ve İlgilerini Etkileyen Faktörler	53
4.5. 7. Sınıf Öğrencilerinin Genel Sosyal Bilgiler Algısı	55
4.6. 7. Sınıf Öğrencilerinin "Sosyal Bilgiler Programının İçeriği" İle İlgili Görüşleri	57
4.7. 7. Sınıf Öğrencilerinin "İdeal Sosyal Bilgiler Dersliği" İle İlgili Görüşleri	61
4.8. 7. Sınıf Öğrencilerinin "Etkili ve Kalıcı Bir Sosyal Bilgiler" Öğretimi İle İlgili Görüşleri	63
4.9. 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi İle İlgili Görüşleri.....	66
5. BÖLÜM:	68
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	68

5.1. Sonuç ve Tartışma	68
5.2. Öneriler	70
EKLER.....	72
EK 1: İzin Yazıları.....	72
EK 2: Veli İzin Belgesi.....	74
EK 3: 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Algısına İlişkin Görüşme Formu	75
KAYNAKÇA.....	77

1. BÖLÜM:

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın konusunu oluşturan problem durumu ve alt problemlere, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine; varsayımlara, sınırlılıklara ve bu alanda yapılan ilgili çalışmalar hakkındaki açıklamalara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Günümüz toplumunda bilgi çok önemli ve güçlü bir konuma sahiptir. Bilginin sürekli çoğalan bir yapı göstermesi içinde bulunduğumuz çağın bu adla anılmasında etkili olmuştur. Eğitimin bilgi çağına ayak uydurabilmesi için de değişim ve süreklilik kapsamında kendini yenilemesi gerekmektedir. Çünkü 20. yüzyılda bilgi, bilim ve teknoloji toplumların ve bireylerin çağın gerektirdiği değişim ve gelişimleri yakından takip etmesini, bunlara kolayca uyum sağlamasını gerektirmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin içeriği genel anlamda insan ve onun ürettiği kültür varlıklarından oluşmaktadır. Eğitim ise kültürün bilgi ve beceri kazandırmak yoluyla yeni nesillere aktarılmasıdır. Sosyal bilgiler, toplumsal bir varlık olan insanı ve onun kültür ürünlerini öğrencilere vermek maksadıyla içinde buldukları toplumu ve dünyayı daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır (Acun, 2009, s. 348).

2005 sosyal bilgiler programında esas alınan yaklaşım, bilgiyi üretip kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmektir (Ata, 2009, s. 35). Bu noktada araştıran, sorgulayan, düşünen ve kararlarını akıl yürütme sürecine göre veren demokratik vatandaşların yetiştirilmesi konusunda sosyal bilgiler dersine önemli bir sorumluluk düşmektedir (Doğanay, 2009, s. 181). Sosyal bilgiler, sahip olduğu toplu anlayış gereği pek çok sosyal bilim disiplinine ait konuyu bünyesinde barındırmakta, sosyal bilim disiplinlerinin birbirleriyle olan ilişkisi de bilginin araştırılıp geliştirilmesini sağlamaktadır. Ortaya çıkan bilgilerin öğrencilere aktarılması sosyal bilgiler dersi aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu sayede öğrenciler yaşadıkları toplumu, çevreyi ve kültürü tanıma imkânı bulmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler dersi

öğrencilerin üyesi oldukları toplumun özelliklerini tanıyan vatandaşlar olarak yetişmesini sağlarken, onların bireysel ve sosyal sorumluluklarını fark etmelerini de sağlamaktadır. Bu farkına varış onların karşılaştıkları toplumsal sorunlara çözüm üretme konusunda aktif birer vatandaş olarak rol almalarında da etkili olmaktadır.

Sahip olduğu bu özelliklere rağmen öğrencilerin gözünde sosyal bilgiler dersi sıkıcı, sevimsiz ve anlamlandırılmamış, hazmedilmemiş ve yetişkinler dünyasına ait bilgilerin ezberlendiği bir ders görünümündedir (Ata, 2009, s. 34). Öğrencilerin zihninde oluşan olumsuz görüntünün silinmesi için onların öğrenme sürecine aktif olarak katılımının sağlanması yoluna gidilebilir. Bu noktada öğretmen ve öğrencinin öğretme ve öğrenmedeki rollerinde büyük değişiklikler getiren yapılandırmacı öğrenme kuramı ayrı bir önem taşımaktadır. Yapılandırmacı öğrenme kuramı, öğrencinin ilgi, yetenek, sosyo-kültürel alt yapı ve deneyimlerini ön plana çıkararak bilginin öğrenci tarafından pasif olarak alınması ya da ezberlenmesi yerine önceki bilgiler ve deneyimler ışığında yapılandırılmasını, anlamlandırılmasını, yorumlanmasını ve hayata uygulanmasını öngörmektedir (Yılmaz, 2009, s. 432). Yapılandırmacı öğrenme ortamlarında öğrencinin öğrenme sürecine daha etkin bir şekilde katılması ve kendi bilgisini yapılandırması nedeniyle, öğrenme ortamları, bireylerin çevreleriyle daha fazla etkileşim kurmalarına ve zengin öğrenme yaşantıları geçirmelerine olanak sağlayacak biçimde düzenlenmektedir (Yaşar ve Gültekin, 2009, s. 311). Yani yapılandırmacı anlayışa göre planlanan ve yürütülen bir sosyal bilgiler dersi, öğrencileri aktif bir şekilde sürece dâhil etmesi ve sağladığı öğrenme ortamları sayesinde onların anlamlı ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmesine imkân vermektedir. Adı ister yapılandırmacılık isterse aktif öğrenme olsun, bu tür yaklaşımlar aracılığıyla sosyal bilgiler sevimli, anlaşılır ve yaratıcılığın gösterilebildiği bir ders haline getirilebilir (Ata, 2009, s. 34).

Sosyal bilgilerin, öğretim amacı ve içeriği; program vizyonu, temel yaklaşımı ve yapısı itibarıyla kendinden beklenen şekilde hedeflerine ulaşabilmesi için öğrenciler tarafından etkili bir şekilde öğrenilmesi gerekmektedir. Söz konusu öğrenmenin gerçekleşmesi için de öğrencilerin sosyal bilgiler dersini nasıl algılayıp anlamlandırdıkları ve yorumladıklarının ortaya çıkarılması gerekmektedir. Öğrencilerin zihnindeki sosyal bilgiler algısı ve ona yükledikleri anlamların tespiti, ders kapsamında onlara sunulan bilgilerin öğrenilme durumu ile bunların günlük yaşamla ilişkilendirilme durumlarını göstermesi açısından da ayrı bir öneme sahiptir.

Bu bağlamda 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarını inceleyen bu araştırmanın problem cümlesini "7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algıları nelerdir?" sorusu oluşturmaktadır. Bu noktada araştırmanın alt problemleri şunlardır:

1. Bir kavram olarak sosyal bilgiler, 7.sınıf öğrencileri için ne tür anlamlar ifade ediyor?
2. Bir ders olarak sosyal bilgiler, 7.sınıf öğrencileri için hangi anlamlara geliyor?
3. Öğrenciler sosyal bilgiler dersinin içerdiği konuları günlük yaşamla ve kendi gerçek yaşantılarıyla nasıl ilişkilendiriyorlar?
4. Öğretmenlerinin tutumları ile derste kullandıkları öğretim araç, yöntem ve teknikleri, öğrencilerin sosyal bilgilerle ilgili bakış ve anlayışlarını nasıl etkiliyor?

1.2. Araştırmanın Amacı

Birçok farklı sosyal bilim alanından seçilen konuları ele alan sosyal bilgiler, yaşam için gerekli olan bilgileri içermesi bakımından son derece önemli bir derstir. Bu noktada öğrencilerin sosyal bilgilerin içerdiği bilgileri doğru bir şekilde anlamaları ve yorumlamaları, onların sosyal bilgiler dersinin günlük yaşamla olan bağlantısını kurmalarını kolaylaştıracaktır. İşte, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik algılarının nasıl ve ne durumda olduğunun tespiti ancak yapılan bu çeşit araştırmalarla mümkün olacaktır. Bu çalışma kapsamında araştırmanın temel amacı, bir kavram ve ders olarak sosyal bilgiler dersinin 7. sınıf öğrencileri için nasıl bir anlam ifade ettiğini tespit etmektir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının ortaya çıkarılması etkili bir sosyal bilgiler öğretiminin gerçekleştirilmesini sağlaması açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Bu noktada sosyal bilgiler öğrenciler için ne ifade etmektedir? sorusu ön plana çıkmaktadır. Yani bu çalışmada öğrenciler için bir kavram olarak sosyal bilgilerin ne tür anlamlar ifade ettiği ve bir ders olarak onlar için taşıdığı anlamlar ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Sosyal bilgiler dersinin öğrenciler için ne anlama geldiğinin ortaya çıkarılması, onların sosyal bilgilerin içerdiği konuları günlük yaşamla ve kendi yaşantılarıyla nasıl ilişkilendirdiklerinin tespitini sağlayacaktır. Tüm bunların yanı sıra, öğretmenlerinin tutumları ile derste kullandıkları öğretim

araç, yöntem ve tekniklerin, öğrencilerin sosyal bilgiler hakkındaki görüş ve anlayışlarını nasıl etkilediği de çalışma dâhilinde ortaya çıkarılacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulan bir ders olarak içerdiği konular ve diğer disiplinlerle olan ilişkisi ve bütünlüğü açısından son derece önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgiler sahip olduğu bu tematik yapı sayesinde bireylerin hak ve özgürlüklerini öğretmenin yanı sıra, kendisi ve çevresindeki insanlar ile toplumsal düzenekarşı görev ve sorumlulukların farkında olmasına, ulusal değerlerin bilincine varıp bunları benimsemesine, problem çözme ve karar verme gibi becerileri kazanmalarına yarar sağlamaktadır.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında da belirtildiği gibi bu ders, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak içinde yaşadıkları topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere sahip oldukları bilgi birikimini yaşama geçirilebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB, 2005a). Bahsi geçen amaçların gerçekleştirilebilmesi için ise sosyal bilgilerin öğrenciler tarafından dersin amaçlarına uygun bir şekilde algılanması ve anlaşılması gerekmektedir. Bu araştırmanın da öğrencilerin sosyal bilgilere ilişkin ne tür anlamlar geliştirdiklerini, onu nasıl yorumlayıp anlamlandırdıklarını ortaya çıkarması konusunda alanla ilgili yapılan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmanın varsayımları şunlardır:

1. Araştırmaya katılan öğrencilere sosyal bilgiler program içeriğinde yer alan konulara ilişkin eğitimin öğretmenler tarafından müfredata uygun bir şekilde verildiği kabul edilmiştir.
2. Araştırmaya katılan öğrencilerin yapılan görüşmeler sırasında kendilerine yöneltilen soruları samimi bir şekilde cevaplandıkları düşünülmektedir.
3. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme formunun ve içeriğinin araştırma amacına hizmet ettiği düşünülmektedir.
4. Araştırma sonucunda elde edilen öğrenci görüşlerinin güvenilir olduğu düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. 2015-2016 eğitim ğretim yılı ile,
2. Uşak il merkezi ve Eşme ilçe merkezindeki dört ortaokulda öğrenim gören toplam 15, 7. sınıf ğrencisi ile,
3. Veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme formundaki sorular ile sınırlıdır.

2. BÖLÜM:

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Öğretimi

2.1.1. Sosyal Bilgiler

Günümüzde nitelikli insan gücüne duyulan ihtiyacı karşılamak için bireylerin toplumsallaşmasında aileden sonra en önemli göreve sahip olan kurum okullardır. Bireyler kendileri için toplum tarafından oluşturulan okullar sayesinde kültürlerini öğrenerek geleceğe hazırlanmaktadır. Bu hazırlık aşamasında öğrenciler için en faydalı ders olarak nitelendirilebilecek derslerin başında hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersinin geldiği yadsınamaz bir gerçektir.

Hayat bilgisi dersi 1, 2 ve 3. sınıflarda okutulan bir derstir. Ayrıca, doğal ve toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bir bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgilerden oluşmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere bu derste toplumsal olgu ve olaylar ele alınıp işlenmektedir. Eğitim programında 1-3. sınıfta hayat bilgisi ile başlayan süreç ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında ve özel okullarda 4-7.sınıflarda sosyal bilgiler olarak devam etmektedir (Sönmez, 2010).

Sosyal bilgiler dersi insanları ve onların yaşamlarını konu alır. Kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamamızı sağlar. Bu noktada sosyal bilgileri tanımlamak, coğrafya ya da tarih gibi bir disiplini tanımlamaktan daha zor kabul edilir, çünkü sosyal bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır (Doğanay, 2002). Sosyal bilgiler kavramının herkes tarafından kabul edilebilir bir tanımını yapmak oldukça zordur ve sosyal bilgiler farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Örneğin, Öztürk ve Otluoğlu'na (2002, s. 6)göre sosyal bilgiler, "Sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak öğrencilere sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programıdır." Bilgili ise (2008, s. 5) sosyal bilgileri, "İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş

bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı" olarak tanımlamıştır.

Turan ve Ulusoy'a göre (2010, s. 43) sosyal bilgiler "Genel olarak geçmişte ve günümüzde, çocuğun en yakın çevresinden başlayarak zamanla evrene kadar yayılan ilişkileri anlamasına yardım eden ve bireyin içinde bulunduğu çevrenin sosyal gelişimi üzerinde duran bir konu alanıdır." Öztürk (2009, s. 4) de sosyal bilgileri, "Hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programı" şeklinde ifade etmiştir.

Sosyal bilgilerin en kapsamlı tanımına ülkemizde 2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan sosyal bilgiler programında rastlanmaktadır. Buna göre sosyal bilgiler, "Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir." (MEB, 2005a).

Yapılan tanımlara bakıldığında sosyal bilgilerin odak noktasında insanın yer aldığı görülmektedir. İnsan toplumsal bir varlıktır ve toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmek için de hayatın içinden bir ders olan sosyal bilgilere olan ihtiyacı kaçınılmazdır. Bireyler kendilerine ve çevresindeki insanlara, kanunlara karşı görev ve sorumluluklarını sosyal bilgiler sayesinde kazanmaktadır. Toplum içinde yaşayan insanlar, topluma yararlı bireyler olmayı, geçmişi ve çevresiyle ilgili, yaşamla ilgili gerekli bilgi ve becerileri yine sosyal bilgiler aracılığıyla kazanmaktadırlar. Yani sosyal bilgiler bireyi iyi ve etkili bir vatandaş olma sorumluluğu ile yetiştirirken aynı zamanda onu çevresiyle bütünleştiren bir derstir. Ayrıca başta tarih ve coğrafya olmak üzere sosyal bilimlere ait diğer disiplinlerle ilgili farkındalık, bilgi ve beceriler ile çeşitli ulusal ve evrensel değerlerin öğrenciler tarafından kazanılmasını sağlayan bir derstir. Kısaca sosyal bilgiler, bireylere yaşamları boyunca rehberlik eden bir ders olma özelliği taşır.

2.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Ortaya Çıkışı ve Türkiye' deki Gelişimi

Sosyal bilgilerin kapsamına giren konular, Eski Yunan ve Roma gibi büyük uygarlıklar kuran batı toplumlarında ilkçağlardan itibaren okullarda okutulmasına rağmen, sosyal bilgiler kavramına bir eğitim programı olarak ilk kez 20.yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletleri'nde rastlanmıştır (Bilgili, 2008; Kılınç, 2013; Tarman ve Acun, 2010). Amerika kıtasının keşfedilmesinin ardından kıtaya dünyanın pek çok yerinden farklı özelliklere sahip insanlar göç etmiştir. Kıtaya gerçekleşen bu göçlerin sonucunda, kıtada toplumsal bir çeşitlilik meydana gelmiş ve bu çeşitlilik karmaşık toplumsal yaşantıları, değişme ve çatışmaları beraberinde getirmiştir.

19.yüzyıl Amerikan toplum liderleri kendilerine "yeni bir Amerikan toplumu" oluşturmak için eğitimi araç olarak seçmişlerdir. 1892' de toplanan Ulusal Eğitim Konseyi tarafından Anglo-sakson kültür temelli milli toplum anlayışını oluşturmak amacıyla bir sosyal bilgiler dersi programı hazırlanmıştır. Hazırlanan programın içeriğinde insanlık, Anglo-sakson ve Amerika tarihi, milli değerler, insan hakları, Amerika coğrafyası, sosyal ve gündelik hayatta karşılaşılabilecek sorunlar ve bunları çözme yolları, demokrasi, yönetime katılım, anayasaya bağlılık gibi konular yer almıştır (Bilgili, 2008). ABD'de 1930'lu ve 1940'lı yıllara gelindiğinde yeniden kurmacılık akımını ve çocuk merkezli eğitim yaklaşımını benimseyen eğitimciler, söz konusu sosyal bilgiler programının geliştirilmesi için büyük çaba harcamışlardır. 1940'lı ve 1950'li yıllarda sosyal bilgiler programlarında tarih ve coğrafya ön plana çıkarılmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren 1970'li yılların ortasına kadar sosyal bilgiler dersine yöneltilen ağır eleştiriler sonucunda "yeni sosyal bilgiler" adı altında bir reform hareketi başlatılmıştır (Kılınç, 2013; Öztürk ve Otluoğlu, 2002; Tarman ve Acun, 2010). Bu hareket sayesinde Sosyal Bilgiler Eğitiminin yapılandırmacı bir bakış açısıyla araştırmacı-sorgulayıcı yaklaşımla, eleştirel ve yansıtıcı düşünme, işbirliğine dayalı çalışma gibi becerilere vurgu yapılan, gerçek hayat problemlerini zengin bir sınıf ortamında işleyen bir ders olarak yerleştirilmeye çalışılmıştır (Tarman ve Acun, 2010). Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan bu hareket doğrultusunda hazırlanan yeni sosyal bilgiler programına sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi gibi diğer sosyal bilimler disiplinleri de eklenerek coğrafya ve tarih konularının ağırlığı azaltılmıştır. Yine tümdengelim yaklaşımı yerine tümevarım, anlatım yöntemi yerine araştırma yöntemi ve aktif öğrenme uygulamaya konulmuştur. Ancak bu yaklaşımın öğrencilerin başarısını azalttığı gerekçesiyle

1980'li yıllarda geleneksel eğitim anlayışına geri dönmüştür (Bilgili, 2008; Tarman ve Acun, 2010).

Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan sosyal bilgiler alanındaki gelişmeler ülkemizde de etkili olmuştur. Ülkemizde Cumhuriyet döneminde 1926, 1930, 1936 ve 1948 programlarında, ayrı tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerine yer verilmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002, s. 15). Disiplinlerarası ve çok disiplinli bir program yaklaşımı ve bir ders olarak sosyal bilgiler, Türkiye'de ilk kez 1960'lı yıllarda benimsenmiştir. 1962'de yayınlanan İlkokul Program taslağında disiplinlerarası bir yaklaşımla "*Toplum ve Ülke İncelemeleri*" adı altında birleştirilmiştir. Sosyal bilgiler, bu adla ilk kez yer aldığı 1968 İlkokul Programında daha önce Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerine yüklenen önemli misyonu üzerine almıştır (Öztürk ve Dilek, 2002, s. 74).

Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 9. Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca, 15.11.1974 tarih ve 459 sayılı kurul kararı ile temel eğitim 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflarda sosyal bilgiler dersinin okutulmasına karar verilmiştir. Böylece sosyal bilgiler dersi ilköğretim okullarında 1968 yılından itibaren, ortaokullarda ise 1975 yılından itibaren okutulmaya başlanmıştır. Bu uygulama 1985 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra sosyal bilgiler dersi ilköğretim ikinci kademedeki Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak okutulmaya başlanmıştır. 1997-1998 Eğitim-öğretim döneminde ilköğretim 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler dersini okutulmasına tekrar başlanmıştır.

Her ne kadar sosyal bilgiler adıyla bir ders ilkokul programında ilk defa 1968 yılında yer alıyorsa da, bu tarihten daha önceleri sosyal bilgiler içeriğine yakın başka dersler de eğitim programlarında yerini almıştır. Öyle ki 1968 öncesinde tarih, coğrafya, yurt bilgisi/yurttaşlık bilgisi/vatandaşlık bilgisi derslerinde sosyal bilgiler dersi içerikleri verilmeye gayret edilmiştir (Barr, Barth&Shermis, 1977; Bilgili, 2008; Safran, 2011). Bu gelişmeleri takip eden süreçte Milli Eğitim Bakanlığı 2004 yılında tüm ilköğretim programlarını kapsayacak şekilde yeni bir program hazırlamıştır. Yeni sosyal bilgiler programı (4. ve 5. sınıflar) 2004-2005 öğretim yılında pilot uygulama yapılan ilköğretim okullarından sonra, 2005-2006 öğretim yılında bütün ilköğretim okullarında uygulamaya geçirilmiştir. 2006-2007 öğretim yılından itibaren de 6. ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler programı aşamalı olarak

uygulamaya konulmuştur. Yeni sosyal bilgiler programının en önemli özelliği, eski programın davranışçı anlayışını terk ederek yapılandırmacı öğrenme anlayışını benimsemesidir (Bilgili, 2008, s. 23).

2.1.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Amacı

Yukarıda sunulan tanımlarından da anlaşılacağı gibi sosyal bilgilerin öncelikli amacı etkili/etkin vatandaşlar yetiştirmektir. Bu amaca ulaşılabilmesi için de insanların sahip oldukları deneyimlerin nesilden nesile aktarılması gerekmektedir. Bu aktarım zamana ve bilimsel düşünme yöntemlerine bağlı olarak gerçekleştirilecektir. Bütün bunlar sosyal bilgilerin geçmişten günümüze, değişik biçimlerde anlaşılmasına, yorumlanmasına ve öğretilmesine neden olmuştur. Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan bu yaklaşımlar üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar; vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgilerdir (Öztürk, 2009; Tay, 2010). Barr, Barth ve Shermis (1977) tarafından açıklanan bu yaklaşımlara da kısaca değinilmiştir.

Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler

Bu yaklaşım sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan en eski yaklaşımdır. Öğretmeni merkeze alan bir öğrenme-öğretme sürecine dayanmaktadır. Yaklaşımın temel amacı kültürün temel değer ve inanışlarını genç kuşaklara aktarmaktır. Bu noktada gençlerin ne tür bilgi, değer ve tutumlarla donatılacağına yetişkinler karar vermektedir. Böylece programın içeriği yetişkinler tarafından belirlenen ve onlarca doğru ve gerekli kabul edilen bilgi, ilke ve değer-tutumlardan oluşmaktadır. Geçmiş öğrenme, geçmiş ve gelenekleriyle gurur duyma, uygun davranışlar sergileme, sorumluluk alma ve otoriteye bağlılık gösterme vatandaşlık aktarımı yaklaşımının en önemli özelliklerini oluşturur (Akt. Dönmez, 2013). Öğrencilerin de söz konusu bu içeriği sorgulamadan benimsemesi beklenir. Böyle bir yaklaşım değişim ve gelişimden çok mevcut değerlerin korunmasını temel alır. Yöntem olarak vatandaşlıkla ilgili değer ve inanışların öğretmen tarafından aktarılması esastır. Yani bu yöntem bir telkin yöntemidir (Doğanay, 2002, s. 20).

Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler

Etkili vatandaş yetiştirmede vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler yaklaşımını reddeden bazı sosyal bilimciler, sosyal bilgilerin sosyal bilimler için bir alt yapı oluşturabileceğini ancak asıl etkili vatandaş yetişmenin sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler yaklaşımı ile mümkün olabileceğini savunmuşlardır (Tay, 2010, s. 15). Barr, Barth ve Shermis (1977) bu yaklaşım ile sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasının etkili vatandaşlık için en iyi yol olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu yaklaşım sayesinde öğrenciler insan davranışlarını ve vatandaşlığı, sosyal bilimlerin temel ilke ve kavramlarını inceleyerek öğrenirler. İçerik, sosyal bilimlerin hem ayrı ayrı hem de sosyal bilim disiplinlerinin bir bütün halinde verilmesinden oluşmaktadır. Bu yaklaşımda kullanılan yöntemler de araştırma-inceleme ve buluş yoluyla öğrenme yöntemleridir (Akt. Dönmez, 2013).

Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler

Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler yaklaşımı ile amaçlananın öğrencilerin bireysel ve toplumsal problemleri tanımlama, analiz etme ve karar verme süreçlerini geliştirmek olduğunu ifade etmişlerdir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için de içerikte öğrencileri kişisel olarak etkileyen durumlara ilişkin konu ve sorunları ele almaktadır. Başka bir deyişle öğrencilere kendilerini etkileyen sorunlar ve durumlarla ilgili karar vermeyi öğrenmelerine yardımcı olmak yaklaşımın amacını oluştururken, araştırma-inceleme ve problem çözme de yaklaşımın yöntemlerini oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda ön plana çıkan beceriler de okuma-yazma, farklı kaynaklardan bilgiyi kullanma, problemleri belirleme ve çözme, bilgiyi yorumlama, değerlerle ilgili durumları belirleyebilme ve çözüme ulaştırabilmedir (Tay, 2010, s. 15).

Sosyal bilgiler programıyla genel anlamda hedeflenen 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilke ve inkılablarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen, eleştirel düşünen, yaratıcı düşünen, doğru karar veren, sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek olarak dile getirilmiştir (MEB, 2005a).

Sosyal bilgiler, içinde bulunduğumuz zaman zarfı içinde, uluslararası boyutta yaşanan değişim ve gelişmelere ayak uydurmaya gayret etmektedir. Doğası gereği sahip olduğu amaçları farklı öğretim yaklaşımları aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2005 yılında yayınladığı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında sosyal bilgilerin genel amaçlarına yer verilmiştir(MEB, 2005a). Bu amaçları dikkatlice incelediğimizde amaçların hayata geçirilmesi için kullanılan yaklaşımlar açık bir şekilde kendini göstermektedir. Bu doğrultuda programda yer alan sosyal bilgilerin genel amaçlarından 1., 2., 12. ve 17. maddelerinde vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler yaklaşımlarının bir araya getirildiği görülmektedir. Ayrıca 3., 4., 5., 13., 15. ve 16. maddelerde yer alan amaçların vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler ve sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler yaklaşımları esas alınarak yazılmıştır. Yine öğrencilerin kazanmaları beklenen amaçlardan 6., 8. ve 9. maddelerin desosyal bilimler olarak sosyal bilgiler yaklaşımına göre hazırlandığı görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretimi sırasında yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler yaklaşımı doğrultusunda öğrencilere 7. ve 10. maddelerde yer alan amaçlar kazandırılmaya çalışılmaktadır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan sosyal bilgilerin genel amaçlarından 11. madde sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler yaklaşımı ve yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler yaklaşımı esas alınarak hazırlanmışken; 14. madde yer alan amaç ise vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler ve sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler yaklaşımı doğrultusunda yazılmıştır.

Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarına bakıldığında bu amaçların gerçekleştirilmesi için iyi vatandaşlar yetiştirilmesine öncelik veren vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler yaklaşımının ön plana çıktığı görülmektedir. Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler yaklaşımının amaçların neredeyse tamamına yakınına gerçekleştirmek için kullanıldığı da göze çarpmaktadır. Bu bilgi sosyal bilgilerin disiplinlerarası bir alan olduğu gerçeğinin kanıtını oluşturmaktadır. Ülkemizde 2005 yılından itibaren uygulamaya konulan yapılandırmacı anlayış doğrultusunda öğrencilere rehberlik edilerek onların kendi öğrenmelerinden sorumlu hale gelmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu amaca hizmet edildiği ise sosyal bilgiler öğretimi sırasında derse yönelik çoğu amacın gerçekleştirilebilmesi için yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler yaklaşımının kullanılmasından anlaşılmaktadır.

2.1.4. Sosyal Bilgiler Dersinin İçeriği

Sosyal bilgiler insanı, toplumu ve bunlarla ilişkisi çerçevesinde çevreyi konu alanı olarak inceleyen bir derstir. Öğrencinin, insan-toplum ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerini geliştirmesine olanak sağlama ve aynı zamanda bireyin kendisini, değerlerini ve düşüncelerini keşfetmesine ortam hazırlayan bir derstir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler tarih, coğrafya ve diğer sosyal bilim konularını sunarken bireyin yani öğrencinin kendi gerçek yaşamında karşılaştığı ve karşılaşılabileceği durumlar ile sergileyebileceği davranışlara ağırlık vermektedir. Sosyal bilgilerin varoluş amaçlarından biri olarak "etkili bir vatandaş" yetiştirme kavramından yola çıkılarak asıl vurgulanmak istenen demokratik süreci geliştirecek donanıma sahip vatandaşlara sahip olmaktır. Sosyal bilgiler eğitim programları aracılığıyla hedeflenen demokratik vatandaşlık değerlerinin ve becerilerinin öğrenciye kazandırılmasıdır. Bu çerçevede Sosyal Bilgiler derslerinde öne çıkan bilgi temelli ve bilimsel akıl yürütmeye bütünlümlü, yerel ve ulusal anlamış ve evrensel değerlere saygılı bir vatandaş portresidir (Kabapınar, 2009, s. 3)

Sosyal bilgilerin ne demek olduğuna dair soruya Bilgili (2008) şu şekilde yanıtlamıştır: "Sosyal bilimlerden oluşan ve hayata dair bilgilerin öğretiminde öğrenciye yol göstermek için düzenlenen bir ders programıdır." Sosyal bilimler; felsefe, sosyoloji, psikoloji, tarih, coğrafya, ekonomi, antropoloji, siyaset bilimi, hukuk, folklor vs. gibi çalışma alanlarından oluşur. Bununla birlikte her birinin kendine ait bir çalışma alanı, yöntemi ve bu alanlarla uğraşan bilim insanları bulunmaktadır (Keskin, 2008, s. 36). Sosyal bilgilerin bilgi temelini büyük bir bölümünü sosyal bilimler oluşturmaktadır. Sosyal bilimler insanla ilgili bilgiler üreten disiplinler topluluğudur. Her bir sosyal bilim disiplini, insanın bir boyutunu ele alarak o alanla ilgili bilimsel bilgiler üretmektedir (Doğanay, 2002, s. 23). Bu disiplinlerden bazıları şunlardır:

Tarih

Tarih, insanlığın varolduğu andan itibaren bugüne kadar geçirmiş olduğu süreci ve insanlığın genel hikâyesini ifade etmektedir. İnsanlığın bugüne kadar hayatta kalmaya ve tabiatla mücadeleye dair yaptığı her türlü faaliyet tarihin konusunu oluşturmaktadır (Öztürk, 2010). Aysevener ve Barutça'nın (2003) da ifade ettiği gibi tarih aynı zamanda geçmişin incelemesidir; geçmiş, olmuş bitmiş şeyleri

kapsamaktadır. Geçmişin bilgisi doğrudan değil ama geçmişte bırakılmış olan birtakım verilerin değerlendirilmesi ile olanaklı hale gelmektedir. Bu veriler şimdiki zamanda bulunmakta ve tarihçiler tarafından işlenmektedir. Tarih, sosyal bilgilerin amaçlarını yerine getirme noktasında yararlandığı disiplinler arasında yer almaktadır. Bireylere üyesi oldukları toplumun geçmişine dair bilgiler tarih öğretimi sayesinde kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu noktada tarih disiplini ile sosyal bilgilerin iyi vatandaşlar yetiştirme noktasında ortak bir amaca sahip oldukları söylenebilir. Ayrıca Bilgili (2008), sosyal bilgilerin sadece iyi vatandaş yetiştirme hususunda değil, konuların seçimi ve bilimsel anlayışın kavratılmasında da tarih disiplininden önemli ölçüde yararlanmakta olduğunu dile getirmektedir. Aynı zamanda sosyal bilgiler dersinde hareket noktası öğrencinin kendisi olmakla birlikte, onun çevresine, ülkesine ve dünyaya bakışını ve bilgisini genişletmesi de hedeflenmektedir. Tarihin geçmiş ve bugün arasındaki kopmaz ilişkisinden yola çıkılarak, öğrencilere geçmişlerinin ve kültürlerinin öğretilmesi, milli bilincin kazandırılması konusunda sosyal bilgilerin ayrı bir öneme sahip olduğu söylenebilir (Bilgili, 2008).

Coğrafya

Atalay'a (2005) göre coğrafya, yeryüzünün şekillenmesini, bu şekillenmede etkili olan faktörleri ve yeryüzünde canlı hayatı oluşturan insan, bitki, hayvan toplulukları ile doğal ortam arasındaki ilişkileri ve bunların dağılışını inceleyen bir bilim olarak ifade edilmiştir. Coğrafyanın inceleme alanı bir bütün olarak yeryüzünün tamamını kapsamaktadır. Coğrafya, yeryüzündeki olayları farklı şekillerde ele almakta, çeşitli olayların neden ve niçinlerini araştırmakta, olayların mekân içerisindeki dağılışını ve dağılışında etkili olan faktörleri incelemektedir (Atalay, 2005, s. 1)

Coğrafya, öğrencilere hem yaşadıkları yerin hem de uzak bölgelerin özellikleri ile ilgili bilgiler sağlamaktadır. Coğrafya konularını içeren öğrenme-öğretme etkinlikleri, öğrencilerin bu yer ve bölgelerin gerek fiziksel ve demografik özellikleri gerekse buralarda yaşayan insanların sosyo-ekonomik faaliyetleri hakkında bilgi edinmelerini, kavram ve genelleme oluşturmalarını sağlamaktadır (Öztürk, 2009, s. 20).

Sosyal bilgiler program ve dersleri temelde iyi birer vatandaş yetiştirmeyi amaçlamaktadır. İyi vatandaşın sahip olması gereken özelliklerden biri de toplumla uyum içerisinde yaşamaktır. Coğrafya da insanın yaşadığı yeri kendine tanıtmayı

hedef almaktadır. Böylece çevresini tanıyan insanlar, onunla uyum içerisinde yaşamak için çaba harcamaktadır. Yani öğrenciler sosyal bilgiler dersi ile kendilerine sunulan coğrafi konular sayesinde çevre ve toplum hayatına dair çeşitli bilgiler edinebilmektedir (Zeybek, 2008).

Hukuk

Bireyler üyesi oldukları toplumun birer parçası olarak o toplumda birlik ve düzen içinde yaşayabilmek için sosyal açıdan önemli olan bazı kurallara ihtiyaç duymuşlardır. Toplumsal yaşam içerisinde ortaya çıkan bu kuralların bir bölümü yaşam pratikleri ve sözlü aktarım yoluyla nesilden nesile aktarılırken diğer bir bölümü de yazıya aktarılmış ve toplumsal otoritenin desteği ile hukuk kuralları haline dönüşmüştür. Gözübüyük (2010) hukuku toplumu düzenleyen ve kamu gücü ile desteklenen kurallar bütünü şeklinde tanımlamıştır. Benzer bir tanım da Can ve Güner (1999) tarafından hukukun toplumsal yaşamı düzenleyen, devletçe uygulanan yaptırımlarla etkinliği sağlanan toplumsal düzen kuralları olduğu şeklinde yapılmıştır. Toplumsal yaşam içinde kişilerin birbirleriyle, toplumla ve devletle olan ilişkilerini düzenleyen ve uyulması kamu gücü ile yaptırıma bağlanmış bulunan toplumsal düzen kurallarının bütünü şeklinde tanımlanmıştır (Karaman-Kepenekçi, 2009).

İyi ve etkin vatandaşların yetiştirilmesine yönelik bir ders ve alan olan sosyal bilgiler toplumsal yaşamı düzenleyen kuralların bir bölümünü kapsayan hukuku da kaçınılmaz olarak ele almak durumundadır.

Siyaset Bilimi

Siyaset bilimi, yönetim sürecini ve hükümet çeşitlerini; hükümetin işleyişi ve fonksiyonları, yasama, yürütme ve yargı organları ile devletin yapısını inceleyen bir bilimdir (Bilgili, 2008, s. 75). Siyasal olguları, toplumsal yaşam içindeki diğer olguları da dikkate alarak çözümlenmeye çalışan siyaset bilimi bu noktada öğrencinin günlük hayatta karşılaşılabileceği problemlere çözüm üretebilecek yeterliliğe ulaşmasını sağlamayı amaçlayan sosyal bilgilerle etkileşim içerisinde. Çünkü siyaset bilimi öğrencilerin günlük yaşam içinde kullanabileceği bazı kavramları konu almaktadır. Bu kavramlar arasında yer alan devlet, hükümet, otorite, cumhuriyet, anayasa, vatandaşlık gibi terimlerin önemi açıktır. Sosyal bilgiler dersinin etkin, duyarlı, problemler karşısında çözüm üretebilen, hak ve sorumluluklarının bilincince

olan bireyler yetiştirme amacını gerçekleştirme noktasında siyaset bilimin katkısı büyüktür (Saman, 2008, s. 153).

Ekonomi

Ekonomi, mal ve hizmetler ile bunların üretim, dağıtım ve tüketimini, dünyadaki sınırlı kaynakların paylaşımını konu alan bir bilimdir. Ekonomi konularını dikkate alan öğrenme-öğretme etkinlikleri, mal ve hizmetler, arz ve talep, para ile ekonominin diğer kavram ve ilkelerini kavrama konusunda öğrencilere yardımcı olmaktadır. Bu sayede öğrencilerin kavrayabilecekleri konular arasında ihtiyaç ve istekler, iş ve ücretler, kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasına ilişkin karar verme durumu gösterilmektedir (Öztürk, 2009, s. 20).

Yaşamımızın her alanıyla derinden ilgili olan ekonomi disiplinine ait konuların öğretiminde sosyal bilgiler dersi önemli bir görev üstlenmiş durumdadır. Ekonomiyle ilgili konuların öğretilmesi, öğrencilerin ekonomiye ait temel kavramları anlayarak, ülke kalkınmasında ve uluslararası ekonomik ilişkilerde milli ekonominin yerini kavramaları; meslekleri tanıyıp her mesleğin gerekli olduğuna inanmaları ve çalışmanın toplumsal yaşam için gerekli olduğunu fark etmelerinin sağlanması hususlarında önemli bir yeri vardır (Akhan, 2010, s. 258).

Psikoloji

Modern bir bilim olarak kabul edilen psikolojinin psikologlar tarafından yapılmış farklı tanımları bulunmaktadır. "Psikoloji, canlı varlıkların duyuş, düşünüş ve davranışlarını inceleyen; fiziksel ve toplumsal çevresi içinde davranmakta olan insanı değişik ilişkileri ile inceleyen bir bilim" olarak açıklanmaktadır (Ülkü ve Ünlü, 1992, s. 2).

Sosyal bilgiler dersi ile öğrencilerin çevresindeki insanların bireysel farklılıklarını tanıması ve bunların farkına varması beklenmektedir. Her bir insanın özel olduğu bilincine vararak onların duygu ve düşüncelerine saygı duyması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu sayede öğrenci, "iyi bir vatandaş olma" amacına biraz daha yaklaşmaktadır (Kaya, 2013).

Sosyoloji

Toplumbilim, insanları deneyimlerini yeniden değerlendirmeye yöneltmekte, yaşamın görünüşte bildik olan yanlarının başka bir gözle nasıl görülebileceğini ve yorumlanabileceğini göstermektedir (Şavran, 2015, s. 3).

Sosyoloji, toplumsal hayatın düzenliliğini sağlayan toplumsal grupları ve kurumları; kişinin geliştiği ortamı, ortak duygu, düşünce, davranışlarını ve kültürlerini öğretmektedir. Sosyal bilgilerin temel amaçları arasında iyi vatandaş ve toplumla uyumlu bireyler yetiştirmek, bireyin içinde yaşadığı toplumu ve dünyayı tanımasını sağlamak gibi amaçları bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak sosyal bilgiler dersi için toplum ve toplumsal yapının son derece önem arz ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu toplumsal yapının açıklanması için de sosyal bilgiler sosyoloji disiplinine ait temel kuram ve kavramlardan hareket etmek durumundadır (Çiçek, 2008, s. 153).

Arkeoloji

Günümüzde bir bilim dalı olma yolunda ilerlemekte olan arkeoloji, bilinen ilk yerleşmelerden günümüze, insanlık tarihinin tüm evrelerini aydınlatma amacı gütmekte olan bir disiplindir (Başgelen, 2006, s. 7). Arkeolojinin, eski kültürlerle ait çeşitli arkeolojik kalıntıları yüzey araştırmaları ve bilimsel kazı çalışmalarıyla ortaya çıkarmak; insanın ortaya çıkmasıyla beraber gerçekleştirdiği kültürel değişiminin hangi aşamalardan geçtiğini saptamak; dünyanın değişik yerlerinde yaşamış olan uygarlıkların diğer uygarlıklarla olan bağlantılarını gün yüzüne çıkarmak gibi amaçları bulunmaktadır (Akdağ ve Sarı, 2010, s. 232). Bu bilgiler ışığında sosyal bilgilerin, öğrencilerin bireyleri tanıması ve kültürlerini öğrenebilmesi için arkeoloji disiplini ile olan ilişkisi biraz daha önemli konuma geldiği görülmektedir.

Antropoloji

Antropoloji insanların basit bir avlayıcı ve toplayıcı toplum özelliğinden günümüzdeki karmaşık sosyal varlıklar haline nasıl geldiklerini araştırmaktadır. Antropoloji öğrencilerin, insanların geçmişten günümüze sürekli değişen yaşam koşullarını öğrenmeleri, geçmiş, bugün ve gelecekle ilgili kavram ve fikirler geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Arkeoloji bilimi de eski yerleşim alanlarında yapılan kazılar sayesinde insanların geliştiği kültürler hakkında bilgi elde edilmesini sağlayarak antropologlara yardımcı olmaktadır (Öztürk, 2009, s. 19). Sosyal bilgiler öğretimi açısından antropoloji, yazılı dönemlerden önceki çağların ve arkeolojisinin anlaşılıp kavranması konusunda önem taşımaktadır. Aynı zamanda o döneme ait canlı dünyasının öğrenciler tarafından incelenerek öğrenilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra sosyal bilgiler öğretiminde yer alan coğrafya ve sosyoloji

konularının kavranmasında da öğrencilere büyük fayda sağlamaktadır (Akdağ ve Sarı, 2010, s. 239).

Felsefe

Tüm bilimlerin yapı taşı olarak kabul edilen ve en bilindik tanımı bilgi, bilgelik sevgisi olan felsefe, var olanların varlığı, anlamı ve nedeni üzerine sorulan sorularla ortaya çıkmıştır. Önceki dönemlerde dinin ve söylencelerin yanıtladığı bu sorular, eleştirel düşüncenin ve gözlemenin konusu olduğu zaman felsefe doğmuştur (Akarsu, 1998, s. 80). Felsefe, bir bütün olarak varlığın doğası, bilgi ve hayatın yaşanma tarzıyla ilgili akla dayanan önemli ölçüde sistematik ve eleştirel bir düşünüş şeklidir (Cevizci, 2012, s. 176).

Felsefe ile sosyal bilgiler dersi arasındaki ilişki ise iki yönden ele alınmaktadır. Bunlardan ilki felsefenin içeriğini oluşturan bazı konular sosyal bilgiler dersinde öğrenme konusu olarak karşımıza çıkabilmektedir. Diğer yönü ise sosyal bilgiler programında hangi kazanımların yer alacağı, bunların öğrencilere ne kazandıracağı, toplumu nasıl etkileyeceği ve öğrencinin nasıl algılanması gerektiği gibi sorgulamalar felsefe aracılığı ile yapılmaktadır (Keskin, 2008, s. 53).

2004 yılında geliştirilen Sosyal Bilgiler Programında, söz konusu programın tümüyle davranışçı yaklaşımdan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin varolan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim gösterdiği ifade edilmektedir. Programın bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışıldığı belirtilmektedir (MEB,2005a). Yeni Sosyal Bilgiler Programı'nın içeriğinin yapılandırmacı anlayış çerçevesinde tematik bir yaklaşımla ve disiplinler arası bir anlayışla tasarlandığı görülmektedir. Bu programda içerik, öğrenme alanları ve ünitelerden oluşmuştur. Ünitelerin kapsamında da belli temel kavram, beceri ve değerler yer almıştır. Öğrenme alanlarının belirlenmesinde Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin (NCSS) belirlediği standartlardan yararlanılmıştır. NCSS'in standartlarında toplam 10 öğrenme alanı bulunmaktadır. 2004 Sosyal Bilgiler Programını hazırlayan komisyon NCSS'in öğrenme alanlarını inceleyerek 8'ini yeni programa almıştır. Türkiye'nin sosyal ve kültürel yapısını göz önünde bulundurarak,

bunlardan bazılarının isimlerini aynen koruyarak bazılarının isimlerini de değiştirerek düzenlemiştir (Özdemir, 2014, s. 38). Doğanay'a göre (2008) öğrenme alanları sosyal bilgilerin bilgi temelini oluşturan bilim dallarını temsil etmektedir. Bu öğrenme alanları genel olarak NCSS'in öğrenme alanlarıyla uyumluluk göstermesine rağmen, öğrenme alanları içinde "vatandaşlık" adında bir öğrenme alanının olmaması dikkatlerden kaçmamaktadır. Sosyal bilgilerin genel amacının etkin vatandaşlık olduğu düşünülürse, bu standardın programda yer almaması önemli bir eksiklik olarak görülebilir. Aslında her ne kadar, vatandaşlık adında bir öğrenme alanı olmasa da, programda bu alanla ilgili kazanım ve etkinlikler yer almaktadır. Bu nedenle söz konusu bu alanın diğer tüm alanlar içinde yer alabileceği ya da bütün sosyal bilim disiplinlerinden seçilerek alınan içeriğin vatandaşlık eğitimi amacıyla bütünleştirilerek kullanılması düşünülmüş olabilir. 2004 Sosyal Bilgiler Programına bakıldığında, programın temel olarak öğrenme alanlarından oluştuğu göze çarpmaktadır. Programda yer alan öğrenme alanlarının her biri "birbiri ile ilişkili beceri, tema ve kavramların bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi sınıflandıran bir yapı" olarak tanımlanmıştır. Her öğrenme alanı ise kendi içinde bir bütünlüğe sahip ünitelerden meydana gelmektedir (Safran, 2014).

4, 5 ve 6. sınıf sosyal bilgiler programlarının hazırlanmasında esas alınan öğrenme alanları aynı şekilde 7. sınıf programında da yer almaktadır. 7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler hakkındaki algı ve görüşlerini ele alan bu çalışma kapsamında 7.sınıf programının tematik yapısını oluşturan öğrenme alanları ile bu öğrenme alanları esas alınarak tasarlanan üniteler ve her bir ünitenin içeriğine katkıda bulunan sosyal bilim disiplinlerinin anlam ve kapsamı ön plana çıkmaktadır. 7. Sınıf sosyal bilgiler programındaki öğrenme alanları ve üniteler ile ilgili tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Programı, 7. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri ve İlgili Sosyal Bilimler Disiplinleri

Öğrenme Alanları	Üniteler	Disiplinler
Birey ve Toplum	İletişim ve İnsan İlişkileri	Psikoloji Vatandaşlık Bilgisi
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ülkemizde Nüfus	Coğrafya
Kültür ve Miras	Türk Tarihinde Yolculuk	Antropoloji, Tarih Vatandaşlık Bilgisi
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	Ekonomi
Bilim, teknoloji ve Toplum	Zaman İçinde Bilim	Disiplinler Arası Alan
Güç, Yönetim ve Toplum	Yaşayan Demokrasi	Sosyoloji, Hukuk Vatandaşlık Bilgisi
Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası Köprüler	Disiplinler Arası Alan

Tablo 1'de görüldüğü üzere "Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler" öğrenme alanı ve onun kapsamına giren bir ünite 7. sınıfta doğrudan yer almamaktadır. "Zaman, Süreklilik ve Değişim" öğrenme alanı kapsayıcı öğrenme alanı olarak kabul edildiği için diğer öğrenme alanları içinde yansıma bulmaktadır (Demir, 2014).

Sosyal bilgiler, genel anlamda insanları, toplumları ve onların yaşantılarını konu alan bir derstir. Sosyal bilgiler denildiğinde insanların aklına ilk gelen dersler tarih ve coğrafyadır. Bu anlayışın 2004 yılında hazırlanan ve günümüzde uygulanmakta olan sosyal bilgiler öğretim programı ile değiştiği görülmektedir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler, öğrencilerin toplumsal var oluşlarını gerçekleştirebilmeleri için; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, hukuk ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarını bir üniteye toplamıştır (Turan ve Ulusoy, 2010, s. 44).

2.1.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenme-Öğretme Süreci

Öğretim programlarının öğrenme-öğretme süreci boyutu ile öğrencilerin hedeflere ulaşmaları için geçirmeleri gereken öğrenme yaşantılarını sağlayacak dış

koşulların düzenlenmesi ifade edilmektedir. Bu amaçla çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden ve bunları destekleyen öğretim materyallerinden yararlanılmaktadır. Yöntem ve tekniklerin seçiminde, hedefler, öğretmenlerin ve öğrencilerin özellikleri, kapsam ve eldeki olanakların göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Erden, 2005, s. 52). Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere sağlanan etkili bir öğrenme-öğretme süreci ile öğrencilerin daha iyi öğrenmesi sağlanmaktadır. Bu sayede öğrenciler, buldukları çevreye ve çevrelerinde gerçekleşen değişimlere daha kolay uyum sağlayabilmekte, toplumsal sorunlara yönelik çözümler üretebilmektedirler. Sahip oldukları demokratik hak ve özgürlükler ile sorumluluklarının bilincine vararak iyi ve etkili bir vatandaş olma özelliğini kazanmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinde, anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için öğrenme ortamlarının, öğrenciyi harekete geçiren, düşünmeye, sorgulamaya, araştırmaya, bilgiyi kullanmaya, kendi bilgisini oluşturmaya, problem çözmeye, işbirliğine ve sorumluluk üstlenmeye yönlendiren etkinlikleri içeren materyallerle zenginleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Erdoğan, 2009). Bu zenginlik sayesinde öğrenci aktif konuma geçerek bilgilerini kendisi yapılandırma fırsatı bulmaktadır. Değişim ve gelişimin sürekli olduğu günümüzde nitelikli insan gücüne duyulan ihtiyacı karşılamak için bireylerin toplumsallaşmasında aileden sonra en önemli göreve sahip olan kurum okullardır. Okullarımızın öğrenme ortamlarında, öğrencilerin en kalıcı şekilde öğrenebilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Erdoğan'a (2009) göre sınıf, öğrenmenin gerçekleştiği bir ortam olarak değerlendirildiğinde, öğrenme ancak öğrenmeye elverişli sosyal ve fiziksel bir çevrede gerçekleşebilir. Sınıf, öğrenciye kendi akranlarıyla ve öğretmeniyle rahatça iletişim kurabileceği, bilgiye ulaşma yollarını bulabileceği, teknolojik imkânlardan yararlanabileceği, gerçek öğrenme yaşantılarıyla tanışabileceği fırsatlar sunmalıdır. Sınıf, öğrencilerin okul içinde öğrenme etkinlikleri için zamanlarının çoğunu geçirdikleri bir yerdir. Öğrenme sürecini anlamlı kılacak şekilde düzenlenen sınıflar sayesinde öğrencilerin öğrenmeleri hem kolaylaşmakta hem de kalıcı hale gelmektedir. Eğitim ve öğretim ortamları öğrenmenin gerçekleştiği alanlar olarak etkili bir şekilde kullanıldığında öğrenmenin kalıcılığına hizmet etmektedir.

Ayrıca, 2004-2005 öğretim yılından başlayarak okullarda uygulanmaya çalışılan sosyal bilgiler programı yapılandırmacı öğrenme yaklaşımını benimsediğinden sınıf içi öğrenme etkinliklerinin yanı sıra sınıf dışı okul

ortamlarında yapılan etkinlikler de önem arz etmektedir (Malkoç, 2014). Priest'e göre sınıf dışı eğitimin temel özellikleri deneyime dayanması, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesine olanak sağlaması, tüm duyuları kullanmayı gerektirmesi, disiplinler arası konulara odaklanması ve insanla doğal ortam arasındaki ilişkileri konu edinmesi şeklinde sıralanabilmektedir. Sınıf dışı eğitimin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanların tümünde gelişimi ve öğrenmeyi de desteklediği belirtilmiştir (Priest, 1986'dan Akt. Çengelci, 2013). Sosyal bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmek için okulun zenginliği olarak görülebilecek çok amaçlı salon, okul bahçesi, kütüphane, eğitsel kol odası, spor salonları, sergi alanı, koridor gibi ortamların etkili bir biçimde kullanılabilmesi belirtilmiştir (Malkoç, 2014). Bu ortamlar sayesinde de sınıf dışında dersin amaçları gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Sosyal bilgiler dersi içerdiği konular ve kazanımlar bakımından günlük yaşamla iç içe geçmiş bir derstir. Bu nedenle içinde yaşanılan toplumdan, çevreden bağımsız düşünülmemesi ve yalnızca sınıf ortamı ile sınırlandırılmaması gerekmektedir. Sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikler yoluyla öğrencilerin çevre ve toplum ile bütünleştirilerek ait oldukları çevreye uyum sağlamaları kolaylaştırılmaya çalışılmaktadır.

Sosyal bilgiler dersi birçok disiplini içinde barındıran ve kapsadığı konular, ilkeler ve kavramlar itibari ile sözel bir alandır. Bu nedenle sosyal bilgiler öğrenciler tarafından konuları sürekli ezberlenerek hatırd tutulması için tekrarlanması gereken bir alan olarak görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşmak için öğretmenlerin gösterdikleri çaba kadarkullandıkları yöntem ve teknikler de önem taşımaktadır. Öğretmenler, dersin amaçlarına uygun olmayan yöntemler kullanır ve öğrenciye sadece bilgi öğretmeye çalışılırsa, sosyal bilgiler dersinin genelleme amaçlarına ulaşmak zorlaşmaktadır (Erdoğan, 2009). Sosyal bilgiler dersi sözel ve bilgi içerikli bir ders olarak görüldüğü için okutulmaya başladığı zamandan itibaren daha çok öğretmenin ön plana çıktığı bir ders olmuştur. Ancak 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan yeni sosyal bilgiler öğretim programı kapsamında kabul edilen yapılandırmacılık anlayışı sayesinde öğrencilerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Öğrencinin aktif olmasını sağlayacak şekilde sosyal bilgiler dersinin işlenmesi sırasında kullanılacak yöntem teknikler arasında anlatım, tekrar, soru-cevap, yansıtma, problem çözme, drama, tartışma, beyin

fırtınası, münazara ve işbirlikli öğrenme sayılmaktadır (Erdoğan, 2009). Bu yöntem ve tekniklerin konuya ve öğrenciye uygun olarak kullanılmasının öğrencilerin sosyal bilgiler dersiyile ilgili daha kalıcı ve anlamlı öğrenmeler edinmesini sağlayacağı rahatlıkla söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretiminin daha işlevsel duruma getirilebilmesi ve öğrenciler açısından anlamlı öğrenmenin gerçekleşebilmesi için sosyal bilgiler öğretiminde öğrenme ortamlarının bilgiyi yapılandırmayı kolaylaştırıcı bir şekilde zengin uyarılara sahip olması gerekmektedir. Bu ortam, başta bilgisayar olmak üzere farklı araç-gereçlerle desteklenmelidir.

Yapılandırmacı öğrenmenin gerçekleşebilmesi için sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin araştırma yapmalarının büyük önem arz ettiği vurgulanmaktadır (Ersoy ve Kaya, 2009). Öztürk'e (2011) göre de öğrencilerin araştırma etkinliklerini etkili yapabilmeleri için okullarda araştırma kaynakları artırılarak okul kütüphanelerinden öğrencilerin etkin olarak yararlanmalarının sağlanması ve internete ulaşmalarının kolaylaştırılması gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersindeki etkinlikler dersin özellikleri, öncelikleri ve süresi göz önüne alınarak uygun bir duruma getirilmesi gerekmektedir. Bunun için benzer kazanımları amaçlayan etkinliklerin birleştirilerek kısaltılması yapılabilecekler arasındadır. Sosyal bilgiler ders kitapları yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Özellikle ders kitapları ile çalışma kitapları arasında tutarlılığın sağlanmasının kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir (Ersoy ve Kaya,2009).

Öğretmen ve öğrencilerin yeni program kapsamındaki rolleri de ayrıca açıklanmıştır. Öğrenciye, dinleyen, alıştırma yapan ve sorulara cevap veren bir rol yerine, sorup sorgulayan, problem oluşturup problem çözen, tıpkı bir bilim insanı gibi gereksinim duyulan bilgiyi ortaya çıkarmaya ve değerlendirmeye yönelik faaliyetlerde bulunan, etkinlikler yoluyla kendi bilişsel yapısını oluşturan aktif bir rol öngörülmüştür. Programlarda öğrencinin aktif ve bilgiyi yapılandırmacı rolü üzerinde altı çizilerek durulmuştur. Öğrenci, bilgiye nasıl ulaşması gerektiğini bilen, bilgiye ulaşarak bunu zihninde yeniden yapılandıran, sonunda da yeni bilgi üretebilen bireydir. Öğretmene de “öğretici” yerine “ortam düzenleyici”, “yönlendirici” ve “kolaylaştırıcı” roller yüklenmiştir. Öğretmenin temel rolü öğrenme-öğretme ortamını düzenlemek, etkinlikler konusunda öğrencilere rehberlik etmektir. Öğretmene rehberliğin yanı sıra işbirliği sağlayıcı, yardımcı, kolaylaştırıcı,

kendini geliştirici, planlayıcı, yönlendirici, bireysel farklılıkları dikkate alıcı, sağlık ve güvenliği sağlayıcı roller de verilmiştir (Yeni Öğretim Programlarını İnceleme ve Değerlendirme Raporu, 2005b).

Değişim ve gelişimin süreklilik arz ettiği günümüz dünyasında pek çok alanda olduğu gibi bilgide de önemli değişim ve gelişmeler yaşanmaktadır. Günümüzde bilginin hem nicelik hem de nitelik olarak değişime uğraması, bilginin aktarımına dayalı eğitim anlayışını geçersiz kılmıştır. Bu durumda öğretmen, bilginin kaynağı ve aktarıcısı olma durumundan çıkmış; öğrencilerini bilginin kaynağına yönlendiren, ihtiyaç duydukları bilgiye ulaşmaları için gerekli becerileri kazandıran ve ulaştıkları bilgileri anlamlandırıp üzerinde düşünmelerini sağlayan biri olma konumuna geçmişlerdir (Doğanay, 2002, s. 37).

Bu bağlamda Dorow (1989), iyi bir sosyal bilgiler öğretmeninde bulunması gereken özellikleri şöyle belirtmiştir. İyi bir Sosyal Bilgiler öğretmeni;

- Uygun amaçları seçer ve geliştirir.
- Öğrencilerin tartışmalı konuları incelemelerine yardımcı olur.
- Öğrencilerde öğrenmeyi sağlamak için çeşitli yöntem ve stratejiler kullanmalıdır.
- Olgu, kavram ve genellemelere odaklanarak, öğrencilerde öğrenmeyi sağlamalıdır.
- Çeşitli sosyal bilim dallarının yöntem ve yapılarını yansıtan kaynak, materyal ve prosedürleri kullanır.
- Öğrencilerin kendilerinin ve toplumun değerlerini ve inançlarını incelemelerine yardımcı olmalıdır.
- Farklı öğretim düzeyleri için uygun materyaller seçme becerisine sahip olmalıdır.
- Uygun durumlarda, Sosyal Bilgiler konularını desteklemek amacıyla diğer akademik disiplinlerden bilgi ve materyaller kullanmalıdır.
- Karar verme ve problem çözme becerilerinin gelişimi için öğrencilere yardımcı olmalıdır.
- Öğrenci başarısını değerlendirebilmelidir (Akt. Doğanay, 2002, s. 38-39).

Yukarıda bahsedilenlerden yola çıkarak diyebiliriz ki iyi bir sosyal bilgiler öğretmeninden öğrencilerinin araştırma ve düşünme becerilerini geliştirmesi

beklenmektedir. Bu sayede onların sosyal bilimlerle ilgili önemli kavram ve genellemelere ulaşması sağlanmaktadır. İyi bir sosyal bilgiler öğretmeni, demokratik bir sınıf ortamı oluşturarak öğrencilerin, diğerlerinin duygu ve düşüncelerine saygı duymalarına ve toplumsallaşmalarına; etkili bir iletişim kurmalarına ve işbirliği yapmalarına fırsat sunabilmelidir. Öğrencilerinin hem ulusal hem de evrensel boyutta kimlik kazanmalarına ön ayak olup sağlıklı bir karakter gelişimi oluşturmalarına yardımcı olmalıdır. Bu niteliklere sahip bir sosyal bilgiler öğretmeni, dersinde çeşitli yöntem, teknik ve materyaller kullanarak sınıftaki tüm öğrencilerin öğrenmesine olanak sunmalıdır. Ayrıca öğrencilerinin bireysel ve toplumsal değer ve inançlarının farkına vararak onların toplumsallaşmasına önyak olmalıdır. Onların üst düzey düşünme, karar verme ve problem çözme becerilerinin gelişmesini sağlayarak, karşılaştıkları sorunlar için geçerli çözümler üretmelerine yardımcı olmalıdır. Sosyal bilgiler dersinin disiplinlerarası bir alan olduğunu sürekli göz önünde bulundurarak öğrencilerinin bütüncül bir öğrenme görüşü geliştirmelerini de sağlamalıdır.

Yapılandırmacı anlayış gereği her ne kadar öğrenci ön plana çıkarılmışsa da başarının anahtarı konumunda olan öğretmendir. Öğretmen, sınıf içinde yaptıkları ve yapmadıkları ile sınıftaki öğrencilerin öğrenme durumlarını doğrudan etkilemektedir (Dilaver ve Tay, 2010, s. 110). Bu yüzden öğretmen, öğrenme öğretme sürecini etkili ve gerektiği şekilde düzenleyerek öğrencilerin öğrenmelerini üst seviyeye çıkarmalarına katkı sağlamak durumundadır. Öğretmen ve öğrenciyi öğrenme ortamında bir bütün olarak düşünmek durumundayız. Cüceloğlu' nun (2015) öğretmen-öğrenci iletişimi konusunda ifade ettiği gibi gerek öğretmen gerekse öğrenci birbirlerini öğrenme yolculuğuna beraber çıktıkları birer yoldaş olarak görmektelerdir. Bu ilişki türünde öğretmen; daha deneyimli, araştıran, şevkli, gelişen ve geliştiren, sohbet içinde olan, danışılan ve sevilen, sayılan biri olma özelliklerine sahiptir. Öğrenci ise; daha az deneyimli, soran, meraklı, öğrenme potansiyeline sahip, eleştirel düşünebilen ve kendi kararlarını bağımsız bir şekilde verebilen biri olarak tanımlanmaktadır. Kendisine atfedilen bu nitelikler sayesinde öğrenci, öğrenme süreci boyunca aktifliğini koruyarak kendi öğrenmesinden birebir sorumlu olmaktadır. Bu sayede de öğrendiği bilgilerin kalıcılığı ve bunları günlük yaşamda kullanma ihtimali artmaktadır.

2.2. Sosyal Bilgiler Algısı

Tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji gibi pek çok sosyal bilim disiplinine ait bilgi sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere aktarılmaktadır. Toplumsal hayatın hemen her aşamasında kullanılabilecek bu bilgilerin öğrenciler tarafından söz konusu disiplinlerin içeriğine ve amacına uygun olarak anlaşılması gerekmektedir. Bu noktada sosyal bilimlere ait çeşitli disiplinleri bünyesinde barındıran sosyal bilgilerin öğrenciler tarafından nasıl algılanıp anlamlandırıldığı, ona hangi anlamlar yüklendiği konusu önemli hale gelmektedir. Öğrencilerin sosyal bilgiler algısını ele almadan önce algı kavramının ne olduğunu, neleri kapsadığını ya da hangi süreçlerle bağlantılı olduğunu görmek gerekmektedir.

2.2.1. Algı

İnsanların yaşamlarını sürdüikleri zaman dilimi içinde çevresinde olup bitenleri fark edip anlamasına temel oluşturan kavram algıdır. Algı kavramını açıklamadan önce değinilmesi gereken kavram duyulardır. Günlük hayatta duyuları fark etmememizin sebebi bunların anında algılara dönüştürülmesidir (Plotnik, 2009, s. 124). Duyum, bir organizmanın iç ve dış uyarıcılara karşı duyarlılığını gösteren bir terimdir. Algılama ise duyu organlarını uyaran nesnelerin, niteliklerin ya da olayların farkında olunmasıdır (Ülkü ve Ünlü, 1992, s. 42). Plotnik'e göre (2009) algı, beynimizin binlerce ayrı ve anlamsız duyuyu birleştirerek anlamlı bir desen ya da görüntüye dönüştürdükten sonra elde etmiş olduğumuz deneyimdir. Ancak algılarımız nadiren orijinal uyarıcıyı yansıtmaktadır. Genellikle kendi deneyimlerimiz tarafından değiştirilmekte, çarpıtılmakta ya da bozulmaktadır. Kısaca algılarımız, kişisel dünyamızın kişisel yorumlarıdır. Ersoy ve Türkkan' a göre (2009) ise algı sadece bilginin edilgen bir biçimde alınması değil, aynı zamanda o bilginin yorumlanmasını da kapsamaktadır. Morgan (2011) da algıyı duyuları yorumlama, onları anlamlı hale getirme süreci olarak tanımlamıştır.

Algı ile ilgili yapılan tanımlara baktığımızda çevreden gelen uyarıcıların birey tarafından olduğu gibi değil de kendisine göre anlamlandırıldığı haliyle aldığı bilgisine ulaşılmaktadır. Algılama süreci bireyin ön öğrenmelerinden, beklentilerinden, güdülenmişlik düzeyinden etkilenmektedir. Öğrenciler ihtiyaç duydukları, ilgilerini çeken konuları öğrenmek için çok daha fazla çaba harcamaktadır. Gerçekte algılama süreci bireyin önceki öğrenmelerine dayanmakta ve doğal olarak da bunlardan

etkilenmektedir. Bu durum ise bireyin hazırbulunuşluk düzeyini karşımıza çıkartmaktadır. Öğretmenlerin dersle ilgili ön öğrenmeleri kontrol etmesi, öğrencilerin olası eksik ve yanlışları varsa öncelikli olarak onların tamamlanmasını sağlaması gerekmektedir. Aksi durumda algılama doğru olmayacağı için anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi de mümkün olmayacaktır(Tanık, 2014).

İnsancıl kuramlar açısından ele alındığında da algılama süreci bireyin fenomenolojik alanından etkilenmektedir. Başka bir ifadeyle bilgi, farklı bireyler tarafından farklı şekillerde anlamlandırılıp yorumlanabilir. Bu durum algının öznel gerçekliğimize göre şekillendiğinin göstermektedir (Tanık, 2014, s.340). Öte yandan Gestaltçılar ise organizmanın dışarıdan gelen duyumları olduğu gibi almak yerine kendisinden bir şeyler katarak yeniden örgütlediğini savunmaktadır (Tanık, 2014, s. 295).

Yeşilyaprak'ın (2008) ifade ettiği Gestalt kavramları ve yasaları önce algı alanında geliştirilmiştir. Gestaltçılara göre algı, bir örgütleme işi olarak kabul edilmektedir. Öncülüğünü Wertheimer, Köhler ve Koffka'nın yaptığı bu kuram adını Almanca bir kelime olan ve "Psikolojik olayların bir bütün ya da biçim olduğunu savunan görüş." anlamına gelen Gestalttan almaktadır (Tanık, 2014, s. 295). Gestalt kuramcıları, insanların gördüklerini organize edilmiş bir bütünlük içinde algılayıp anlam verdiklerini ifade etmektedirler. Gestaltçılar, bütünün (gestalt) onu meydana getiren parçalarının toplamından daha fazla ve farklı olduğunu ileri sürmektedirler (Bilge, 2008, s. 245). Gestalt psikologlarının amacı aslında nesnelere nasıl algıladığımızı açıklamaktır ve asıl ilgilendikleri algısal örgütlemedir. Yani öğelerin bir arada gruplanarak daha büyük nesnelere oluşturulmasıdır (Goldstein, 2013, s. 121).

Gestalt kuramcılarına göre insanlar dünyayı bir bütün halinde algılamaktadırlar. Gelen uyarıcılar birbirinden bağımsız olarak değil, aksine bir arada anlamlı bütünler oluşturacak şekilde örgütlenmiş olarak algılanmaktadır. Bu yüzden öğretmenlerin, eğitim ve öğretim sürecinin başında dersin genel çerçevesini bir bütün olarak sunduktan sonra ayrıntıya inmesi gerekmektedir. Ünitelerin kendi içindeki öğelerle ve diğer ünitelerle ilişkisi bütünlük taşımaktadır. Bu bütünlük objelerin anımsanabilmesi için süreklilik açısından önemli görülmektedir. Gestaltçılara göre öğrencilerin anlayarak öğrenmesi bilgileri körü körüne ezberlemekten çok daha önemli kabul edilmektedir (Bilge, 2008, s. 259).

Bilgilerin örgütlenmesini sağlayarak öğrenmeye yardımcı olan algı yasaları; şema-zemin ilişkisi, yakınlık, tamamlama, basitlik, benzerlik, süreklilik, phi fenomen ve pragnaz yasasıdır (Tanık, 2014). Algılama işlemi sırasında geçerli olduğu kabul edilen algı kuralları ise algıda seçicilik, algıda değişmezlik, illüzyon ve halüsinasyondur (Plotnik, 2009).

Algıyı Etkileyen Faktörler

Algılama çevremizde meydana gelen olayları anlamlandırmamızı sağlayan bir kavram olma özelliğine sahiptir. İnsan kaç yaşında olursa olsun duyu organları aracılığıyla elde ettiği bilgi birikimlerini yorumlamaktadır. Immanuel Kant'ın ifade ettiği gibi insanlar, bazı şeyleri olduğu gibi değil kendi istediğimiz şekilde görmekteyiz. Herhangi bir zamanda algıladıklarını sadece uyarının yapısına göre algılamamaktadır. Algılar aynı zamanda içinde bulunan ortama, önceki deneyimlere, o andaki duygulara genelde de istek tutum ve amaçlara bağlı olarak oluşturulmaktadır (Ülkü ve Ünlü, 1992, s. 42).

DikkatAlgının en önemli özelliklerinden birini dikkat oluşturmaktadır. İnsanlar aynı anda duyu organlarından elde ettiği çok sayıda uyarıcıya maruz kalmaktadır. Ancak bu zaman içinde tüm bu uyarıcılardan yalnızca birkaçı belirgin bir şekilde algılanmaktadır (Morgan, 2011, s. 250). Dikkat durumunda bilincin kapıları sadece ilgi duyulan sınırlı bir alan üzerinde toplanmaktadır (Baymur, 1994: 124).

Hazırlayıcı kurulumKişisel, sosyal ve kültürel deneyimlerimize dayanan öğrenilmiş beklentiler algısal kurulum olarak açıklanmaktadır. Bu beklentiler algılarımıza otomatik olarak bilgi, anlam ya da duygular katmakta ve bu sayede algılarımızın çarpıtılıp değiştirilmesine neden olmaktadır (Plotnik, 2009, s. 137). Gestalt kuramcıları da çevresel uyarıcıların organizmanın beklentilerinden, tutumlarından ve düşüncelerinden etkilenmektedir. Uyarıcıya yüklenen anlamlar, bazen bireyin o andaki durumuna göre değişkenlik gösterebilmektedir (Tanık, 2014, s. 296).

Öğrenmehemen hemen tüm öğrendiklerimizin bir kısmını yeni algıların öğrenilmesi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, yeni algılarımız önceki öğrenmelerimizden, sahip olduğumuz bilgi birikiminden etkilenmektedir. Hergenhahn'nın(1980) ifade ettiği gibi gestaltçılar, insanların gördüklerini bir bütün olarak algıladığını ve bütünü oluşturan parçalar arasındaki ilişkilerin algılamada

önemli olduğunu savunmaktadır. Onlar bir nesne ya da parçanın algılanışını, onun diğer parçalarla olan ilişkisine bağlamaktadırlar. Herhangi bir konunun öğeleri birbiriyle ilişkili olduğundan bunların tümü bütünlük içinde anlam kazanmaktadır. Gestalt kuramcıları öğrenmeyi ise bireyin karşılaştığı bir durumu algılaması ve yorumundaki bir değişme olarak açıklamışlardır (Akt. Bilge, 2008, s. 245).

Duygu, istek ve güdüGüçlü duygular, algılamanın doğru, kesin ve objektif olmasını engellemektedir (Ülkü ve Ünlü, 1992, s. 48). İnsanların bazı davranışları anlam bakımından netlik taşımamaktadır. Bu gibi durumlarda olayı algılayışımız, söz konusu kişiyi sevip sevmediğimiz, o durumda kendimizi güvende hissedip hissetmediğimizden etkilenmektedir. "İnsanlar, görmek istediklerini görürler." sözü algılarımızın güdülerimizden yüksek düzeyde etkilendiğine kanıt olarak gösterilmektedir (Morgan, 2011, s. 255).

İçinde bulunulan ortam Bireyler içinde bulunulan ortamlarda yer alan nesnelere tek tek değil bütün halinde algılamaktadırlar. Bu algılama esnasında her bir insan nesne ya da olayları değişik ortamlarda değişik şekillerde anlamlandırmaktadır. İçinde bulunulan zaman ve zemin algılama durumumuzu etkilemektedir. Her nesne bulunduğu ortamın bir parçası olarak algılandığı için olayların algılanışında, kendinden önce veya kendinden sonra meydana gelen başka olaylardan etkisi görülmektedir (Ülkü ve Ünlü, 1992, s. 45).

Günlük yaşamın bir parçası olarak kabul edilen sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji ve hukuk gibi bazı sosyal bilim disiplinlerini bünyesinde barındıran çok disiplinli bir anlayışa sahiptir. Sosyal bilgilerin sahip olduğu bu toplu anlayış gereği içeriğini oluşturan disiplinler, öğrenciler tarafından tek tek değil de anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde algılanmalıdır. Çünkü sosyal bilgiler, onu oluşturan disiplinlerin birbiriyle kurduğu ilişki sonucunda ortaya çıkan bir öğrenme alanıdır. Sosyal bilgiler ancak bu doğrultuda algılandığı zaman amacına ve işlevine hizmet eden bir ders olacaktır.

2.2.2.Algılama Kavramı

Rüsen (2006) insanın, kendi ve içinde yaşadığı dünyayı anlamak ve anlamlandırmak için çeşitli ve farklı zihinsel faaliyetler gerçekleştirdiğini söylemektedir. Bunlar; algılama, yorumlama, oryantasyon ve motivasyon faaliyetleridir.

Rüsen'e (2006) göre *algılama*; bireyin “duyuları” yoluyla elde ettiği verileri kullanarak kendi iç dünyasını ve dış dünyayı keşfetmesidir. Algılananların *yorumlanması* neticesinde birey kendisi ve diğerleri hakkında belirli bir anlayış/kavrayışa ulaşır. *Oryantasyon*, algılananlara dayalı yorumlardan yola çıkarak yaşam pratiklerinin düzenlenmesini ve yönlendirilmesini ifade eder. *Motivasyon* ise, algılananlara dayalı yorumlardan yola çıkarak düzenlenen yaşam pratiklerinin bireyin ilgi ve ihtiyaçlarıyla, dünya görüşüyle, niyetleri ve uzun vadeli planlarıyla uyumlu ve senkronize olmasını ifade eder.

Bu çalışmada algı kavramı, Rüsen'in kullandığı algı (perception) yerine anlam verme/anlamlandırma manalarına gelen “*sense making*”in karşılığı olarak kullanılmıştır. Sharma'ya (2007) göre anlamlandırma genellikle bilgi toplamayı ve bu bilgilerden yola çıkarak amaca yönelik bir anlayış ortaya koymayı içermektedir. Russell (1993) da anlamlandırmayı konu ile ilgili sorulara cevap üretebilmek için bilgilerin kullanılabilir olacak şekilde organize edilmesi şeklinde ifade etmiştir. Yani Qu ve Furnas'ın (2008) da belirttiği gibi anlamlandırma günlük hayatın içinde sık sık karşılaştığımız bilgilerin araştırılması, filtrelenmesi, kategorize edilmesi, karşılaştırılması ve sentezlenmesi gibi pek çok aktiviteyi kapsamaktadır (Akt. Doğan, 2010).

Rüsen'in (2006) algı basamakları yukarıda da bahsedildiği gibi dış dünyadan gelen uyarıcıların algılanması, algılanan bilgilerin yorumlanması, bunların günlük yaşamla ilişkilendirilmesini ifade eden oryantasyon kavramı ile bu bilgileri kullanmada istekli hale gelmesini sağlayan motivasyon kavramlarından oluşmaktadır. Bu çalışmada ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgilere ilişkin algılarının yanı sıra Rüsen'in ikinci basamağında yer alan yorumlama kavramı da incelenmiştir. Çünkü öğrencilerin sosyal bilgileri kendi zihinlerinde nasıl anlamlandırdıkları noktasında Rüsen'in de belirttiği yorumlama aşaması ön plana çıkmaktadır. Yapılan algı tanımlarına baktığımızda Rüsen gibi Ersoy ve Türkkan'ın (2009) da algılama işlemi için elde edilen bilgilerin edilgen bir biçimde alınmasından ziyade söz konusu o bilgilerin yorumlanması gerektiğini özellikle vurguladıkları görülmektedir. Thomas (1993) ise yorumlamayı, edinilen bilginin sınıflandırılması, etiketlenmesi, belli başlıklar altında toplanarak bu başlıklar arasındaki ilişkinin belirlenmeye çalışılması şeklinde açıklamıştır. Ayrıca ona göre yorumlama, bireyin kendi yönlendirdiği bir düşünme sürecidir (Akt. Doğan, 2010).

Algılama sürecinde organize edilen bilgilerin anlama ve yoruma kavuşturulması konusuna değinen ve bu evreyi açıklayan bir diğer isim de Eren (2012) olmuştur. Algılama, insanların çeşitli duyuları aracılığıyla çevrelerinden elde ettikleri bilgileri bir araya getirip organize ederek kendileri için anlama veya yoruma kavuşturmalarına ilişkin süreci ifade etmektedir. Bireyin dış dünya ile ilgili elde ettiği ve işlediği bilgiler onların yaşadıkları dünya hakkında bazı düşüncelere, varsayımlara sahip olmalarına, davranış ve tutumlarını da bunlara göre şekillendirmelerine neden olmaktadır. Çevreden edindiğimiz bilgi ve izlenimlerin yorumları her insana göre farklı şekillerde gerçekleşmekte, davranış ve tutumlar olarak da ortaya konulmaktadır. Her insanın çevreden gelen bilgilere karşı dikkat ve seçiciliği farklı olduğundan olay ve durumlar karşındaki yorumları yani tutum ve davranışları da farklılık göstermektedir (Eren, 2012).

Rüsen'in tipolojisiyle bağlantılı olarak sosyal bilgiler algısı ise, sosyal bilimlere ait disiplinlerden seçilmiş konulardan duyular vasıtasıyla bireye ulaştırılan toplumsal yaşamla ilgili bilgi, beceri, değer ve tutumların birey tarafından işlenerek iç(ruh) ve dış (madde) dünyanın anlaşılıp anlamlandırılması amacıyla kullanılması şeklinde tanımlanabilir. İlköğretim öğrencileriyle yürütülen bu çalışmayla öğrencilerin sosyal bilgilere ilişkin algıları ile bu algıların altında yatan nedenler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun için bir kavram olarak sosyal bilgiler ve bir ders olarak sosyal bilgilerin onlar için hangi anlamlara geldiği, sosyal bilgiler ders içeriğinde yer alan konularla kendi gerçek yaşamları ve günlük yaşamları arasında nasıl bir bağ kurdukları konusu üzerinde özellikle durulmuştur. Çünkü bu sayede öğrencilerin sosyal bilgilerle olan yaşantıları sonucu elde ettikleri bilgileri nasıl yorumladıklarının ve sosyal bilgilere dair nasıl bir anlayış geliştirdiklerinin ortaya çıkarılabileceği düşünülmektedir.

Öğrencilerin sosyal bilgileri nasıl algılayıp anlamlandırırdıkları, onu nasıl yorumladıkları yine onların birebir ifadelerine başvurularak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çünkü öğrencilerin sosyal bilgilerle ilgili deneyim ve yaşantılarının, onların sosyal bilgilere dair düşünceler geliştirmelerinde ve bu düşüncelerin belirginleştirilmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bu noktada araştırmanın yürütüldüğü süreç boyunca öğrencilerin sosyal bilgiler algısı ve sosyal bilgilerle ilgili görüşleri bir bütün olarak ele alınmıştır.

2.3. İlgili Araştırmalar

Alanyazın incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgilere ilişkin algılarını dolaylı olarak ele alıp inceleyen bazı araştırmalara rastlanmıştır. Bu çalışmalar araştırma konusuyla olan ilgisi bakımından aşağıda sırayla açıklanmıştır.

Gömlüksiz, Kan ve Öner (2012) "İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metaforik Algıları" adlı çalışmalarında; ilköğretim birinci ve ikinci kademedeki sosyal bilgiler dersi alan öğrencilerin bu derse ilişkin metaforik algılarını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan metafor formu kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Elazığ il merkezinde bulunan Mehmetçik İlköğretim Okulunda sosyal bilgiler dersine devam eden 4., 5., 6. ve 7. sınıf öğrencileri içerisinde gönüllülük esasına göre seçilen 93 kişilik bir öğrenci grubu oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin bu dersin içeriğinde yaşamın içinden, farklı konu alanları ile ilgili bilgilerin yer almasına vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların bu derste öğrendikleri bilgileri gerçek yaşamda uygulayabildiklerini, sosyal bilgiler dersinin farklı konu alanlarını içerdiğini belirttikleri de görülmüştür.

Deveci ve Gürdoğan, Bayır (2011) "Hayallerdeki Sosyal Bilgiler: İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Algıları" adlı çalışmayla ilköğretim üçüncü sınıfta sosyal bilgiler dersiyle ilgili planlı bir ders ya da çalışma içinde bulunmayan öğrencilerin bu derse ilişkin hayallerini ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Nitel araştırma yöntemlerinden tarama modelinde desenlenen bu araştırmada veriler 144 öğrencinin sosyal bilgiler dersine ilişkin hayallerini anlattıkları metinler aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen verilerin içerik analizi yoluyla çözümlendiği bu araştırmada, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin hayallerinin sosyal bilgiler dersinin amaçları, sosyal bilgiler dersinde yer alacak konular, sosyal bilgiler dersine ilişkin öğretme-öğrenme süreçleri ve sosyal bilgiler dersine ilişkin duyuşsal özellikler temaları altında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kılcan (2013) "Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi" adlı doktora tezinde sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerlerin (bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı,

çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, dayanışma, adil olma ve barış) sekizinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda; öğrencilerin her bir değere ilişkin geliştirdikleri metaforları, çizdikleri resim, karikatürler ve o değere ilişkin öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeleri birlikte incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunda yer alan 2011-2012 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Ankara ili merkez ilçelerden üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeye sahip yerleşim yerlerinde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle seçilmiş olan dokuz ilköğretim okulunda çalışmaya katılım gösteren 602 sekizinci sınıf öğrencisinin, sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerleri farklı şekillerde algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kılcan ve Akbaba (2013) "Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi" adlı çalışmalarında sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerinin sekizinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmada üçgenleme şeklinde veri toplamaya uygun olarak nitelendirilen nitel araştırma teknikleri (mecazlar yoluyla veri toplama, yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman analizi) birlikte kullanılmıştır. Araştırma 2011-2012 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Ankara ili merkez ilçelerden üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeye sahip yerleşim yerlerinde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle seçilmiş olan dokuz ilköğretim okulunda çalışmaya katılım gösteren 602 sekizinci sınıf öğrencisiyle yürütülmüştür. Çalışmanın sonucunda, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kültürel mirasa duyarlılığı; "koruyan-kollayan" ve "dış etkenlere karşı koruduğu ve insanı aydınlattığı" şeklinde algıladıkları ve kültürel mirasa duyarlılığın "gösterilen öneme ve duyarlı olmaya bağlı olduğuna" yönelik algılara sahip oldukları tespit edilmiştir.

Mertol, Doğdu ve Yılar (2013)"Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metaforik Algıları" adlı çalışmalarıyla Samsun Bilim ve Sanat Merkezine devam eden 8-14 yaş grubundaki üstün zekâlı ve yetenekli 30 öğrencinin sosyal bilgiler derslerine yönelik düşüncelerinin metafor analizi yöntemini kullanarak belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma sonucunda üstün zekâlı çocukların sosyal bilgiler dersini yaşamın içinden bir ders olarak kabul ettikleri; bu dersin gerekli ve önemli olduğuna inandıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Akengin ve Kafadar (2016) "6 ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Kavramına İlişkin Metaforları" adlı çalışmalarını nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) desenine göre tasarlamışlardır. Belirlenen amaç doğrultusunda araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 2013-2014 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Kayseri ili merkez ilçesinde yer alan iki ortaokulda öğrenim gören 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin hazırlanan metafor formunu doldurmaları istenmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen veriler içerik analizi yöntemlerinden kategorisel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin toplumsal ilişki, toplumsal kültür, toplumsal hayat, toplumsal geçmiş, bilgi sağlayıcı ve yol gösterici ve yaşadığımız coğrafya kategorisine ilişkin metaforlar ürettikleri görülmüştür.

Çepni (2013) "Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Coğrafya Kavramlarına İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi" adlı doktora tezinde sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan coğrafi kavramların (Bölge, coğrafi konum, çevre, harita, ölçek, turizm, iklim, doğal kaynaklar, nüfus, göç, afet ve yön) sekizinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığını belirlemeye çalışmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada üçgenleme şeklinde veri toplamaya uygun olarak nitelendirilen nitel araştırma tekniklerini(mecazlar yoluyla veri toplama, yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman analizi) birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunda 2012-2013 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Karabük ili merkez ilçesi üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeye sahip yerleşim yerlerinde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle seçilmiş olan dokuz ilköğretim okulunda çalışmaya katılım gösteren 433 sekizinci sınıf öğrencisi yer almıştır. Araştırma sonucunda, sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıf öğretim programında yer alan coğrafi kavramların sekizinci sınıf öğrencileri tarafından farklı şekillerde algılandığı belirlenmiştir.

Topçu (2010) "Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Tarihsel Bilgiye İlişkin Algılarının İncelenmesi" adlı doktora tezinde nitel ve nicel araştırma yöntemlerini bir arada kullanmıştır. Bu yöntemler yardımıyla sosyal bilgiler öğretmenleri ve ilköğretim ikinci kademe öğrencileri tarafından tarihsel bilginin nasıl algılandığını ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Araştırmanın çalışma grubunda yer alan İstanbul ve Manisa illerinde toplam 21 ilköğretim okulundan 450 ikinci kademe öğrencisi ve 50 sosyal bilgiler öğretmenine

nicel araştırma kapsamında anket uygulanırken, araştırmanın nitel boyutunu oluşturan yarı yapılandırılmış görüşme formu ise aynı gruptan 5 öğretmen ve 12 öğrenciye uygulanarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda genel olarak öğrenci ve öğretmenlerin tarihsel bilgiyi algılayışları arasında fark olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda öğretmen algılarının, öğrenci algılarına çok fazla etki etmediği sonucuna da ulaşılmıştır.

Altun (2014) "İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerinin Tarih Kavramına İlişkin Algılarının Yörüngesi" adlı nitel çalışmada ilkokul ve ortaokul süresince tarih kavramına ilişkin algının nasıl bir değişim izlediğini ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışma grubunda bulunan sosyoekonomik düzeyleri farklı olan altı okuldan toplam 712 öğrencinin katılımıyla yürütülen çalışmada veri toplama aracı olarak ilkokul 1. ve 2. sınıflar için görüşme yöntemi; sonraki seviyeler için de görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin tarih algılarının ağırlık merkezinde bugünden çok geçmiş kavramının yer aldığı görülmüştür.

Kaldırım (2005) "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları" adlı nicel çalışmada 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi müfredatı içerisinde yer alan demokrasi ile ilgili kavramları nasıl algıladıkları ve bu kavramlarla ilgili mevcut algılamalarında nelerin etkili olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Öğrencilerin demokrasi algılarını tespit için Ankara ilindeki 12 okuldan toplam 464, 8. sınıf öğrencisine anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin demokrasi kavramı içerisinde eşitlik, siyasi partiler, özgürlük ve milli egemenlik ile ilgili bazı konuları yanlış algıladıkları; demokrasi algılarını en çok etkileyen faktörün ise anne ve babanın eğitim düzeyi olduğu tespit edilmiştir.

Byford (2002) "A Phenomenological Study of Middle School and High School Students' Perceptions of Social Studies " adlı doktora tezinde ortaokul ve lise öğrencilerinin sosyal bilgilerle ilgili algılarını incelemiştir. Byford gerçekleştirdiği fenomenolojik çalışması ile sekizinci ve on birinci sınıfta okuyan on iki öğrenci ile görüşmeler yapmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sosyal bilgiler algısının negatif yönde olmadığı bilgisine ulaşılmıştır.

Akengin, Sağlam ve Dilek (2002) "İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi İle İlgili Görüşleri" adlı çalışmalarında öğrencilerin sosyal

bilgilere yaklaşımlarını ve sosyal bilgilerle ilgili görüşlerini saptamaya çalışmışlardır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul'un çeşitli semtlerindeki ilkokullardan tesadüfi örnekleme yoluyla belirlenen 396 4. ve 5. öğrencisine anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı olumlu düşüncelere sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin genelinin sosyal bilgiler dersini sevmelerinde öğretmenlerin etkisinin olduğunu, sosyal bilgiler dersinin çevremiz hakkında bilgi verdiği düşündükleri görülürken, bazılarının ise sosyal bilgilerin günlük hayatla ilgisini kuramadıklarına dair ifadeler kullandığı görülmüştür.

Ayva (2010) "Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Öğretme Süreci İle İlgili Öğrenci Görüşleri" çalışmasında sosyal bilgiler dersinde öğrenme öğretme sürecinin ilköğretim 4. sınıf öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesini amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunda yer alan İstanbul ili İELEV Özel 125. Yıl İlköğretim Okulu'nda 4. sınıfta öğrenim gören 43 öğrenciye yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmış, elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda 4. sınıf öğrencilerinin aktif öğrenme yöntemlerini, çalışma yaptıklarını, okul gezilerini, performans görevlerini ve proje ödevlerini olumlu bulduklarını, görsel etkinliklerden keyif aldıklarını, ancak tarih konularını diğer sosyal bilim disiplinlerine göre zor öğrendiklerini belirttikleri görülmüştür.

Ersoy ve Kaya (2009) "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (2004) Uygulama Sürecine İlişkin Öğrenci Görüşleri" adlı çalışmalarında söz konusu programa dair öğrenci görüşlerini ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Araştırma Eskişehir il merkezinde bulunan farklı sosyo-ekonomik yapıdaki yedi ilköğretim okulunda 5. sınıfta öğrenim gören 191 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri açık uçlu sorulardan oluşan bir anket ile toplanmış; veriler, betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda ise sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin zevk alarak öğrendikleri ve daha katılımcı oldukları ancak, ders kitapları ve araştırma ödevlerinde çeşitli sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir.

Erdoğan (2009) "Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Tasarlanmış Sosyal Bilgiler Sınıfına İlişkin Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde, tasarlanan sosyal bilgiler sınıfının, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik akademik başarıları ve sosyal bilgiler dersine karşı bakış açılarını, öğrencilerin düşüncelerinden hareketle saptamayı amaçlamıştır. Nitel araştırma

yöntemlerinin kullanıldığı bu araştırmanın çalışma grubunda İstanbul Sefaköy ilçesindeki İnönü İlköğretim Okulunda öğrenim gören 18 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında öğrenci görüşlerinden elde edilen bulgular sosyal bilgiler sınıfının, sosyal bilgiler dersini daha ilgi çekici bir hale getirdiği, öğrenmeye elverişli bir ortam hazırladığı, sınıftaki materyallerin ise dersin daha nitelikli işlenmesini sağladığı, bu faktörlerin de öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki başarıları üzerinde olumlu yönde katkı sağladığı şeklindedir.

Yukarıda görüldüğü üzere, ulaşılabilen araştırmalar arasında öğrencilerin sosyal bilgiler algısını inceleyen araştırma sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler, insanların birbirleriyle ve çevreleriyle olan etkileşimini, bu etkileşime bağlı olarak gerçekleşen onların toplumsal yaşama uyumunu ele alan bir öğretim programıdır. Bu doğrultuda sosyal bilgilerden öğrencilerin program içeriğinde yer alan sosyal bilimlere ait disiplinlerin bilincine varmalarını, etkin ve etkili birer vatandaş olarak toplumsallaşmalarını sağlaması beklenmektedir. Söz konusu beklentilerin gerçekleşebilmesi için de öğrenciler tarafından sosyal bilgilerin nasıl algılanıp anlamlandırıldığı ve bunların altında yatan nedenlerin neler olduğu araştırılması gereken önemli bir alanı oluşturmaktadır. İlgili araştırmalar incelendiğinde genellikle metafor çalışması niteliğinde sınırlı çalışmaların olduğu görülmektedir. Mevcut duruma bakılarak bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmış ve öğrencilerin sosyal bilgilere dair nasıl anlamlar geliştirdikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

3. BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, evren ve örnekleme, veri toplama aracının hazırlanması, verilerin toplanması ve verilerin analizi gibi konulara alt başlıklar halinde yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Bilim, evreni, toplumu ve insanı araştırma konusu olarak ele alan deney, akıl ve gözleme dayanarak sistematik yollarla elde edilen bilgileri tanımlamaktadır. Kısacası bilim olgular hakkında bilimsel yöntemlerle elde edilen bilgilerdir (Yıldırım, 2004). Bilimsel yöntem de bilimlerin ortaklaşa kullandıkları betimleme ve açıklama yollarını kapsayan hem eylemsel hem de düşünsel bir süreçtir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014).

Pozitivist bilim görüşüne dayanan nicel araştırmalar, tekrarılma ilkesini kullanmakta, standartlaştırılmış metodolojik prosedürlere bağlı kalmakta, sayılarla kesin ölçümler yapmakta ve insan faktörünü kontrol etmeye çalışmaktadır. Öte yandan post-pozitivist, yorumlamacı paradigmaya dayanan nitel araştırmalar ise verilere anlam vermekte ve onları anlaşılır kılmaktadır. Araştırmaya insanların bakış açılarıyla başlamakta ve sonra da incelenen insanların dünyayı nasıl gördüğünü, durumu nasıl tanımladıklarını veya durumun onlara ne anlam ifade ettiğini bulmaktadır (Neuman, 2013).

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim desenine göre tasarlanmıştır. Araştırmada olgubilim deseni tercih edilmesinin en önemli gerekçesi, öğrencilerin sosyal bilgileri nasıl tanımladıkları, sosyal bilgilere ilişkin nasıl bir anlam geliştirdikleri ve sosyal bilgileri kendi günlük yaşamlarında nereye koyduklarıyla ilgili sonuçlar ortaya çıkarılmaya çalışılmasıdır. Diğer bir ifade ile ilköğretim öğrencilerinin zihinlerindeki bir fenomen ya da olgu olarak sosyal bilgilere hangi anlamları yükledikleri belirlenmek istendiğinden dolayı olgubilim deseni tercih edilmiştir.

Cropley'ye (2002) göre olgubilim (fenomenoloji) çalışmaları farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgubilim çalışmaları sayesinde bireylerin kendilerinin bile daha önce farkında olmadıkları ya da üzerinde fazla düşünmedikleri yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarılabilmektedir (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Bu yöntem olayları, durumları, deneyimleri, kavramları incelemek ve açıklamak için sosyal bilimlerde kullanılmaktadır. Olgubilime göre tek tek nesnelere belirli yasalara bağlı değildir. Aksine rastlantılarla açıklanabilmektedir. Olgubilim, özü görülmeyen bilincin araştırılmasını savunmaktadır çünkü sorular ve sorunlar özlerin betimlenmesi ile ilgilidir. Bu aslında algılamamanın incelenmesidir. Başka bir ifadeyle bilincin özünün betimlenmesi, olgubilimin temel araştırma alanını oluşturmaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2013).

Günlük yaşamımızda sıkça karşılaştığımız ancak tam olarak açıklayamadığımız ya da hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığımız olaylar, olgular, deneyimler, anlayış ya da tutumlar, olgubilim konularını oluşturmaktadır. Aslında bazı olgular vardır ki, düşünülünce onu açıklamakta, tanımlamakta güçlük çekilmektedir. Eğitim alanında da bu tür kavramlar ya da olgularla karşılaşılmaktadır (Köse, 2010). Bütünleştirilmiş bir bilgi alanı ve ders olarak sosyal bilgiler de bu tür olgulardan birisi olarak görülebilir.

3.2. Çalışma Grubu

Evren, bir araştırmada soruları cevaplamak için ihtiyaç duyulan verilerin elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan büyük gruptur (Büyüköztürk vd., 2014). Bir araştırmacının daha büyük bir havuzdan seçtiği ve nüfusa genellediği daha küçük bir örnek olaylar kümesi de örneklem olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırmacılar bir örneklemin temsil gücünden çok örneklemin toplumsal yaşamı nasıl aydınlattığı konusuna odaklanmaktadır. Örnekleminin başlıca amacı, anlayışı netleştirebilecek ve derinleştirebilecek belli örnekler, olaylar ya da eylemler toplamaktır. Nitel araştırmacıların amacı da araştırmacıların belli bir bağlamda toplumsal yaşam süreçleri hakkında öğrendiklerini geliştirebilecek örnek olaylar bulmaktır (Neuman, 2013).

Çalışma grubunda yer alacak katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasını sağlamaktadır. Bu yöntem sayesinde araştırmacı, seçilen durumlar kapsamında doğa ve toplum olaylarını veya olgularını anlayabilmekte ve bunlar arasındaki ilişkileri açıklayabilmektedir (Büyüköztürk vd., 2014). Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan kolay ulaşılabılır durum örneklemesinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu Uşak il merkezi ve Eşme ilçe merkezinde dört ortaokulda öğrenim gören 15, 7. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. 7. Sınıf öğrencilerinin çalışma grubunda yer almasının başlıca gerekçesi sosyal bilgiler dersi ve içeriği ile üç yılı aşkın bir süre geçirmeleri ve aynı zamanda TEOG ve benzeri merkezi sınavlarla ilgili kaygılarının henüz çok fazla olmamasıdır. Amaçlı örnekleme yöntemi kullanılırken kolay ulaşılabılırlik ilkesi doğrultusunda okulların il veya ilçe merkezinde olması dikkate alınmıştır. Öğrencilerin seçiminde gönüllülük esası doğrultusunda hareket edilmiş, okul idarecileri ve öğretmenler ile velilerin izni dâhilinde 9 erkek, 6 kız öğrenci ile birer kez görüşme yapılmıştır.

3.3. Veri Toplama Aracı

7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgilere ilişkin algılarını ve bu algıların arkasında yatan nedenleri ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada veri toplama sürecinde görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda (EK 3) yer alan sorular uzman görüşüne başvurularak geliştirilmiş ve son halini almıştır. 7. Sınıf öğrencileri için hazırlanan görüşme formunda on adet soru yer almaktadır. Görüşme esnasında cevap aranan sorular:

- Bir kavram olarak sosyal bilgilerin 7. sınıf öğrencileri için ne tür anlamlar ifade ettiğine,
- Bir ders olarak sosyal bilgilerin 7. sınıf öğrencileri için hangi anlamlara geldiğine,
- Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin içerdiği konuları günlük yaşamla ve kendi gerçek yaşantılarıyla nasıl ilişkilendirdiklerine yönelik hazırlanmıştır.

Görüşmeye başlamadan önce iki öğrenciyle pilot uygulama yapılmış, soruların amaca hizmet edip etmediği, öğrencilere uygun olup olmadığı ve görüşme yapılan mekânlar ile ayrılan sürenin uygunluğu gibi hususlar gözden geçirilmiştir. Sonuç olarak hazırlanan görüşme sorularının öğrenciler tarafından cevaplanabilir nitelikte olduğu belirlenmiştir. Ardından öğrencilerle yapılacak olan görüşmelere başlanmıştır. Görüşmeye başlamadan önce öğrencilere araştırma hakkında bilgiler verilmiş ve verdikleri cevapların sadece bu araştırma için kullanılacağı, derslerine hiçbir şekilde etkisi olmayacağı anlatılarak gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Uşak il merkezi ve Eşme ilçe merkezinde bulunan ortaokullarda görüşme yapabilmek için Uşak Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğünden 02.03.2016 tarih ve 29425508-42-E.2460291 sayılı izin belgesi (EK1) alınmıştır. Gereken yasal izinler alındıktan sonra okul yöneticileri ve öğretmenler araştırmanın amacı ve çalışma süreci hakkında bilgilendirilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yardımıyla gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen öğrenciler belirlenmiş ve hazırlanmış olan veli izin belgeleri (EK 2) ilgili öğrencilerin velilerine ulaştırılarak hem çalışma konusunda bilgilencmeleri sağlanmış, hem deonların izinleri de alınmıştır. Çalışmalarını araştırmacı tarafından 03.03.2016 - 26.03.2016 tarihleri arasında toplanmıştır. Her bir görüşme katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilecekleri uygun ortamlarda ve eğitim-öğretim faaliyetlerini engellemeyecek zamanlarda yapılmıştır. Yapılan görüşmeler katılımcıların izni ile ses kayıt cihazına kaydedilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi ve Çözümlemesi

7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının ve sosyal bilgiler dersinin onlar için ne anlam ifade ettiğinin ortaya çıkarılması amacıyla öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırma verileri bu şekilde toplandıktan sonra veri analizi öncesinde, ses kaydına alınan görüşmeler bilgisayar ortamında kelimesi kelimesine yazıyaaktarılarak metin haline getirilmiştir. Görüşme esnasında öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların kodlaması yapılmıştır. Kodlama işlemi gerçekleştirilirken de öğrencilerin gerçek isimleri bilimsel etik gereği kullanılmamıştır. Görüşmelerden elde edilen dökümlerbetimsel içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi, özellikle sosyal bilimler alanında

kullanılan önemli tekniklerden biridir. Belli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileriyle özetlendiği sistematik bir teknik olarak tanımlanmaktadır. İçerik analizi metinlerin içindeki belli kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirleyerek metinlerde verilen mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunulmasını sağlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2014).

İçerik analizi sonrasında elde edilen bulguların araştırma verilerine ve katılımcıların görüşlerine dayalı olduğunu göstermek için bulguların sunumunda görüşme metinlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Bulgular sunulurken elde edilen verilerin içindeki ilişkileri sistematik biçimde göstermek için Diagram Designer adlı program aracılığıyla diyagramlar oluşturulmuştur.

3.6. Geçerlik, Güvenirlik ve Etik

Geçerlik ve güvenilirlik, türüne bakılmaksızın herhangi bir araştırmanın kavramsal çerçevesinin oluşturulması, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması ile bulguların sunulması aşamalarını ilgilendiren önemli konulardır (Merriam, 2013, s. 200).

Nitel ve nicel araştırmacılar geçerli ve güvenilir ölçümler yapmak isterler, ancak genel bir fikrin üzerinde uzlaşmak yerine her iki yöntem, araştırma sürecinde geçerlik ve güvenilirliği farklı yorumlarlar (Neuman, 2013, s. 277).

Kirk ve Miller'e (1986) göre nicel araştırmada geçerlik ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı olguyu doğru ölçmesiyle yakından ilişkiliyken nitel araştırmada geçerlik araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu şekliyle ve olabildiğince tarafsız gözlemesi anlamına gelmektedir (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Geçerlik bir başka ifadeyle doğruluk anlamına gelmektedir. Nitel araştırmacılar, tek bir doğru fikrinden ziyade toplumsal yaşamın onu her gün yaşayan birinin bakış açısından adil ve dürüst bir anlatımını sunmak anlamına gelen otantiklikle ilgilenmektedir. Nitel araştırmacılar incelenen insanların deneyimlerine dayanan samimi bir toplumsal yaşam portresi çizmeye çalışırlar. Pek çok nitel araştırmacı içeriden bir bakış açısı yakalamaya ve incelenenlerin olayları nasıl anladığının detaylı bir anlatımını sağlamaya odaklanmaktadır (Neuman, 2013, s. 286). İç geçerlik araştırma bulgularının dış dünyadaki gerçekliğe uyup uymadığı sorunuyla ilgilenmektedir. Nitel araştırmaların veri toplama ve analiz aşamalarının

başlıca aracı insan olduğu için onun gözlem ve görüşmeleri aracılığıyla gerçek hakkındaki yorumlara doğrudan ulaşılabileceği düşünülmektedir. Buna keza nitel araştırmacılar asla nesnel "doğruyu veya gerçeği" yakalayamazlar ancak inandırıcılığı artırabilirler. Bu noktada inanırılığın sağlanmasında kullanılan stratejiler arasında uzman incelemesi de bulunmaktadır (Merriam, 2013, s.205). Uzman incelemesi, araştırma konusu hakkında genel bir bilgiye sahip ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzmanlaşmış bir kişilerden yapılan araştırmayı çeşitli boyutlarıyla incelemesinin istenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu çalışmada da uzman incelemesine başvurulmuş, araştırma deseninden toplanan verilere, bunların analizine ve bulguların yazımına kadar olan süreç boyunca uzmanlarla fikir alışverişinde bulunulmuş, geri bildirimler dâhilinde de gerekli düzenleme ve düzeltmeler yapılmıştır.

Dış geçerlik ise bir çalışmanın sonuçlarının farklı durumlara ne derece uygulanabileceği konusuyula ilgilidir. Bu da söz konusu çalışmanın sonuçlarının ne kadar genellenebilir olduğu demektir. Ancak nitel araştırmacılar, genel doğrunun ne olduğunu bulmak yerine dikkatli bir şekilde belirli ya da özgün olanı derinliğine anlamak isterler. Bunun için de tesadüfi olmayan maksatlı bir örneklem seçerler (Merriam, 2013, s.215). Öncelikli amacı anlamak olan nitel araştırma kapsamında yürütülen bu çalışmada da amaçlı örneklem kullanımı tercih edilmiştir. Bu yöntem kullanılırken öğrencilerin araştırmaya gönüllü olarak katılmaları dikkate alınmış, bu sayede de onların sosyal bilgilere yükledikleri anlamları samimi bir şekilde ifade edebilecekleri düşünülmüştür.

Güvenirlik, yapılan araştırmada elde edilen bulguların yeniden üretilip üretilmemesiyle ilgilidir. Sosyal bilimlerde güvenilirlik sorunlu bir alan olarak kabul edilir, çünkü insan davranışları durağan değildir. Nitel bir çalışmanın tekrarlanması aynı sonuçları ortaya çıkarmayabilir nitelikte aynı veriler hakkında sayısız yorum yapılabilir. Bu noktada nitel araştırmalarda asıl sorun bulguların tekrar edip etmediği değil, sonuçların toplanan verilerle tutarlı olup olmadığıdır. Dolayısıyla eğer bir çalışmanın verileri sunulan bulgularla tutarlı ise o araştırma güvenilir olarak kabul edilebilir (Merriam, 2013, s.213). Öğrencilerin sosyal bilgiler algısının ortaya çıkarılmaya çalışıldığı bu çalışmada elde edilen veriler ile bulgular arasındaki bağlantı ve tutarlılığı göstermek amacıyla görüşmelerde kaydedilen doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliğin sağlanması, incelemenin etik bir biçimde uygulanmasını da beraberinde getirmektedir (Merriam, 2013, s.199).Bu tür araştırmalarda etik sorunların genellikle veri toplama süreci ve araştırma bulgularının hedef kitleye ulaştırılması konusunda yaşandığı söylenebilir. Her iki aşamada da önemli olan durum araştırmacı ve katılımcı arasındaki ilişkidir. Nitel araştırmacıların kullandığı veri toplama tekniklerinden olan görüşmeler, katılımcılar için çeşitli fayda ve riskleri beraberinde taşımaktadır. Kendileriyle görüşme yapılmasına gönüllü olan çoğu kimse, bilgi, görüş ve deneyimlerini paylaşmaktan ve görüşme sırasında kendileriyle ilgili kayda değer bilgiler edinmekten hoşlanabilmektedir. Katılımcılardan bazıları ise özel yaşamlarına müdahale edildiğini ya da hiçbir zaman başkalarına söylemeyi düşünmedikleri Şeyleri günyüzüne çıkardıklarını hissedebilmektedirler (Merriam, 2013, s.222).

Etik kaygı ve ilkelerin gözetildiği bir çalışma yapmanın bütün sorumluluğu bireysel olarak araştırmacıdadır. Bu noktada araştırmacının yapabileceği en iyi Şey, araştırma sürecinde karşılaşılabilecek tüm etik sorunların bilincinde olması ve bu türden olası sorunlar karşında kendi felsefi yönelimini gözden geçirmesidir (Merriam, 2013, s.228). Çalışmanın etik ilke ve kurallara uygunluğunu sağlamak amacıyla uygulama öncesinde gerekli yasal izinler alınmış; okul yöneticileri, öğretmenler ve gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen öğrenciler araştırmanın amacı, yapılacak görüşmelerin içeriği ve kapsamı hakkında bilgilendirilmif; ğrenci velileri de bilgilendirilerek izinleri (EK 2) alınmıştır. Ayrıca, katılımcılara herhangi bir zarar gelmemesi maksadıyla araştırma raporunda bulgular sunulurken fikirleri ya da doğrudan dile getirdikleri ifadeleri kullanılan öğrencilerin gerçek isimleri değil de takma adlar kullanılmıştır.

4. BÖLÜM:

BULGULAR VE YORUM

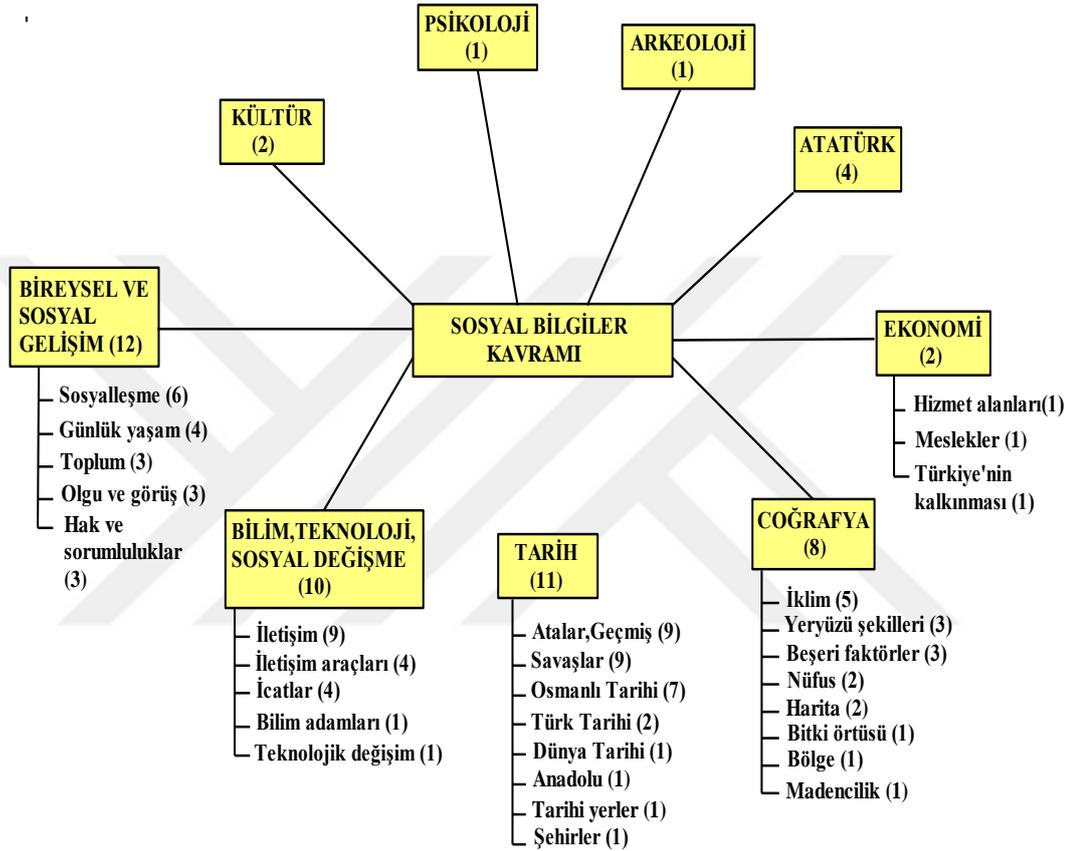
4.1. 7. Sınıf Öğrencilerinin Bir Kavram Olarak "Sosyal Bilgiler" Algısı

7. Sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler bir kavram olarak sosyal bilgilerin onların zihninde öncelikle sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri konu alanlarını çağrıştırdığını göstermektedir. Bu kapsamda öğrencilerin sosyal bilgileri sırasıyla tarih, coğrafya, ekonomi, psikoloji ve arkeoloji bilim alanlarıyla ilişkili bir ders olarak algıladıkları belirlenmiştir. Öğrenciler ayrıca, sosyal bilgileri bireysel ve sosyal gelişimlerine yönelik çeşitli bilgi, beceri ve değerleri öğrendikleri, bilim teknoloji ve sosyal değişmeye dair genel kültür edindikleri ve aynı zamanda Atatürkçülük konularına ağırlık verilen bir öğrenme yaşantısı olarak da görmektedirler. Dolayısıyla ulaşılan verilerden yola çıkılarak öğrencilerin zihinlerindeki sosyal bilgiler algısının bir ders olarak sosyal bilgiler kavramıyla çok güçlü bir bağlantısı olduğu söylenebilir.

Şema 1’de görüldüğü gibi görüşülen 15 öğrencinin 11’i sosyal bilgileri tarihle ilişkilendirmiş; sosyal bilgiler dendiğinde akıllarına öncelikle savaşlar, geçmiş ve atalarımız, Osmanlı tarihi, eski Türk tarihi, dünya tarihi, Anadolu, şehirler ve tarihi yerler geldiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, aralarında doğrudan bir bağlantı olmasa bile, öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri Atatürkçülük ve kültür konuları ile Arkeolojiye dair bilgileri de tarihle ilişkilendirerek algıladıkları söylenebilir. Bu bağlamda tarihle ilgili konuları işlerken Anadolu, şehirler ve tarihi yerler hakkında öğrendiklerinin de coğrafya ile ilişkili olduklarının farkındadırlar. Bu gruptaki öğrencilerden biri olan ve kavramı doğrudan dersle ilişkilendirerek algıladığı gözlenen Tayfun, sosyal bilgiler kavramının aklına şunları getirdiğini ifade etmiştir:

"Eski tarihimizi öğrenmek, derslerimizde onları anlamak, eskiler nasıl yaşamışlar, günümüze kadar hayatlarımız nasıl değişmiş gelmiş böyle şeyleri öğretmek için bir ders gibi geliyor bana. Nasıl yönetildiğimiz, eski Türklerle aramızdaki farklar, eski zamanlar nasıldı, savaşlarımız, ondan sonra Atatürk, bunları bize öğretiyorlar..."

Yukarıdaki alıntı örneğinde görülen bir başka husus ise, öğrencilerin sosyal bilgiler kavramını okulda gördükleri dersin içeriği ile ilişkili olarak ortaya koymalarına rağmen içeriğin ötesinde bazı kazanımlara da vurgu yapıyor olmalarıdır. Görüşüne yer verilen öğrenci örtük bir biçimde sosyal bilgiler derslerinde öğretilen tarih konuları aracılığıyla programda öngörülen temel becerilerden biri olan değişim ve süreklilik becerisini kazandığını ifade etmiştir.

Şema 1. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Bir Kavram Olarak Sosyal Bilgiler Algısı

Benzer bir şekilde öğrencilerin sosyal bilgilerle ilişkilendirdikleri bir diğer bilim dalı coğrafya olmuştur. Öğrencilerin sosyal bilgilerle ilişkisi bağlamında algılayıp dile getirdikleri coğrafya kavramları ise iklim, yeryüzü şekilleri, beşeri faktörler, dünya ülkeleri, harita, nüfus, bitki örtüsü, bölge ve madenciliktir. Bu kavramlardan dünya ülkeleri, beşeri faktörler ve madenciliğin sosyal bilgileri oluşturan bir diğer alan olan ekonomi ile de ilişkilendirilerek algılandığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler kavramının ekonomiyle bağlantılı olarak öğrencilerin zihninde çağrıştırdığı diğer konular ise Türkiye'nin kalkınması, hizmet alanları ve

mesleklerdir. Bütün bu bulgular, sosyal bilgiler kavramını okulda aldıkları dersle ilişkili olarak algılayıp anlamlandıran öğrencilerin, ders kapsamında öğrendikleri konuların kapsam ve detaylarıyla uyumlu bir algıya sahip olduklarını da göstermektedir.

Bilindiği üzere sosyal bilgiler dersinde ayrıca öğrencilere çeşitli düşünme becerilerinin kazandırılması, içinde yaşadıkları toplum ile hak ve sorumluluklarının öğretilmesi de hedeflenmiştir. Bu konuda derslerde gerçekleştirilen faaliyetlerin öğrencilerin sosyal bilgiler algısına etki ettiği söylenebilir. Zira, sosyalleşme, olgu ve görüşü ayırt etme, hak ve sorumlulukları öğrenme ile bütün öğrenilenleri günlük yaşamla ilişkilendirme şeklinde ifade edilebilecek süreçler de öğrencilerin sosyal bilgiler algısında yeri olan hususlardır.

Öğrencilerin sosyal bilgiler algısında yer alan diğer bir başlık ise yine derste karşılaştıkları bilim, teknoloji ve sosyal değişme konuları ile ilişkilidir. Şema 1’de görüldüğü gibi icatlar ve iletişim araçları, bilim adamları ve teknolojik değişim bu bağlamda öğrencilerin sosyal bilgiler algısına etki eden faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, diğer alanlarla karşılaştırıldığında bilim, teknoloji ve sosyal değişme konularının çoğu öğrenciler üzerinde kalıcı bir etki oluşturmadığı söylenebilir.

4.2. 7. Sınıf Öğrencilerinin Bir "Ders Olarak Sosyal Bilgiler" Algısı

7. Sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler bir ders olarak sosyal bilgilerin onların zihninde öncelikle sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri konu alanlarından tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularını çağrıştırdığını göstermektedir. Öğrencilerin ayrıca, sosyal bilgiler dersini dersin işlendiği dersliklerin fiziksel özellikleri ve bu tür mekânlarda karşılaştıkları unsurlar ile dersin işleniş süreci hakkındaki deneyim ve görüşleri bağlamında algılayıp anlamlandırdıkları belirlenmiştir.

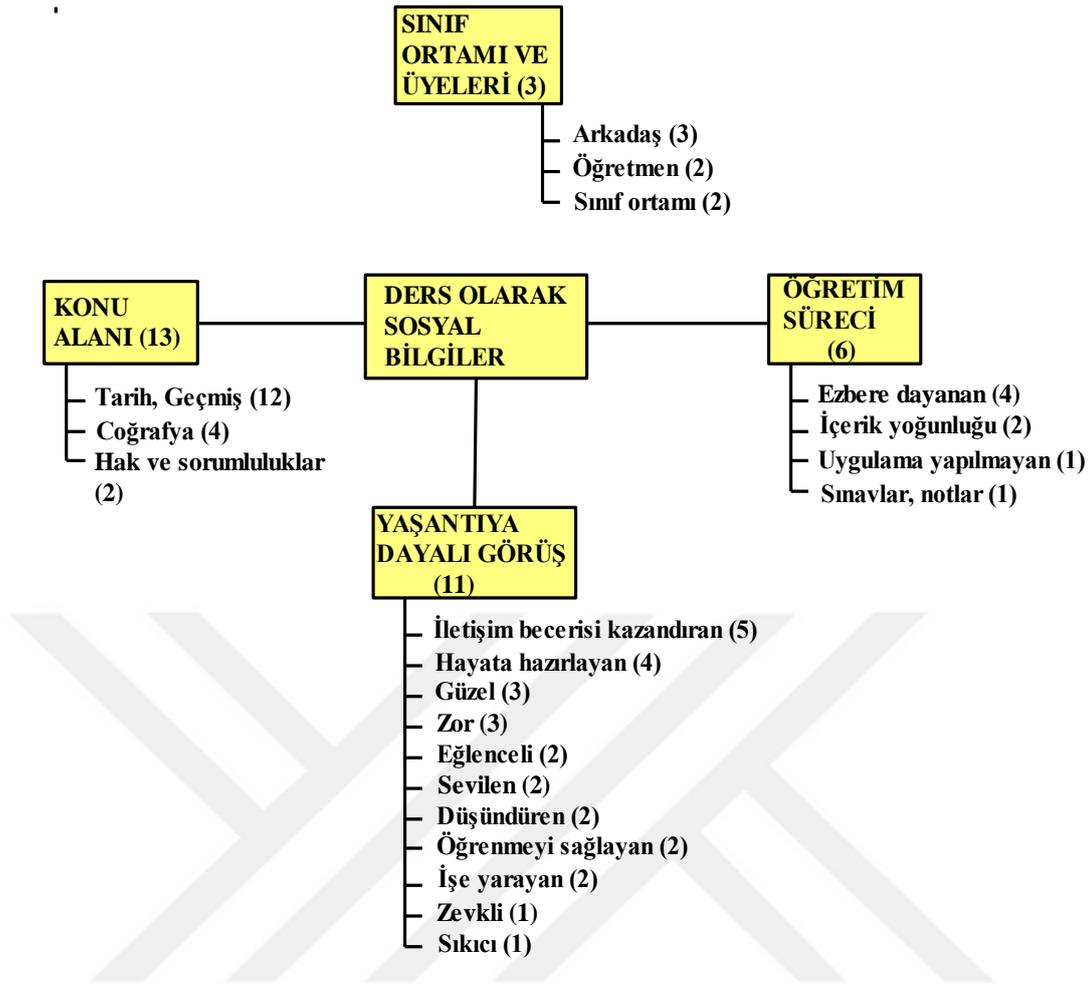
Ulaşılan veriler doğrultusunda öğrencilerin zihinlerindeki sosyal bilgiler dersi algısının oluşmasında derste gördükleri konu alanlarından biri olan tarih disiplininin büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Şema 2’de görüldüğü gibi görüşme yapılan 15 öğrencinin 13’ü sosyal bilgiler dersini, derste gördükleri konu alanlarıyla ilişkilendirmiş; sosyal bilgiler dersi dendiğinde akıllarına öncelikle tarih, coğrafya ve

vatandaşlık konularının geldiğini belirtmişlerdir. Bu noktada öğrencilerin sosyal bilgiler dersini işlerken öğrendikleri konulardan tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularını vurguladıkları görülmektedir. Buradan hareketle de öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik algıları oluşurken sosyal bilgileri bir bütün olarak göremedikleri söylenebilir. Sosyal bilgiler dersini doğrudan konu alanlarıyla ilişkilendirdiği görülen öğrencilerden Emrah, sosyal bilgiler dersinin aklına şunları getirdiğini ifade etmiştir:

"... sosyal bilgiler güzel bir ders. Ülkemizin durumlarını, fiziki özelliklerini anlatır. Tarihimizi anlatıyor. İletişim, haklarımız, sorumluluklarımız, devlete verdiğimiz vergi, özgürlükler anlatılıyor. Benim düşünmeme yarıyor. Günlük yaşamda nasıl davranacağımızı da bize anlatıyor. Sadece tarihi, fiziki coğrafyayı değil. Ben severim genellikle. Bana yararı da vardır. Severim yani."

Verilen örnekten de anlaşılacağı üzere bazı öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilgili algıları, yalnızca derste kendilerine sunulan bilgilerle sınırlı kalmamıştır. Bu öğrencilerin sosyal bilgiler dersini kendi gerçek yaşamlarıyla olan bağlantılarıyla birlikte algılamak, aynı zamanda dersin öğretim programında yer verilen kavram, beceri ve değerlerin tamamı olmasa bile bir kısmını edindikleri iddia edilebilir.

Bunun yanı sıra öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarını zor, sıkıcı, eğlenceli, güzel, zevkli, düşündürücü, sevilen, öğrenmeyi sağlayan, iletişim becerisi kazandıran, hayata hazırlayan ve işe yarayan bir ders şeklinde dile getirdikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bu veriler, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilgili görüşlerine dair algılarının birbirinden farklı niteliklere sahip olduğunu göstermektedir.

Şema 2.Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Bir Ders Olarak Sosyal Bilgiler Algısı

Ayrıca görüşülen öğrencilerin sosyal bilgiler dersini öğretim süreci bağlamında ezbere dayanan, içeriği yoğun, uygulama yapılmayan, ancak sınavlar ve notlar açısından önemli görülen bir ders şeklinde algıladıkları ortaya çıkmıştır. Bu veriler doğrultusunda öğrencilerin sosyal bilgiler dersini öğretim süreci kapsamında farklı şekillerde algıladıkları söylenebilir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ile ilgili algılarını oluşturan bir diğer bileşen ise sınıf ortamı ve üyeleridir. Öğrencilerin bazıları, sosyal bilgiler dersi söz konusu olunca akıllarına arkadaşlarının ve öğretmenleri ile sınıf ortamının geldiğini ifade etmişlerdir. Bu noktada sosyal bilgiler dersiyle dersin işlendiği sınıf ortamı ve üyelerinin birlikte algılandığı sonucuna ulaşıldığı söylenebilir. Şema 2'de görüldüğü üzere öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik algılarının oluşmasında derse yönelik konu alanlarının ön plana çıktığı, bunu sosyal bilgiler derslerinin işleme süreci ve öğrenme ortamında bulunan bireyler ve maddi unsurların takip ettiği

görülmektedir. Ancak öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının oluşmasında sınıf ortamı ve üyelerinin, dersin gerçekleştirildiği öğretim süreci kadar etkili olmadığı da söylenebilir.

4.3. 7. Sınıf Öğrencilerinin "Sosyal Bilgiler ve Günlük Yaşam" Algısı

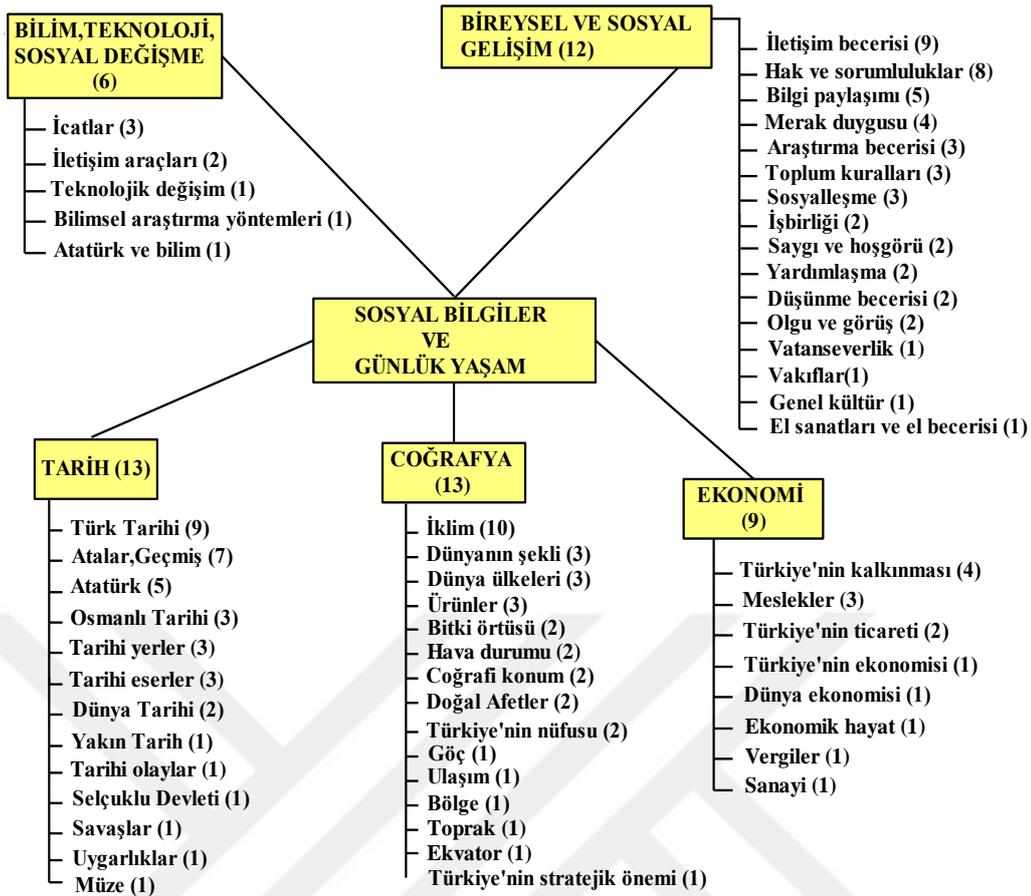
7. Sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler öğrencilerin sosyal bilgileri günlük yaşam içinde öncelikle sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri konu alanlarıyla ilişkilendirerek algıladıklarını göstermektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin sosyal bilgileri günlük yaşam kapsamında özellikle tarih, coğrafya ve ekonomi disiplinleriyle ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin günlük yaşam içindeki sosyal bilgiler algısı derste görülen konu alanlarıyla sınırlı kalmamıştır. Onların sosyal bilgiler dersinde kazandıkları bireysel ve sosyal gelişimlerine yönelik birtakım bilgi, beceri ve değerleri ile bilim teknoloji ve sosyal değişme alanına yönelik edindikleri bilgiler, sosyal bilgileri günlük yaşamla ilişkilendirerek algılamalarını sağlayan önemli faktörler arasında yer almıştır. Elde edilen veriler ışığında öğrencilerin zihinlerindeki bir kavram olarak sosyal bilgiler ile ders olarak sosyal bilgiler kavramını günlük yaşamla ilişkilendirerek anlamlandırdıkları söylenebilir.

Şema 3'te görüldüğü gibi görüşülen 15 öğrencinin 13'ü sosyal bilgileri günlük yaşam içinde tarihle ilişkilendirmiş; günlük yaşam içinde sosyal bilgiler dendiğinde akıllarına öncelikle Türk Tarihi, geçmiş ve atalarımız, Osmanlı Tarihi, tarihi eserler, tarihi yerler,tarihi olaylar, dünya tarihi, yakın tarih ve Selçuklu Devleti'nin geldiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca aralarındaki dolaylı ilişki vasıtasıyla öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri Atatürk, uygarlıklar ve müze konularını da günlük yaşamla bağlantılı olarak algıladıkları sonucuna ulaşılabilir. Bu bağlamda görüşülen öğrencilerin hepsinin sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri konuları sınırlı ya da kapsamlı olarak günlük yaşamla ilişkilendirebildikleri tespit edilmiştir. Süheyla günlük yaşamda yansıma bulan sosyal bilgiler algısını şu şekilde ifade etmiştir:

"...geçen senelerde tarihi bir yere gitmiştik. Orada taşlar vardı. Eskiden kalmıştı. Onları falan incelemiştim. Anneme sormuştum. Tarih alanlarından kalan küp olduğunu söylemişti. Önceden insanlardan kalan tarihi eşyaların olduğunu bildiğim için oradan

dersle bir bağlantı kurdum. Ankara'ya da gitmiştik, Anıtkabir'e. Öğretmenimiz orada Atatürk'ün eşyalarının olduğu bir odasının olduğunu söylemişti. Orayı gördük. Oranın kuralları olduğunu anlatmıştı. Bize o kuralları söylemediler ama biz onlara uymuştuk çünkü derste görmüştük. Haberlerde de suyun tükendiğiyle ilgili bir haber görmüştüm. Biz bunu sosyal bilgiler dersinde görmüştük."

Benzer şekilde öğrencilerin günlük yaşam içinde sosyal bilgilerle ilişkilendirdikleri bir diğer bilim alanı ise coğrafya olmuştur. Öğrencilerin sosyal bilgilerin günlük yaşamla ilişkisi bağlamında algılayıp ifade ettikleri coğrafya kavramları şunlardır: iklim, yeryüzü şekilleri, coğrafi konum, hava durumu, bitki örtüsü, toprak, doğal afetler, ürünler, dünya ülkeleri, dünyanın şekli, ekvator, Türkiye'nin nüfusu, Türkiye'nin stratejik önemi, bölgeler, göç ve ulaşım. Ayrıca, bu kavramlardan dünya ülkeleri, göç ve ürünlerin sosyal bilgileri oluşturan bir diğer alan olan ekonomiyle ve onun günlük yaşamla ilişkilendirilmesi bağlamında da algılandığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler kavramının günlük yaşamda ekonomiyle ilgili olarak öğrencilerin zihninde çağrıştırdığı diğer konular ise Türkiye'nin kalkınması, ticareti ve ekonomisi, meslekler, sanayi ve vergiler ile ekonomik hayat ve dünya ekonomisidir. Elde edilen tüm bu veriler de sosyal bilgiler dersini günlük yaşamla ilişkilendirerek algılayan öğrencilerin, derste gördükleri konuları günlük yaşam içinde uygun yerlerde ve durumlarda kullanabildiklerini de göstermektedir.

Şema 3. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Günlük Yaşamda Sosyal Bilgiler Algısı

Öğrencilere bazı değerlerin ve düşünme becerilerinin kazandırılması ile içinde yaşadıkları toplumun kuralları ile hak ve sorumluluklarının öğretilmesi de sosyal bilgiler dersinin hedefleri arasındadır. Öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişmelerini sağlayan bu konularla ilgili derslerde gerçekleştirilen uygulamaların öğrencilerin sosyal bilgileri kendi gerçek yaşamlarıyla ilişkilendirerek algılamalarına etki ettiği söylenebilir. Öğrencilerin günlük yaşam içinde yansıma bulan sosyal bilgiler algısıyla ilgili konular ise, iletişim becerisi, sosyalleşme, bilgi paylaşımı, araştırma ve düşünce becerisi, merak duygusu, yardımlaşma ve işbirliği, vakıflar ve vatanserverlik, toplum kuralları, saygılı ve hoşgörülü olma ile olgu ve görüşü ayırt etme, hak ve sorumluluklar, genel kültür, el sanatları ve el becerileridir.

Öğrencilerin günlük yaşam içindeki sosyal bilgiler algısının oluşmasına etki eden bir başka husus da ders esnasında öğrendikleri bilim teknoloji ve sosyal değişme alanına ait konuları içermektedir. Şema 3'ten de anlaşıldığı gibi icatlar ve iletişim araçları, teknolojik değişim, Atatürk'ün bilime verdiği önem ile bilimsel

araştırma yöntemleri öğrencilerin günlük yaşamdaki sosyal bilgiler algısının meydana getiren unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak söz konusu algının oluşmasına etki eden diğer alanlarla karşılaştırıldığında bilim teknoloji ve sosyal değişme alanına ait konuların etkisinin sınırlı olduğu görülmektedir.

4.4. 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgilere Yönelik İlgileri ve İlgilerini Etkileyen Faktörler

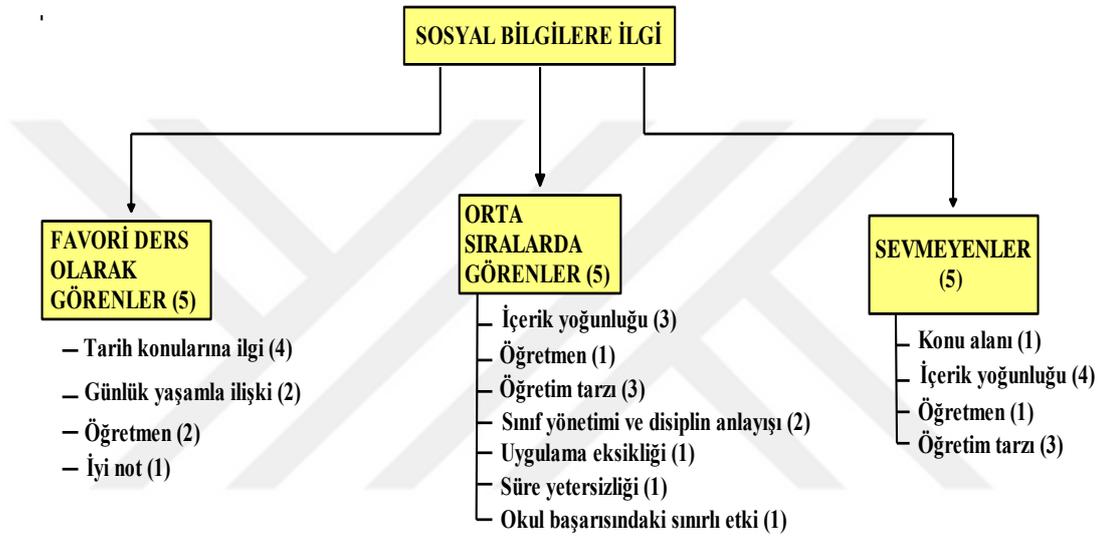
7.Sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, öğrencilerin sosyal bilgiler dersiyle ilgili yaşantılarının onların derse olan ilgilerini farklı şekillerde etkileyip şekillendirdiğini göstermektedir. Derse karşı ilgileri ise, öğrencilerin genel sosyal bilgiler algısına yön vermektedir. Görüşmelerde ortaya çıkan veriler 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yaklaşımlarının üç farklı biçimde kategorize edilebileceğine işaret etmiştir. Bazı öğrenciler sosyal bilgiler dersine ilgi gösterdiklerini ve ders hakkında olumlu tutumlara sahip olduklarını beyan etmişlerdir. Bir kısım öğrencinin dersle ilgili yaşantılarının bir sonucu olarak olumsuz tutumlar geliştirdiği ve derse karşı ilgilerinin neredeyse hiç noktasına geldiği görülmüştür. Geri kalanların ise ilgi ile ilgisizlik arasında bir tutuma sahip oldukları ve sosyal bilgilere mesafeli ya da ihtiyatlı olarak yaklaştıkları belirlenmiştir.

Şema 4'te görüşme yapılan 15 öğrencinin 5'nin sosyal bilgiler dersini favori ders şeklinde algıladıkları görülmektedir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine bu derece ilgi duymalarının dersle ilgili yaşantılarından kaynaklandığı; özellikle de tarih konularına duydukları ilgi, derse ilişkin konuların günlük yaşamla ilişkilendirilmesi, öğretmenin kişiliğe ve öğrencilere yaklaşımı ve dersten aldıkları notlarının iyi olmasının etkili olduğunu tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersini favori ders şeklinde anlamlandırdığı belirlenen öğrencilerden Emir, sosyal bilgiler dersine duyduğu ilgiyi şu şekilde ifade etmiştir:

"...Yine öğretmenden kaynaklanan bir şey olabilir. Ve günlük hayatta iletişimi sağladığı için, iletişimimi arttırdığı için, bana güzel şeyler kattığı için. En önemlisi de güzel konuşmamı sağladığı ve insanlarla güzel iletişim kurup arkadaşlarımın çok olmasına katkı sağladığı için. Sosyal bilgilerde tarihin aklımda kalmasını çok seviyorum. Tarihimizi öğrenmeyi, tarihimizde yaşananları, bu vatani nasıl kazandığımızı

öğrenmeyi çok seviyorum. Tarihle ilgili şeyleri araştırmayı çok seviyorum. Evde bulamadığım bir şeyi öğretmenime sorduğumda öğretmenimin cevaplayabilmesi çok hoşuma gidiyor. Öğrenebilmem çok hoşuma gidiyor..."

Görüldüğü üzere, derste öğretmen ve öğrenciler arasında gerçekleşen olumlu iletişim ve ilişkiler ile öğretmenin öğrencilerine cesaret verip desteklemesi derse olan ilginin artmasına, ilgideki bu artış da sosyal bilgiler algısının çerçevesinin genişlemesine ve pozitif bir nitelik kazanmasına katkı sağlamaktadır.

Şema 4. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgilere Yönelik İlgileri

Sosyal bilgiler dersiyle ilgili yaşantılarıyla derse duydukları ilgi arasında bağlantı olduğunu düşünen bazı öğrencilerin ise, sosyal bilgilere temkinli yahut mesafeli yaklaştıkları bir ders olarak algıladıkları belirlenmiştir. Bu doğrultuda öğrenciler sosyal bilgilere mesafeli yaklaşımlarında etkili olan yaşantılarını öğretmenin kişiliği, öğretim tarzı, sınıf yönetimi ve disiplin anlayışı, ders içeriğinin yoğun olması, derse ayrılan sürenin yetersizliği, dersin okul başarısındaki etkisinin sınırlı olması ve öğretim sürecindeki uygulama eksikliği şeklinde dile getirmişlerdir. Elde edilen veriler ışığında öğrencilerin sosyal bilgilere olan ilgileri ile öğretmenin öğretim tarzı, sınıf yönetimi, disiplin anlayışı ve ders içeriği arasında güçlü bir ilişki olduğu söylenebilir.

Öte yandan diğer bir grup öğrenci sosyal bilgiler dersine ait yaşantılarının onların derse olan ilgilerini tamamıyla olumsuz etkilediğini ve sevilmeyen bir

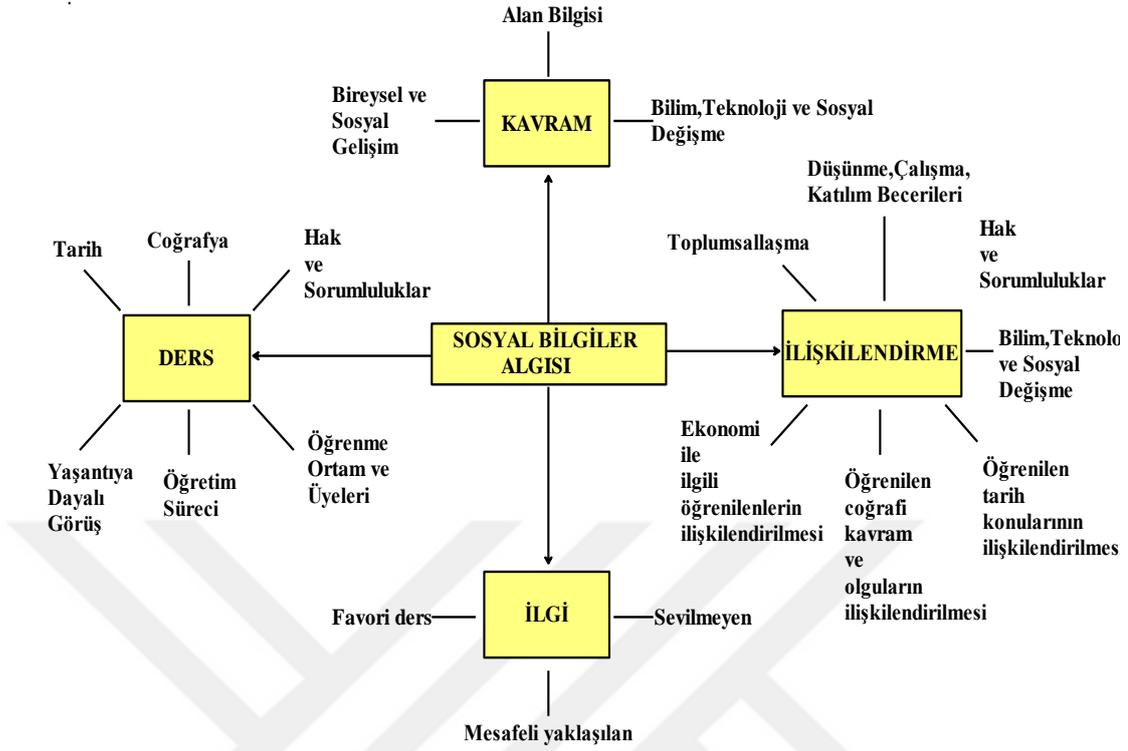
dersşeklinde anlamlandırmalarına neden olduğunu dile getirmiştir. Elde edilen veriler öğrencilerin sosyal bilgileri sevmemelerinde etkili olan unsurların da yine öğretmen, öğretmenin öğretim tarzı, dersin içeriğinin yoğun olması ve konu alanlarının karmaşıklığı şeklinde ifade etmişlerdir. Şema 4'ten de anlaşıldığı üzere sosyal bilgiler yaşantılarının öğrencilerin derse olan ilgilerini etkileyen başlıca unsurlar öğretmenin kişiliği, öğretim tarzı, sınıf yönetimi becerisi, disiplin anlayışı ve ders içeriğinin yoğun olmasıdır. Sosyal bilgileri sevilmeyen bir ders olarak algılayan ve favori dersler sıralamasının en sonuna koyan öğrencilerden biri olan Selim, bu algının oluşmasındaki temel etkenleri şu şekilde açıklamıştır:

"Türkçe, matematik, ingilizce, fen, müzik, beden, resim, sosyal bilgiler. Sosyal bilgiler son sırada çünkü bizim sosyal bilgiler öğretmenimiz hiç iyi değil. Sınıfça sevmiyoruz. Seven hiç yok. Ama Türkçe öğretmenim gibi bir sosyal bilgiler öğretmenim olsa severdim. Daha iyi olurdu o zaman. Dersi sevip sevmeme konusunda öğretmen çok önemli."

Yukarıdaki öğrenci ifadesinden de anlaşıldığı gibi öğrencilerin sosyal bilgilere olan ilgilerini anlamlandırmaları konusunda öğretmen faktörünün çok ayrı ve özel bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

4.5. 7. Sınıf Öğrencilerinin Genel Sosyal Bilgiler Algısı

7. Sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, öğrencilerin zihinlerindeki sosyal bilgiler algısı ile bir ders olarak sosyal bilgiler kavramı arasında çok güçlü bir bağ kurduklarını göstermektedir. Öğrencilerin sosyal bilgiler kavramına yönelik algılarının okulda gördükleri dersin içeriğine uygun bir şekilde oluştuğu belirlenmiştir. Bir kavram olarak sosyal bilgilerin onların zihninde öncelikle sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri konu alanlarını çağrıştırdığı, bireysel ve sosyal gelişimleri ile bilim, teknoloji ve sosyal değişime yönelik bilgi, beceri ve tutumları kazandıkları bir ders olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin bir ders olarak sosyal bilgileri dersin içeriğinde yer alan konu alanlarının yanı sıra dersin işleniş süreci ile ilgili deneyim ve görüşleri, sosyal bilgiler dersinin işlendiği derslikler ve buralarda yer alan unsurlarla bağlantılı olarak algılayıp anlamlandırdıkları da belirlenmiştir.

Şema 5. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Genel Sosyal Bilgiler Algısı

Şema 5'te görüldüğü üzere öğrencilerin sosyal bilgiler algısının oluşmasında etkili olan bir diğer unsur da onların derse yönelik ilgileridir. 7. Sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, öğrencilerin sosyal bilgilere duydukları ilginin anlamlandırılmasında öğretmenin kişiliği ile öğretim tarzının ve ders içeriğinin yoğun olmasının etkili olduğunu göstermektedir. Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilerin sosyal bilgiler algısına yön veren bir diğer belirleyici unsur ise derste öğrenilenlerin günlük yaşamda karşılaşılanlarla ilişkilendirilmesidir. Öğrencilerin özellikle sosyal bilgileri günlük yaşam içinde derste gördükleri tarih, coğrafya ve ekonomi disiplinlerine ait bilgiler aracılığıyla ilişkilendirerek anlamlandırdıkları belirlenmiştir. Bu ilişkilendirmelere ek olarak onların sosyal bilgiler dersinde edindikleri bilim, teknoloji ve sosyal değişme alanına yönelik bazı bilgiler ile bireysel ve sosyal gelişimlerini sağlayan birtakım bilgi, beceri ve değerleri de günlük yaşamla ilişkilendirerek algıladıkları görülmektedir. Elde edilen bu veriler göstermektedir ki hayatın içinden bir ders olarak kabul edilen sosyal bilgiler, öğrenciler tarafından dersin içeriğine ve amacına uygun bir şekilde algılanıp anlamlandırılmaktadır.

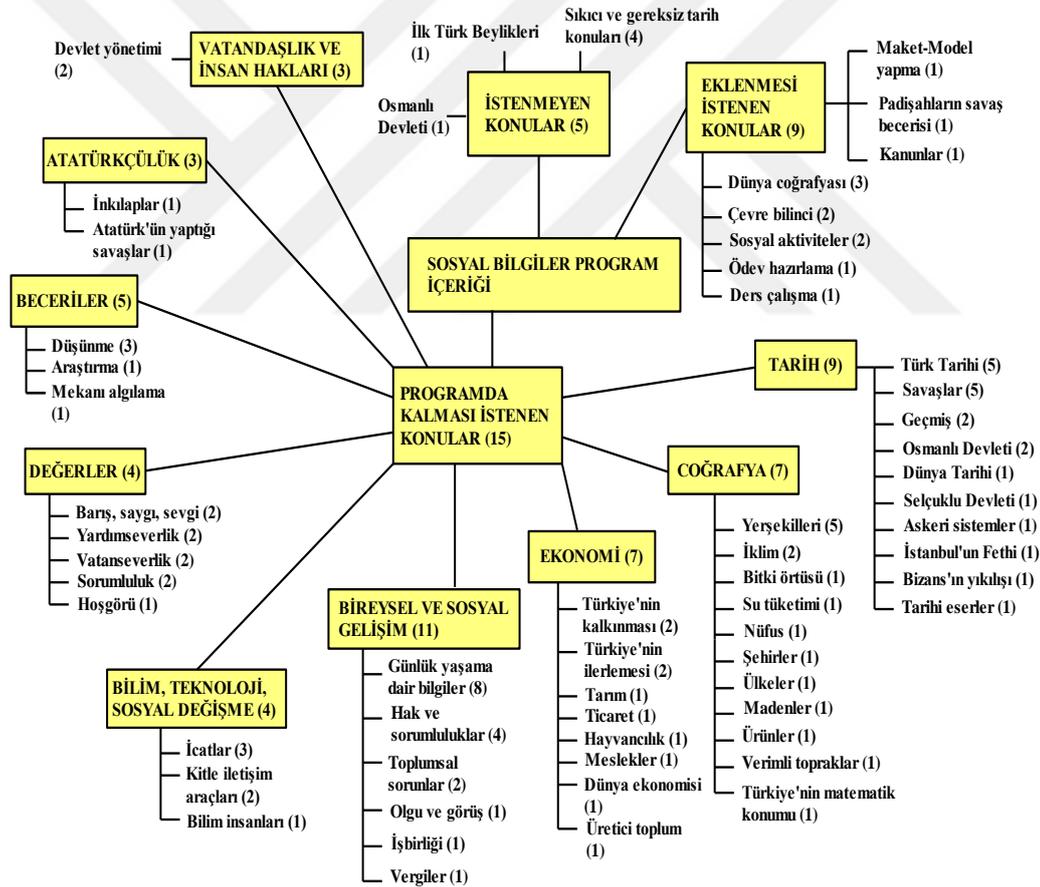
4.6. 7. Sınıf Öğrencilerinin "Sosyal Bilgiler Programının İçeriği" İle İlgili Görüşleri

7.Sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, öğrencilerin sosyal bilgiler ile ilgili yaşantılarının program içeriğinde bulunması gereken konulara dair görüşlerinin oluşmasında belirleyici olduğunu göstermektedir. Görüşmelerde ortaya çıkan veriler, 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler program içeriğinde olmasını istedikleri konularla ilgili düşüncelerinin üç farklı başlık altında toplanabileceğini göstermiştir. Öğrencilerin tamamı sosyal bilgiler program içeriğinde dersin öğretim süresi boyunca karşılaştıkları konuların varlığının devam etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı sosyal bilgiler program içeriğinde özellikle bulunmasını istemedikleri konular olduğunu belirtirken, bunların dışında kalan bazı öğrenciler ise programda hâlihazırda bulunmayan bazı konuların içeriğe eklenmesini istediklerini dile getirmişlerdir. Elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilerin sosyal bilgilerle ilgili yaşantıları ve buna bağlı olarak şekillenen derse yönelik ilgilerinin, onların program içeriğinde bulunmasını istedikleri konular noktasında farklı görüşlere sahip olmalarına neden olduğu söylenebilir.

Şema 6'da görüldüğü gibi görüşme yapılan 15 öğrencinin tamamının sosyal bilgiler öğretimi sırasında edindikleri tarih, coğrafya ve ekonomi disiplinine ait bilgilerin sosyal bilgiler programında kalmasını istedikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin sosyal bilgiler program içeriğinde özellikle bulunmasını istedikleri tarih konuları ise geçmiş, Türk Tarihi, savaşlar, Osmanlı Devleti, Selçuklu Devleti, askeri sistemler, İstanbul'un Fethi, Bizans'ın yıkılışı, tarihi eserler, dünya tarihi konularıdır. Görüşlerini bu doğrultuda dile getiren öğrencilerden biri olan ve derste edindiği bilgiler ile sosyal bilgilerdeki varlığının korunmasını istediği konular arasında bir uyumun olduğu görülen Günay, düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

"Geçmişimiz, Osmanlı'nın bıraktığı tarihi eserler, Atatürk'ün yaptığı savaşlar, Osmanlı'nın yaptığı savaşlar, İstanbul'un nasıl alındığı, Bizans devletinin nasıl yaktığımız, İletişim bilgilerimizle ilgili şeyler, çevre sorunlarıyla ilgili konular mesela bazı fabrikalarda çöpleri denize atıyorlar onları atmamaları için neler yapılmasıyla ilgili şeyler olmalı. Aslında şimdiki hali de iyi. Çünkü konuların hepsi hepimize iyi geliyor. İşimize yarıyor. Bu konuları kitaptan daha iyi öğrenebiliriz. Bizi gerçek yaşama hazırlardı."

Yukarıda verilen öğrenci ifadesinden de anlaşıldığı gibi öğrencilerin sosyal bilgilerde kalmasını istedikleri konular arasında tarih disipliniyle dolaylı bir ilişkisi olan Atatürkçülük konularının yanı sıra coğrafya disiplinine ait konuları da dile getirdikleri görülmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin sosyal bilgiler programındaki varlığının korunmasını istedikleri coğrafya kavramları şunlardır: yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü, verimli topraklar, nüfus, şehirler, su tüketimi ile Türkiye'nin matematik konumudur. Ayrıca öğrencilerin, sosyal bilgilerde bulunmasını istedikleri coğrafya kavramlarından ürünler, ülkeler ve madenlerin, ekonomi disipliniyle de ilişkili olduğunun farkında oldukları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler içeriğinde öğrencilerin ekonomi disipliniyle ilgili kalmasını istedikleri diğer konular da Türkiye'nin kalkınması ve ilerlemesi, tarım, ticaret, hayvancılık, üretici toplum, meslekler ve dünya ekonomisidir.

Şema 6. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Program İçeriği İle İlgili Görüşleri

Elde edilen tüm bu bulgular, öğrencilerin sahip oldukları sosyal bilgiler algısı ile dersin içeriğindeki varlığından memnun oldukları konular arasında bir paralellik

olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin sosyal bilgiler dersi sayesinde edindikleri bilgilerin günlük yaşamda işe yarar olduğunu ve onları gerçek yaşama hazırlama konusundaki katkısının da bilincinde oldukları sonucuna ulaşılabılır.

Şema 6'dan da anlaşıldığı gibi öğrenciler sosyal bilgilerle ilgili yaşantıları sırasında karşılaştıkları Atatürkçülük, inkılaplar ve Atatürk'ün yaptığı savaşlar; devlet yönetimini içinde barındıran vatandaşlık ve insan hakları alanı ile bilim teknoloji ve sosyal değişme alanına yönelik konuların da sosyal bilgiler programındaki mevcut durumunun korunmasını istemektedirler. Öğrenciler bilim teknoloji ve sosyal değişme alanıyla ilgili derste kalmasını istedikleri konuların kitle iletişim araçları, icatlar ve bilim insanları olduğunu ifade etmişlerdir. Elde edilen bu verilerden yola çıkılarak öğrencilerin icatlar ve kitle iletişim araçlarıyla ilgili bilgileri derste öğrenmekten memnuniyet duydukları ve bu bilgilerin ders içeriğindeki varlıklarının devam ettirilmesi gerektiği doğrultusunda bir düşünceye sahip oldukları söylenebilir.

Benzer bir şekilde öğrencilerin sosyal bilgilerde karşılaşmaya devam etmek istedikleri bir diğer konu alanı ise bireysel ve sosyal gelişim alanıyla ilgilidir. Bu alan kapsamında öğrenciler, sosyal bilgiler içeriğinde devamını istedikleri konuların günlük yaşamla ilişkilendirebilecekleri bilgiler, hak ve sorumluluklar, toplumsal sorunlar, olgu ve görüşü ayırt etme, işbirliği ve vergiler olduğunu ifade etmişlerdir. Bu noktada sosyal bilgiler dersinde öğrencilere üyesi oldukları topluma ait bilgilerin öğretilmesi ve o toplumun bir ferdi olarak sosyal sorunlara duyarlı bireyler olarak yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin sosyal bilgilerde kendilerine öğretilmesi amaçlanan bireysel ve sosyal gelişim alanlarına ait konular aracılığıyla bir vatandaş olarak üzerine düşen sorumlulukların farkında oldukları ve bu konuları ders içeriğinin ayrılmaz bir parçası olarak gördükleri söylenebilir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler programında kalmasını istedikleri bir başka konu başlığı da dersin sahip olduğu öğrenme alanları ve üniteleriyle onlara kazandırılmaya çalışılan bazı beceri ve değerlerdir. Bu doğrultuda öğrenciler sosyal bilgiler program içeriğinde özellikle devamını istedikleri becerileri şu şekilde dile getirmişlerdir: iletişim becerisi, düşünme becerisi, araştırma becerisi ve mekân algılama becerisidir. Öğrencilerin sosyal bilgilerle kendilerine kazandırılmasını istedikleri değerler ise yardımseverlik, sorumluluk, sevgi, saygı ve barış ile hoşgörü ve vatanseverliktir. Bu

veriler doğrultusunda öğrencilerin, sosyal bilgilerde kazandıkları bazı beceri ve değerlerin bireysel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayarak onların sosyal hayata uyumlarını kolaylaştıracağını düşündükleri söylenebilir. Ayrıca, öğrencilerin hayatın içinden bir ders olarak kabul edilen sosyal bilgilerde en çok iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik uygulamaları önemsedikleri sonucuna da ulaşılabilir.

Öğrencilerin sosyal bilgilere duydukları ilgi düzeyini belirleme konusundaki etkisinden yola çıkılarak onların dersle ilgili yaşantılarının sosyal bilgiler programında özellikle bazı konuların bulunmasını istememelerine neden olduğu söylenebilir. Bu noktada bazı öğrenciler sosyal bilgiler program içeriğinde tarih disiplinine ait sıkıcı ve gereksiz olduğunu düşündükleri bazı savaşlar, ilk Türk Beylikleri ve Osmanlı Devleti ile ilgili bazı bilgilere yer verilmesini istemediklerini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda, sosyal bilgilerde bulunmasını istemediği konular olduğunu belirten öğrencilerden Aliye, bu konuları istememesinin gerekçesini şu şekilde açıklamıştır:

"Osmanlı devleti olmasın isterdim. Günlük yaşamımızda kullandığımız iletişime daha çok yer verirdim çünkü insanlar eskisi kadar birbirleriyle oturup kalkmıyorlar, iletişime geçmiyorlar. İklim çeşitleri, yeryüzü şekilleri, bitki örtüsü bunlar olmalı. Olgu, görüş, düşünce, kitle iletişim araçları olmalı. Çünkü bu konular eğlenceli, sıkıcı değil. Bu söylediklerimizi çok kullanıyoruz. Mesela kitle iletişim araçları hayatımızın her yerinde. Ve işimize de yararlı."

Yukarıda verilen öğrenci ifadesinde dikkat çeken önemli bir nokta ise, öğrencilerin tarih disiplinine ait bilgiler yerine coğrafya disiplinine ait konuları daha çok tercih etmiş olmalarıdır. Bunun yanı sıra öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel ve sosyal gelişimlerini sağlayacak bilgi ve becerilere dair daha çok yaşantıya sahip olmak istedikleri sonucuna ulaşılabilir. Bu bilgi ve becerilerin yanı sıra bir grup öğrenci ise sosyal bilgiler programına özellikle ders çalışma ve ödev hazırlama becerisi, maket yapma becerisi, padişahların savaş becerisi, kanunlar, dünya coğrafyası, çevre bilinci ile sosyal aktivite konularının eklenmesini istedikleri şeklinde görüşlerini dile getirmişlerdir. Elde edilen verilerden hareketle öğrencilerin sosyal bilgilerle bağlantılı olarak algılanan bu konuların dersle ilgili öğrenmelerine katkı sağlama noktasında kendilerine faydalı olacağını düşündükleri söylenebilir.

Ayrıca onların sosyal bilgiler programına eklenmesini istedikleri bu konular sayesinde yakın çevreleri ve dünya ile ilgili bilgilere de duyarlı hale gelmek istedikleri sonucuna ulaşılabilir.

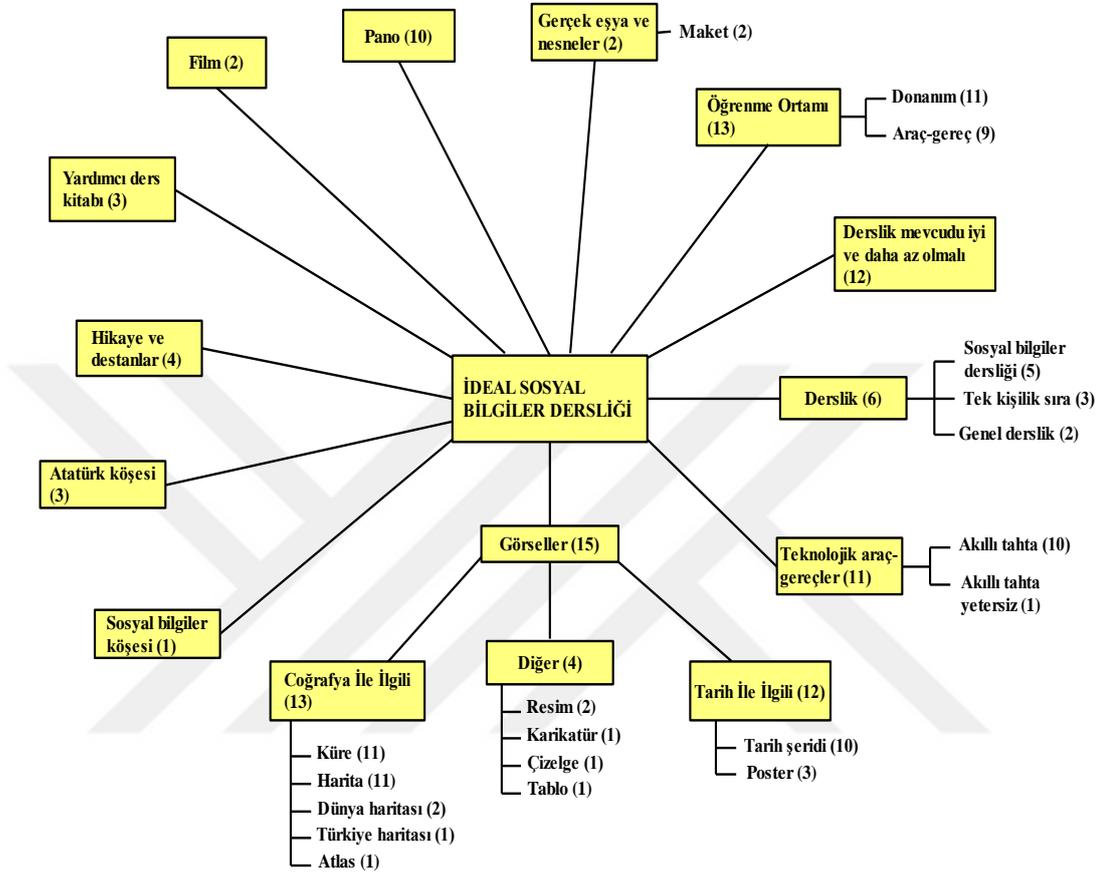
4.7.7. Sınıf Öğrencilerinin "İdeal Sosyal Bilgiler Dersliği" İle İlgili Görüşleri

7. Sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, ideal bir sosyal bilgiler dersliğinde bulunması gereken unsurlar arasında görsel materyallerin öğrenciler açısından ayrı bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda öğrenciler sosyal bilgiler dersinin işlendiği derslikte özellikle coğrafya ve tarih disiplinine ait konularla ilgili görsellerin yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrenciler sosyal bilgiler öğrenme ortamları ve buralardaki öğrenci sayısının etkili bir öğrenme gerçekleştirebilmelerini sağlayacak şekilde belirlenmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrencilerin sosyal bilgiler öğrenme süreci kapsamında kullanılması gereken teknolojik araç gereçlerin de sosyal bilgiler dersliğinde bulunması gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir.

Şema 7'de görüşme yapılan 15 öğrencinin tamamının ideal bir sosyal bilgiler dersliğinde ders konularıyla ilgili görsel unsurların yer alması gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Öğrenciler, sosyal bilgiler dersliğinde bulunmasını istedikleri coğrafya disiplini ile ilgili görsel unsurlar arasında harita, Türkiye haritası, Dünya haritası, atlas ve küreyi dile getirmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler dersini işledikleri ortamda bulunmasını istedikleri tarih disiplini ile ilgili görseller arasında özellikle tarih şeritleri ve posterleri önemsedikleri, dersin içeriğine uygun diğer görseller arasında sayabileceğimiz resim, karikatür, çizelge ve tabloların da olmasını istedikleri belirlenmiştir. İdeal bir sosyal bilgiler dersliğinde yer alan ders konularıyla ilgili görsel unsurların etkili ve kalıcı bir sosyal bilgiler öğrenmesi sağlayacağı yönünde görüş bildiren öğrencilerden Zehra, düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

"...Sosyal bilgilerle ilgili sınıfta dersle ilgili bilgileri hatırlatacak karikatürler olabilir. Birinci katta var mesela matematikle ilgili küpü konuşturmuşlar. Onun gibi. Pano, Atatürk köşesi, küre, tarih şeridi de olsun isterdim. Böyle daha iyi olurdu. Daha çok aklımda kalırdı. Çünkü sınıfa girdikçe onu görüyorsun, okuyorsun. Daha iyi olurdu."

Yukarıda verilen öğrenci ifadesinden de anlaşıldığı üzere öğrenciler, sosyal bilgiler içeriğine yönelik bilgileri hatırlatacak unsurları dersin işlendiği dersliklerde görmeyi önemsemektedirler. Öğrenciler bu sayede sosyal bilgilere dair anlamlı ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirebileceklerini düşünmektedirler.

Şema 7. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin İdeal Sosyal Bilgiler Dersliği İle İlgili Görüşleri

İdeal bir sosyal bilgiler dersliğinde teknolojik araç gereçlerin bulunması gerektiğini düşünen öğrencilerin büyük bir çoğunluğu akıllı tahtanın gerekli olduğu yönünde görüş bildirirken öğrencilerden bir tanesi ise akıllı tahtanın yetersiz olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bunun yanı sıra bazı öğrenciler, sosyal bilgilerin işlendiği derslikle ilgili sadece sosyal bilgilere özgü bir sınıf istedikleri yönünde görüş bildirirken bazıları da genel bir dersliğin yeterli olacağını ve tek kişilik sıralarda oturmak istediklerini belirtmişlerdir. Bir diğer öğrenci grubu ise sosyal bilgiler dersinin işlendiği hâlihazırdaki sınıflarında bulunan öğrenci mevcudundan memnun olduklarını ancak sınıf mevcudunun şimdikinden daha az olması gerektiğini belirtmişlerdir. Elde edilen veriler, öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin işlendiği

ortamlarda teknolojik araç gereç kullanımının sağladığı avantajlar ve sosyal bilgilere özgü bir derslik sayesinde anlamlı bir öğrenme gerçekleştirebileceklerini düşündüklerini göstermektedir. Aynı zamanda öğrencilerin, sosyal bilgiler dersliğindeki öğrenci sayısının az olması durumunda derse aktif olarak katılımlarının daha çok artacağına inandıkları da söylenebilir.

Öğrencilerin ideal bir sosyal bilgiler dersliği ile ilgili düşüncelerini şekillendiren bir diğer önemli unsur ise dersin gerçekleştiği öğrenme ortamlarıdır. Elde edilen veriler görüşme yapılan 7. sınıf öğrencilerinin tamamına yakınının öğrenme ortamlarını sosyal bilgilere yönelik konularla ilişkilendirilen araç-gereç ve donanımlarla bir bütün olarak algıladıklarını göstermektedir. Ayrıca elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilerin sosyal bilgiler dersliğinde yer alan harita, küre, resim, poster gibi araç gereçler sayesinde öğrenme sürecinin daha verimli ve nitelikli geçeceğine dair bir düşünceye sahip oldukları söylenebilir.

Benzer şekilde öğrenciler ideal bir sosyal bilgiler dersliğinde bulunmasını istedikleri unsurlar arasında pano, dersin içeriğine hitap eden hikâye kitapları ile destanlar, yardımcı ders kitapları, Atatürk köşesi ve sosyal bilgiler köşesi ile gerçek eşya ve nesnelere grubuna giren maketlere de yer vermişlerdir. Şema 7'den de anlaşıldığı üzere öğrenciler sosyal bilgiler dersinin işlendiği ortamlarda dersle ilgili çeşitli görsel unsurların ve materyallerin bulunmasını, ders kapsamındaki bilgileri zihinlerinde yapılandırabilme açısından önemli ve gerekli görmektedirler. Elde edilen veriler, öğrencilerin ideal bir sosyal bilgiler dersliğine dair görüşlerinin, onların dersle ilgili öğrenmelerini üst seviyelere çıkaracak bir öğrenme ortamı oluşturulması ekseninde birleştiğini göstermektedir.

4.8. 7. Sınıf Öğrencilerinin "Etkili ve Kalıcı Bir Sosyal Bilgiler" Öğretimi İle İlgili Görüşleri

7.Sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, öğrencilerin etkili ve kalıcı bir sosyal bilgiler öğrenmesi için öğretmen ve öğrenci özellikleri ile öğrenme süreci kapsamında gerçekleştirilen uygulamaları ön plana çıkardıklarını göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler programında yer alan konu alanlarını anlamlı bir şekilde öğrenilebilmeleri noktasında nitelikli bir öğretmenin taşınması gereken mesleki ve kişisel özelliklere dikkat çektikleri belirlenmiştir. Bunun yanı sıra öğrenciler, sosyal bilgilere dair gerçekleştirdikleri doğrudan yaşantılar

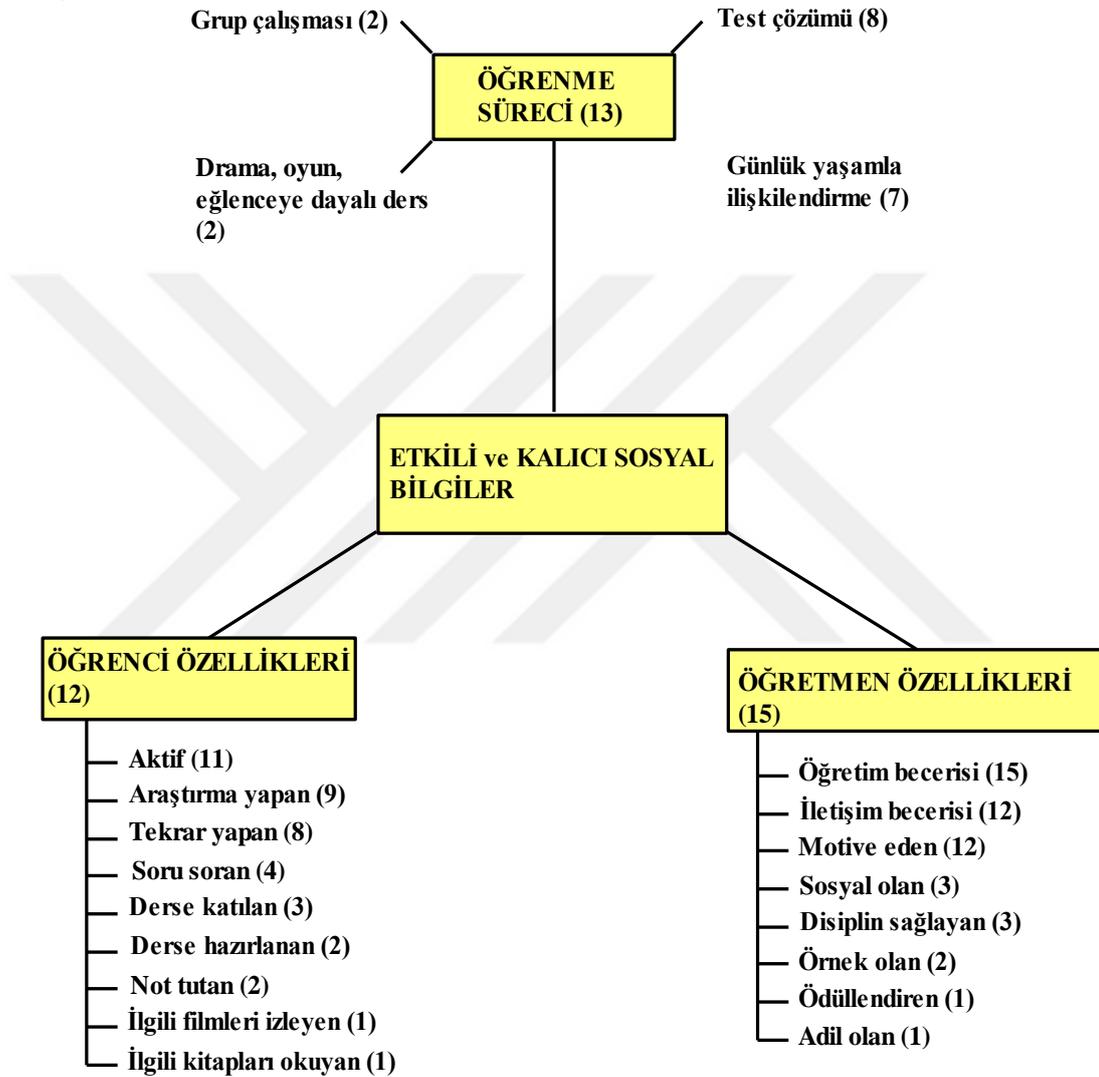
sayesinde ders kapsamındaki bilgi, beceri ve değerleri daha iyi öğrenebileceklerini gösteren ifadeler kullanmışlardır. Elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilerin sosyal bilgilere yönelik kalıcı öğrenmelere sahip olabilmeleri için, nitelikli bir öğretmen ve öğrencinin taşınması gereken özellikler ile öğrenme sürecini bir bütün olarak algıladıklarını da göstermektedir.

Şema 8'de görüşme yapılan 15 öğrencinin tamamının zihninde kalıcı bir sosyal bilgiler öğrenmesi için etkili öğretmen özelliklerine sahip bir öğretmen profilinin olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin dile getirdiği öğretmen özellikleri şunlardır: öğretim becerisi ve iletişim becerisi yüksek, motive eden, ödüllendiren, sınıf disiplinini sağlayan, sosyal aktivitelerde bulunan, adil davranışlar sergileyen ve davranışlarıyla örnek olandır. Elde edilen verilerden yola çıkılarak öğretmenin mesleki becerileri, kişilik özellikleri ve bir birey olarak öğrencilere yaklaşım tarzının, öğrencilerin dersle ilgili öğrenme durumlarını olumlu yönde etkileme gücüne sahip olduğu söylenebilir. Görüşlerini bu doğrultuda dile getiren öğrencilerden Emrah, şu ifadeleri kullanmıştır:

"Ben şöyle bir öğretmen isterim: Derse girince öğrencileriyle muhabbet etmeli. Ortamı kaynaştırmalı. Derse hazırlamalı. Direkt derse başlamamalı. Sonrasında dersi anlatmaya başlamalı. Görsel materyallerden yararlanmalı ve dersin sonuna kadar ders işleyip çocukları sıkmamalı. Bazen çocuklara espri yapmalı, öğrenciler sıkılmasın diye. Onlara bazen kitap okutmalı... Sonra onları bazen dışarı çıkartmalı ya da sinemaya götürmeli... Öğretmen derste komik şeyler yapmalı. Öğrenciler arasında ayırım yapılmasını da sevmem... Öğretmen öğrencileri dinlerken onları dinlediğini göstermeli. Gözünün içine bakmalı. Ben dilini kullanmalı. Sonra öğrencilerini sorgulamamalı. Empati kurmalı. Onların yanında olduğunu göstermeye çalışmalı. Öğrencileriyle konuşurken sıkılsa bile bunu belli etmemeli. Öğrenci ne kadar kötü olsa bile o da bir öğrenci olduğu için ona değer vermeli. Kalbini kıracak şekilde iletişim kurmamalı..."

Görüldüğü üzere, öğretmen ve öğrenci arasındaki olumlu iletişimin öğrencilerin derse duydukları ilgiyi belirleme konusundaki önemi, sosyal bilgilerle

İlgili öğrenmelerin etkili ve kalıcı hale gelebilmesi noktasında bir kez daha kendini göstermiştir. Ayrıca öğrencilerin ideal bir sosyal bilgiler öğretmeninde aradıkları özellikler açısından öğretmenin öğretim becerisinin onlar için ayrı ve büyük bir önem taşıdığı da iddia edilebilir.

Şema 8. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Etkili ve Kalıcı Bir Sosyal Bilgiler Öğretimi İle İlgili Görüşleri

Ayrıca görüşülen öğrencilerin sosyal bilgilere dair öğrenmelerini zihinlerinde anlamlı bir şekilde yapılandırabilmeleri için, öğrenme sürecinin hemen her aşamasında ön plana çıkan öğrenci özelliklerine de dikkat çekmişlerdir. Bu noktada öğrenciler, kendilerinin dersin işleniş sürecine aktif bir şekilde katılmaları, araştırma yapmaları, öğrendikleri bilgileri tekrar etmeleri, öğretmene soru sormaları,

anlatılanları not etmeleri, dersle ilgili kitapları okumaları ve filmleri izlemeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Elde edilen veriler öğrencilerin öğrenme süreci boyunca kendi yaşantı ve deneyimleri aracılığıyla sosyal bilgiler programında yer alan konu alanlarına hâkim olabileceklerinin farkında olduklarını göstermektedir.

Benzer şekilde öğrenen konumundaki öğrencilerin sosyal bilgiler programında karşılaştıkları bilgileri yorumlayıp anlamlı hale getirebilmelerini sağlayacak unsurlar arasında öğrenme sürecini de önemsedikleri belirlenmiştir. Öğrenciler bu doğrultuda sosyal bilgiler öğrenme sürecinin drama, oyun ve eğlenceye dayalı bir ders şeklinde düzenlenmesi, süreç boyunca grup çalışmalarına yer verilmesi, işlenen konuların ardından test çözümleri yapılmasını ve ders kapsamındaki bilgilerin günlük yaşamla ilişkilendirilerek anlatılmasını istediklerini belirten ifadeler kullanmışlardır. Şema 8'den de anlaşıldığı üzere öğrenciler, sosyal bilgilere ait konuların kendi günlük yaşantılarıyla ilişkilendirilerek anlatılmasını ve sorumluluk duygusu kazanmalarını sağlayan işbirlikli öğrenme yöntemlerinin kullanılmasını istemektedirler. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler programındaki konu yoğunluğunun farkında oldukları ve bu yüzden dersin drama ve oyun aracılığıyla zevkli ve eğlenceli hale getirilmesi yönünde bir düşünceye sahip oldukları söylenebilir. Tüm bunların yanı sıra görüşme yapılan öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde soru çözümünü ön plana çıkaran ifadeler kullanmaları, onların ortaöğretime geçişte uygulanan merkezi sınavlardan büyük oranda etkilendikleri ve bu sınavlara yönelik kaygılarının yüksek olduğuna işaret eder niteliktedir.

4.9. 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi İle İlgili Görüşleri

7. Sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmeler sonucunda öğrencilerin, öğretmenlerinin tutumları ile derste kullandıkları öğretim araç, yöntem ve teknikleri, onların sosyal bilgilerle ilgili bakış ve anlayışlarını nasıl etkilediği noktasında farklı konu başlıkları kapsamında görüşlerini dile getirdikleri belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, öğrencilerin sosyal bilgilere ilişkin görüşlerinin program içeriği, ideal bir sosyal bilgiler dersliği ile etkili ve kalıcı bir sosyal bilgiler öğretimi başlıkları etrafında şekillendiğini göstermiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin sosyal bilgiler ile ilgili yaşantılarının program içeriğinde bulunması gereken konulara dair görüşlerinin oluşmasında belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin bir kısmı sosyal bilgiler program içeriğinde özellikle

bulunmasını istemedikleri konular olduğunu belirtirken, bunların dışında kalan bazı öğrenciler ise programda hâlihazırda bulunmayan bazı konuların içeriğe eklenmesini istediklerini dile getirmişlerdir. Bazı öğrencilerin de sosyal bilgiler dersinde özellikle olmasını istedikleri konular olduğuna dair ifadeler kullanmaları onların program içeriğinin kapsamıyla da ilgili farklı görüşlere sahip olduklarını kanıtlar niteliktedir.

Benzer şekilde görüşülen öğrencilerin sosyal bilgilere dair dile getirdikleri bir diğer konu ise ideal bir sosyal bilgiler dersliğidir. Öğrencilerin bu konuda, etkili ve kalıcı bir sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili görüşleri ile doğrudan bağlantılı olacak şekilde sözler sarf ettikleri tespit edilmiştir. Öğrenciler, sosyal bilgiler dersinin işlendiği derslikte, içeriğe uygun görsel materyaller ile konuyla ilintili teknolojik araç-gereç ve donanımların bulunmasını; öğrenme ortamı ve buradaki öğrenci sayısının da öğrenmeyi olumsuz etkilemeyecek şekilde belirlenmesini önemsediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bahsedilen unsurlar dikkate alındığında sosyal bilgiler öğrenmelerinin daha nitelikli gerçekleşeceğini, ancak daha etkili ve kalıcı bir öğrenme için yaparak-yaşayarak öğrenme ilkeleri doğrultusunda yürütülen bir süreçte çağın gereklerine uygun ve ihtiyaçları karşılayabilecek öğretmenlerin önemini vurgulayan ifadeler kullandıkları da görülmüştür.

5. BÖLÜM:

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda, bir kavram olarak sosyal bilgiler öğrencilerin zihninde özellikle derste gördükleri konu alanlarını çağrıştırdığı belirlenmiştir. Öğrencilerin sosyal bilgileri algılayıp anlamlandırmalarında dersin içerdiği konuları gerçek yaşamla ve kendi günlük yaşantılarıyla ilişkilendirmelerinin ve dersin işleniş süreci ile ilgili deneyim ve görüşleri doğrultusunda oluşan derse yönelik ilgilerinin önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında ilgili araştırmalara baktığımızda Gömleksiz, Kan ve Öner (2012) tarafından yapılan çalışmada benzer şekilde öğrencilerin sosyal bilgilere ait konu alanlarını vurguladıkları ve sosyal bilgileri yaşamın içinden bir ders olarak algıladıkları görülmüştür. Mertol, Doğdu ve Yılar'ın (2013) çalışmasında üstün zekalı çocuklar, sosyal bilgiler dersini yaşamın içinden bir ders olarak kabul ettiklerini, bu dersin gerekli ve önemli olduğuna inandıklarını vurgulamışlardır. Yine Deveci ve Gürdoğan, Bayır (2011) tarafından yönetilen çalışmada öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin hayallerinin oluşmasında sosyal bilgiler dersine ilişkin duyuşsal özelliklerin etkili olduğu belirlenmiştir. Ancak Akengin, Sağlam ve Dilek'in (2002) öğrenci görüşlerini dikkate alarak yürüttükleri çalışmalarında bazı öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin çevreyle ilgili bilgi verdiği düşündükleri görülürken, bazılarının ise sosyal bilgilerin günlük hayatla ilgisini kuramadıklarına dair ifadeler kullandığı belirlenmiştir.

Ayrıca bu araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal bilgileri anlamlandırırken derse ait konu alanlarının bilincinde oldukları, bireysel ve sosyal gelişimlerine yönelik bazı bilgi, beceri ve değerleri kazandıkları, bilim, teknoloji ve sosyal değişme alanına ait bazı bilgileri de öğrenim süreci kapsamında edindikleri bilgisine de ulaşılmıştır. İlgili çalışmalar arasında yer alan Akengin ve Kafadar'ın (2016) çalışmasında da öğrencilerin sosyal bilgiler kavramına ilişkin algılarının toplumsal ilişki, toplumsal kültür, toplumsal hayat, toplumsal geçmiş, bilgi sağlayıcı ve yol gösterici kavramları üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Öğrencilerin sosyal bilgiler ile ilgili yaşantılarının program içeriğinde bulunması gereken konulara dair görüşlerinin oluşmasında belirleyici olduğu da tespit edilmiştir. Bu hususta öğrencilerin bir kısmının sosyal bilgiler program içeriğinde yer alan konuların aynen devam etmesi gerektiğini düşündükleri görülmüştür. Bu konuyla ilgili görüşlerini dile getiren öğrencilerin bir kısmı da sosyal bilgiler program içeriğine dünya coğrafyasına ve çevre bilincine dair daha çok bilgi ile sosyal aktivitelerin eklenmesini isterken, geriye kalan diğer bir kısım öğrenci ise gereksiz ve sıkıcı olarak nitelendirdikleri tarih konularını özellikle de ilk Türk beylikleri ile Osmanlı Devletine ilişkin konuların program içeriğinde yer almasını istemedikleri görülmüştür. Deveci ve Gürdoğan, Bayır (2011) tarafından yönetilen çalışmada öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin hayallerinde sosyal bilgiler dersinde yer alacak konuların etkili olduğuna; benzer şekilde Akengin ve Kafadar' ın (2016) çalışmasında öğrencilerin yaşadığımız coğrafyanın program içeriğinde yer alması gerektiğine dair ifadeler kullandıkları görülmüştür. Ancak Ayva'nın (2010) çalışmasında öğrencilerin sosyal bilimler disiplinleri içerisinde en çok tarih konularını öğrenmede sıkıntı çektikleri tespit edilmiştir.

Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda onların ideal bir sosyal bilgiler dersliğinde bulunması gerekenler konusunda başta tarih ve coğrafya disiplinleri olmak üzere sosyal bilgiler program içeriğindeki konulara uygun görsel materyalleri önemsedikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin anlamlı öğrenmeler gerçekleştirebilmeleri konusunda sosyal bilgiler öğrenme ortamları ile buralardaki öğrenci sayısını ve öğrenme süreci boyunca kullanılacak teknolojik araç gereçleri de dikkate aldıkları söylenebilir. Erdoğan (2009) yaptığı çalışmada öğrencilerin, sosyal bilgiler sınıfının, sosyal bilgiler dersini daha ilgi çekici bir hale getirdiği, öğrenmeye elverişli bir ortam hazırladığı, sınıftaki materyallerin ise dersin daha nitelikli işlenmesini sağladığı yönünde düşüncelere sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bir diğer bulgu da öğrencilerin sosyal bilgilere yönelik kalıcı öğrenmelere sahip olabilmeleri için, nitelikli bir öğretmen ve öğrencinin taşıması gereken özellikler ile öğrenme sürecini bir bütün olarak algıladıklarıdır. Bu doğrultuda öğrencilerin tamamının etkili bir sosyal bilgiler öğrenmesi gerçekleştirebilmeleri için mesleki ve kişisel özellikleri ile dikkat çeken bir öğretmene ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgilerle

ilgili gerçekleştirecekleri doğrudan yaşantılar sayesinde derse ait birtakım bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarının daha kolay olacağına yönelik görüş bildirmeleri onların bir öğrenci olarak üzerlerine düşen sorumluluğun bilince olduklarına da göstermektedir. Elde edilen bu bulgularla benzerlik taşıyan araştırmalar arasında Ersoy ve Kaya (2009) ile Ayva'nın (2010) çalışmaları da yer almıştır. Öğrencilerin derse aktif olarak katıldıklarında sosyal bilgileri öğrenmekten zevk aldıkları; ayrıca aktif öğrenme yöntemlerini, çalışma yapraklarını, okul gezilerini, performans görevlerini ve proje ödevlerini olumlu buldukları, görsel etkinliklerden keyif aldıkları belirlenmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi Uşak il merkezi ve ilçe merkezinde yürütülen araştırmaya katılan 7. sınıf öğrencilerinin görüşmelerdeki ifadelerinden yola çıkılarak genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; öğrencilerin bir kavram olarak sosyal bilgilere bir ders olarak sosyal bilgilerle hemen hemen aynı anlamları yükledikleri söylenebilir. Öğrencilerin sosyal bilgileri günlük yaşamla ve kendi yaşantılarıyla ilişkilendirebildikleri, sosyal bilgilere dair öğrendikleri bilgileri pratiğe dökülebildikleri; program içeriğinde yer alan konuların kendileri için eksik ya da fazla, yararlı ya da gereksiz olduğuna dair anlamlar geliştirebildikleri de söylenebilecekler arasındadır. Ayrıca sosyal bilgiler öğrenme süreci boyunca kullanılan öğrenme ortamı ve buradaki görsel unsurlar, sosyal bilgilerle ilgili geçirdikleri doğrudan yaşantılar ile ilgi ve dikkat çekici bir ders öğretmeni öğrenciler tarafından anlamlı bir öğrenme aracı olarak görülmektedir.

Araştırma kapsamında dikkat çeken bir diğer önemli husus da öğrencilerle görüşme yapılan süre zarfında onların 7. sınıf konularını özellikle de görüşmelerin gerçekleştirildiği zamanın hemen öncesinde derste gördükleri konuları ön plana çıkarmış olmalarıdır. Buradan hareketle öğrencilerin sosyal bilgiler öğrenme ortamlarında yakın zamanda edindikleri deneyim ve bilgilerin, onların sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarına büyük oranda yön verdiği söylenebilir.

5.2. Öneriler

Bireylerin toplumsallaşması konusunda önemli bir işleve sahip olan sosyal bilgiler dersinin, bu işlevini gerektiği gibi yerine getirebilmesi için onun öğrenciler tarafından amacına uygun bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Bu noktada öğrencilerin sosyal bilgiler ile ilgili yaşantılarının olumlu özellikler taşıması

öğrencilerin sosyal bilgiler algısını da olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca etkili bir sosyal bilgiler algısı için öğrencilerin derste öğrendikleri bilgileri günlük yaşamlarında kullanmayı ve öğretmenlerinin kişiliği ile öğretim tarzını da önemsedikleri dikkate alınarak sosyal bilgiler öğretiminin daha etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Etkili bir sosyal bilgiler öğrenmesi için ise öğrencilerin ilgi, istek ve sorularını önemseyen yapılandırmacı anlayış gereği onların dersle ilgili doğrudan yaşantılara sahip olmaları konusunda daha titiz davranılmalıdır. Öğrenci merkezli bir sınıf ortamı ve etkileşime dayalı etkinlikler yardımıyla öğrencilerin kendi öğrenmelerinden sorumlu hale gelmeleri sağlanabilir. Bu sayede öğrenciler öğretmenlerinin rehberliğinde öğrenme öğretme sürecine aktif olarak katılabileceklerdir. Ayrıca öğrencilerin mesleki ve kişisel özellikler bakımından donanımlı öğretmenlere sahip olma istekleri göz önünde bulundurulursa, öğretmenlerin bilimsel ve teknolojik gelişmelere açık olmaları ve öğrencilerini de bu konuda destekleyip araştırmaya teşvik etmeleri beklenebilir. Öğretmenler sahip oldukları öğretim ve iletişim becerileri sayesinde öğrencilerinin sosyal bilgiler kapsamına uygun bir şekilde onların kendilerine, içinde buldukları sosyal hayata ve dünyaya ilişkin farklı ve sınırları geniş anlayışlar geliştirmelerine de yardımcı olabilirler. Yine öğrenme öğretme süreci doğrultusunda öğrencilerin düşünme ve karar verme becerileri geliştirilerek onların etkili ve bilinçli birer vatandaş olarak toplumsal hayatın parçası haline gelmeleri sağlanabilir.

EKLER

EK 1: İzin Yazıları

Evrak Tarihi ve Sayısı: 08/03/2016-4183

T.C.
UŞAK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 29425508-42-E.2460291
Konu: MEM'e bağlı Kurumlarda
Araştırma İzni.

02.03.2016

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
(Sosyal Bilimler Enstitüsü)

İlgi: a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07.03.2012 tarih ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı. (2012/13 sayılı Genelge)
a)11/01/2016 tarih ve 58066181/100/E.714 sayılı yazısı.

İlgi (b) yazı ile müdürlüğümüze bağlı okullarda araştırma yapmak istenmektedir. İlimiz merkezinde yapılacak anket ve araştırma uygulaması ile ilgili mühürlü anket formları yazımız ekinde gönderilmiş olup, ilgi (a) genelge gereğince değerlendirmesi yapılarak "İlköğretim 7.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Alguları" konulu araştırma çalışması okullarda eğitim öğretim hizmetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına dayalı, okul idaresinin uygun gördüğü zaman aralıklarında uygulanması; *araştırma kapsamında ses kaydı yapılabilmesi için veli izin formu doldurulması, çekimler esnasında okulda bir personelin gözlem amacıyla görevlendirilmesi ve çocukların psikolojik durumlarını olumsuz etkileyecek uygulamalara yer verilmemesi* ve araştırma sonucunda proje raporunun dijital ortamda müdürlüğümüze teslim edilmesi, araştırma sonucunun Bakanlığımızdan izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşulu ile uygun görülmüştür.

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Bülent ŞAHİN
Millî Eğitim Müdürü

Adı-Soyadı	Ünvanı	Araştırma Konusu	Müracaat Tarih ve Sayısı
Şefika ÇETİN	Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi	İlköğretim 7.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Alguları	16/02/2016 1755230

Millî Eğitim Müdürlüğü Uşak
Elektronik Ađ: <http://usak.meb.gov.tr>
e-posta: istatistik54@meb.gov.tr

Aynımlı bilgi için: Mahir ÇÖMEN Memur
Tel : (0276) 223 39 90
Faks: (0276) 227 39 89

Tarih ve Sayısı: 08/03/2016-4183

EK-2

ANKET VE ARAŞTIRMA İZİN KOMİSYONU ARAŞTIRMA ÖN İNCELEME FORMU

Adı Soyadı	: Şefika Çetin
Kurumu/Üniversitesi	: Uşak Üniversitesi
İletişim Bilgisi	: 5442457084
Konu	: İlköğretim 7.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Algıları
Başvuru Tarihi	: 16.02.2016
Veri toplama araçları	: Var

İnceleme Kriteri	Uygun	Uygun Değil	Yorum
Anayasa, Millî Eğitim Temel Kanunu ve Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarına uygunluğu açısından;	✓		
Millî ve manevî değerler açısından;	✓		
Kişilik hakları açısından (kişisel bilgiler istenilmemeli, ad-soyad vb.);	✓		
Cinsiyet, din, dil ve ırk gibi farklılıkları istismar etmeme açısından;	✓		
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve uluslararası bağlayıcılığı olan diğer belgelerce suç kabul edilen hususları içermeme açısından;	✓		
Kişisel ve ailevi mahremiyetini ifşa eden sorular, ifadeler, resimler ve simgeler yer almaması açısından;	✓		
Veri toplama araçlarında kişi, kurum ve kuruluşlara yönelik reklam veya tanıtım gibi ifade ve öğeler yer almaması açısından;	✓		
Araştırma önerisi ile veri toplama araçlarının tamamının idareye sunulması açısından;	✓		
Uygulama, okul ve kurumların eğitim-öğretim faaliyetini aksatmaması açısından (anket çalışmalarına ait uygulamaların Ocak ve Haziran aylarında yapılmaması açısından);	✓		

Komisyon Tarihi
25.02/2016

İnceleme Kriteri	Uygun	Uygun Değil	Yorum
Başkan	Murat CAN	✓	
Üye	Zeki ÇAKIR	✓	
Üye	Serap DEĞİRMENCI ARIKAN	✓	
Üye	Mehmet Fatih ÇÜMEN	✓	

EK 2: Veli İzin Belgesi

⊕

VELİ İZİN BELGESİ

Okulunuz öğrencilerinden .....A..... velisiyim. Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalında tezli yüksek lisans yapmakta olan Şefika ÇETİN'in çocuğumla görüşme yapmasına izin veriyorum.

Velinin Adı Soyadı İmzası 15/02/2016

S. İ. Ç.

⊕

VELİ İZİN BELGESİ

Okulunuz öğrencilerinden ...F. B. S.... velisiyim. Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalında tezli yüksek lisans yapmakta olan Şefika ÇETİN'in çocuğumla görüşme yapmasına izin veriyorum.

Velinin Adı Soyadı İmzası CS. 15/02/2016

M.

EK 3: 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Algısına İlişkin Görüşme Formu

7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER ALGISINA İLİŞKİN GÖRÜŞME FORMU

Merhaba, benim adım Şefika Çetin. Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. “İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Algıları” konulu tezimi hazırlamaktayım. Bu nedenle sizin görüş ve önerilerinize gereksinim duyuyorum.

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak, görüşme sırasında ortaya çıkabilecek olası kesintileri önleyebilmek amacıyla görüşmemizin ses kaydını almak istiyorum. Kayda alınacak bu görüşme süresince söylediklerinizin tümü gizli tutulacaktır. Yaptığımız bu görüşme bilimsel bir kaynak olarak sadece bu çalışma için kullanılacaktır. Ayrıca araştırma sonuçlarını raporlaştırırken sizlerin kimlik bilgilerini kesinlikle raporlayamayacağımı belirtmek istiyorum. Başlamadan önce söylediklerim ile ilgili sorularınız varsa lütfen belirtiniz.

Çalışmama sağladığınız katkıdan dolayı teşekkür ederim. İziniz ile görüşmemize başlamak istiyorum.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Sosyal bilgiler denilince aklınıza neler geliyor? Bu kavram sizin zihninizde neleri çağrıştırıyor?
2. Ortaokullarda okutulan bir ders olarak sosyal bilgiler sizin için ne ifade ediyor?
3. Size göre ortaokullarda sosyal bilgiler dersi okutulmasaydı ne olurdu? Neler eksik kalırdı?
4. Sizler gibi ortaokullarda okuyan bazı öğrenciler bir ders olarak sosyal bilgilerin kendilerini hayata hazırlamada pek bir katkısı olmadığını söylüyor. Onlara katılıyor musunuz? Neden?
5. Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinizi günlük yaşamınızda kullanıyor musunuz?

Evetse, hangi durumlarda kullanıyorsunuz? Bununla ilgili herhangi bir anınızı paylaşır mısınız?

Hayırsa, bu durumun neden kaynaklandığını düşünüyorsunuz?

6. Şimdiye kadar ortaokul eğitiminiz sırasında aldığınız dersleri en sevilenden en sevilmezene doğru sıralarsanız sosyal bilgiler kaçınıcı sırada gelir? Neden?

7. Size göre sosyal bilgiler dersi nelerden oluşmalıdır? Neden?

8. Sosyal bilgilerin etkili ve kalıcı olarak öğrenilebilmesi için neler yapılmalı, neler değiştirilmelidir?

9. Size göre ideal bir sosyal bilgiler sınıfı nasıl olmalıdır? (Sosyal bilgiler dersinin işlendiği sınıfta bir değişiklik yapma şansınız olsaydı neler yapardınız, neleri değiştirdiniz?)

10. Size göre iyi bir sosyal bilgiler öğretmeni dersini nasıl işlemelidir?

KAYNAKÇA

- Acun, İ. (2009). Bilgisayar Destekli Öğretim Uygulamaları. C. Öztürk (Ed.),*Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*(s.s. 343-365). Ankara: Pegem Akademi.
- Akarsu, B. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akdağ, H. ve Sarı, İ. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde arkeoloji ve antropolojinin önemi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.),*Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s.s. 227-243).Ankara: Maya Akademi.
- Akengin, H. ve Kafadar, T. (2016). 6 ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Kavramına İlişkin Metaforları. *International Journal of Field Education*, 2(1), 33-50.
- Akengin, H., Sağlam, D. ve Dilek, D. (2002). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi İle İlgili Görüşleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 16,Sayfa : 1-12.
- Akhan, N.E. (2010). Sosyal Bilgiler Disiplininde Ekonominin Yeri ve Önemi.R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri*(s.s. 243-260).Ankara: Maya Akademi.
- Altun, A. (2014). İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerinin Tarih Kavramına İlişkin Algılarının Yörüngesi.*Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt-Sayı: 14(6) ,2305-2326.
- Ata, B. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (Ed.),*Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*(s.s. 33-47). Ankara: Pegem Akademi.
- Atalay, İ. (2005). *Genel Fiziki Coğrafya*(6. Baskı). İzmir: META Basım.
- Aysevener, K. ve Barutça, E.M. (2003). *Tarih Felsefesi*.İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ayva, Ö. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Öğretme Süreci İle İlgili Öğrenci Görüşleri. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications 11-13 November*.
- Barr, R. D., Barth, J. L. & Shermis, S.S. (2013). Sosyal Bilgilerin Doğası (Çev. Cengiz Dönmez). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Başgelen, N. (2006). *Toprağın Altındaki Geçmiş Arkeoloji*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Baymur, F. (1994). *Genel Psikoloji*.İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Bilge, F. (2008). Gestalt ve İnsancıl Yaklaşımda Öğrenme. B. Yeşilyaprak(Ed.), *Eğitim Psikolojisi*(s.s. 243-274). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bilgili, A.S. (Ed.).(2008). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K.L., Akgün, E.Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (16. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Byford, Jeffrey M. (2002). A Phenomenological Study of Middle School and High School Students' Perceptions of Social Studies, Doctor of Philosophy, The University of Oklahoma Graduate College Social Studies, A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty.
- Can, H. ve Güner, S. (1999). *Hukukun Temel Kavramları*.Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cevizci, A. (2012). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Say Yayınları.
- Cüceloğlu, D. ve Erdoğan, İ. (2015). *Öğretmen Olmak Bir Cana Dokunmak*.İstanbul: Final Yayıncılık.
- Çengelci, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sınıf Dışı Öğrenmeye İlişkin Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(3),1823-1841.
- Çepni, O. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Coğrafya Kavramlarına İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi.Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çiçek, R. (2008). Sosyal Bilgiler Programlarında Sosyal Bilimlerin Yeri. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s.s 149-159).Ankara: Pegem Akademi.
- Demir, S.B. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Alan Eğitimi*.Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Deveci, H. ve Gürdoğan, Bayır, Ö. (2011). Hayallerdeki Sosyal Bilgiler: İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Algıları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:2, Sayı:4.
- Dilaver, H.H. Ve Tay, B.A. (2010). Sosyal Bilgilerde Yapılandırmacılık. B. Tay ve A. Öcal (Ed.),*Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*(s.s. 99-130). (3. Baskı)Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, D. (2010). Ürün Geliştirme Takımlarında Anlamlandırma(Sensemaking) Yetenekleri Ve Proje Başarısı İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.),*Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*(s.s. 15-46).Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, Ss.77-96.
- Doğanay, A. (2009). Etkin Vatandaşlık İçin Düşünme Becerilerinin Eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*(s.145-185). Ankara: Pegem Akademi.
- Erden, M. (2005). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Eren, E. (2012). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Erdoğan, M. (2009). Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Tasarlanmış Sosyal Bilgiler Sınıfına İlişkin Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy, A.F. ve Kaya, E. (2009). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (2004) Uygulama Sürecine İlişkin Öğrenci Görüşleri.*Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 71-86.
- Ersoy, A., ve Türkkan, B. (2009). İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde internet algısı.*İlköğretim Online Dergisi*,8(1), Ss. 57-73.
- Goldstein, E. B. (2013). *Bilişsel Psikoloji*.(Çev. Oktan Gündüz). İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.
- Gömleksiz, M. N.,Kan, A.Ü. ve Öner, Ü. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metaforik Algıları.*Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt-Sayı: 14-2.
- Gözübüyük, A.Ş. (2010). *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kabapınar, Y. (2009). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Kaldırım, E. (2005). İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin demokrasi algıları.*Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 3, 143-162.
- Karaman, K., Y. (2008). *İnsan Hakları ve Vatandaşlık*. Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Kaya, B. (2013).Sosyal Bilgilerde Psikolojinin Yeri ve Önemi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s.s. 194-203).Ankara: Pegem Akademi.
- Keskin, C. S. (2008). Sosyal Bilgilerin Felsefi Temelleri. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s.s. 35-53).Ankara: Pegem Akademi.
- Kılcan, B. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılcan, B. ve Akbaba, B. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der TürkenJournal of World of Turks*, Vol. 5, No. 3.
- Kılınc, E. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Eğitiminde Güncel Tartışmalar. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/4, S.s.75-93.
- Köse, E. (2010).Bilimsel Araştırma Modelleri. R. Y. Kıncal. (Ed.),*Bilimsel Araştırma Yöntemleri*(s.s. 97-119).Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Malkoç, S. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf Dışı Okul Ortamlarının Kullanılma Durumları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- MEB (2005a). İlköğretim Sosyal Bilgiler 4, 5, 6 ve 7. Sınıf Öğretim Programı. <http://www.ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>. Erişim tarihi: 10.11. 2015
- MEB (2005b). Yeni Öğretim Programlarını İnceleme ve Değerlendirme Raporu. <http://www.ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>. Erişim tarihi: 10.11. 2015
- Merriam, S. B. (2013). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Etik. S. Turan (Ed.), *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (S.s.199-228). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mertol, H., Doğdu, M. ve Yılar, B. (2013). Üstün Zekâlı Ve Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metaforik Algıları. *Üstün Yetenekli Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(3),176-183.
- Morgan, C.T. (2011). Algı. S. Karakuş, ve R. Eski (Ed.), *Psikolojiye Giriş* (s.241-256). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Neuman, W.L. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. (Çev. S. Özge). Ankara: Yayınodası.
- Özdemir, M. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Ve Değerlendirilmesi. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s.s. 17-48). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. (Ed.) (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2002). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, D. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Ortamlarının Öğrenci Merkezli Eğitim Açısından Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, M. (2010). *Tarih Felsefesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Plotnik, R. (2009). Algı. (Çev. Tamer Geniş). *Psikolojiye Giriş* (s.120-146). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Rüsen, J. (2006). Sence of History: What does it mean? Whith an Outlook onto Reason and Senselessness. *Meaning and Representation in History* (s.s. 40-65). New York: BerghahnBooks.
- Safran, M. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış*. B, Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s.s. 1-18). (2. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Safran, M. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Saman, S. S. (2008). Sosyal Bilgiler Programlarında Sosyal Bilimlerin Yeri. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s.s. 149-159).Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, V. (2010). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*.Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F.G. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*.(2. Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şavran, T. G. (2015).Toplum, Bilim ve Yöntem.N.Suğur (Ed.), *Sosyolojiye Giriş*(s.s. 2-31).Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tanık, B. (2014). *Öğrenme Psikolojisi*.Ankara: Yediiklim Yayıncılık.
- Tarman, B. ve Acun, İ. (2010). Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Yeni Bir Sosyal Bilgiler Hareketi. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi. 1(1)*, 1-16.
- Tay, B. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. R. Turan, K. Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*(s.s. 3-20).Ankara: Maya Akademi.
- Tay, B. ve Öcal, A. (Ed.). (2011). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*.Ankara: Pegem Akademi.
- Topçu, E. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Tarihsel Bilgiye İlişkin Algılarının İncelenmesi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (Ed.). (2010). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*.Ankara: Maya Akademi.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2010). Sosyal Bilgiler Disiplininde Tarihin Yeri ve Önemi. R. Turan, K. Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*(s.s.43-60).Ankara: Maya Akademi.
- Ülkü, S. ve Ünlü, S.(1992). Algılama. A.Hakan (Ed.), *Psikoloji*(s.s. 42-52).Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yaşar, Ş. ve Gültekin, M. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Araç-Gereç Kullanımı. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*(s.s. 309-342).Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilyaprak, B. (2008). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yıldırım, C. (2004). *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, . (2009). Sosyal Bilgiler Derslerinde Ölçme ve Değerlendirme. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*(s.s. 431-515). Ankara: Pegem Akademi.

Zeybek, H.İ. (2008). Sosyal Bilgiler Programlarında Sosyal Bilimlerin Yeri. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s.s. 149-159).Ankara: Pegem Akademi.

